

Міністерство внутрішніх справ України
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

В.М. Плетенець

ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТАКТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗСЛІ-
ДУВАННЯ ЗАВІДОМО НЕПРАВДИВИХ ПОВІДОМЛЕНЬ ПРО ЗАГРОЗУ ГРОМАДСЬ-
КІЙ БЕЗПЕЦІ

Навчально-практичний посібник

Дніпропетровськ

2014

УДК 343.98

Рекомендовано Вченою радою Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
(протокол № 6 від 30 квітня 2013 року)

РЕЦЕНЗЕНТИ:

С.В. Обшалов – кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри оперативно-розшукової діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ;

О.В. Одерій – кандидат юридичних наук, доцент, начальник кафедри криміналістики Донецького юридичного інституту МВС України.

Плетенець В.М. Теорія та практика організаційно-тактичного забезпечення розслідування завідомо неправдивих повідомлень про загрозу громадській безпеці : навч.-практ. посібн. / Плетенець В. М. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2014. – 132 с.

ISBN

У навчально-практичному посібнику, на основі аналізу кримінально-процесуальної, криміналістичної літератури, чинних нормативних актів, слідчої та судової практики висвітлено структуру криміналістичної характеристики, особливості організації та проведення слідчих дій при розслідуванні завідомо неправдивих повідомлень про загрозу громадській безпеці

Видання адресоване у першу чергу практичним співробітникам правоохоронних органів, а також студентам, курсантам, аспірантам, адюнктам, а також професорсько-викладацькому складу вищих навчальних закладів юридичного профілю.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
1. Криміналістична характеристика завідомо неправдивих повідомлень про загрозу громадській безпеці.....	6
1.1. Структура криміналістичної характеристики завідомо неправдивих повідомлень про загрозу громадській безпеці	6
1.2. Способи вчинення кримінального правопорушення та слідова картина	20
1.3. Обстановка вчинення кримінального правопорушення та потерпіла сторона	43
1.4. Характеристика особи злочинця	59
2. Організаційно-тактичне забезпечення розслідування завідомо неправдивих повідомлень про загрозу громадській безпеці.....	71
2.1. Організація і тактика проведення слідчих дій для вилучення інформації з матеріальних джерел.....	71
2.2 Тактика проведення слідчих дій для вилучення інформації з особистісних джерел	85
2.3. Організаційно-тактичні основи проведення слідчих дій для отримання інформації зі змішаних джерел.....	108
ВИСНОВКИ	128
ДОДАТКИ.....	132
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	162

ВСТУП

Проблема боротьби зі злочинністю належить до однієї з найбільш гострих і потребує якомога скорішого вирішення в Україні. Одна зі складових розв'язання цієї задачі – забезпечення громадської безпеки, що є одним з головних завдань у діяльності ОВС України на сучасному етапі реформ та перетворень у нашій державі.

До числа найбільш небезпечних кримінальних правопорушень, що впливають на стан громадської безпеки, належать завідомо неправдиві повідомлення про загрозу громадській безпеці. Вони не тільки негативно впливають на економічний, соціальний та культурний розвиток, ускладнюють криміногенну ситуацію у державі, а й можуть поставити під загрозу проведення заходів місцевого, державного та міжнародного масштабів на території України.

Однією з причин, що впливає на низьку результативність розслідування завідомо неправдивих повідомлень про загрозу громадській безпеці, є недостатня наукова розробка цієї проблеми, відсутність ефективних рекомендацій для практичних працівників. Крім того, існує низка об'єктивних та суб'єктивних причин, через які працівники правоохоронних органів припускаються суттєвих прорахунків, помилок. У числі таких чинників можна вказати такі: недостатній практичний досвід з розслідування інших категорій кримінальних правопорушень; вчинення суспільно небезпечного діяння особою, що має кримінальний досвід (раніше засудженою); особливості перебігу подій (правопорушення відбулося за відсутності свідків-очевидців); відсутність рекомендацій щодо організації та тактики провадження, кваліфікованих за ст. 259 КК України, тощо.

Сукупність зазначених причин, що складаються за кримінальними правопорушеннями досліджуваної категорії взагалі, призводять до незадовільного стану їх розкриття та розслідування.

Наявність чітких науково вивірених й апробованих практикою рекомендацій з теорії та практики організаційно-тактичного забезпечення розслідування завідомо неправдивих повідомлень про загрозу громадській безпеці полегшить досягнення позитивних результатів у боротьбі зі вказаним видом посягань.

Теоретичним підґрунтям дослідження стали роботи вітчизняних і зарубіжних вчених у галузі криміналістики, зокрема, Т.В. Авер'янової, Ю.П. Аленіна, К.В. Антонова, О.М. Бандурки, В.П. Бахіна, Р.С. Белкіна, В.Д. Берназа, О.М. Васильєва, А.Ф. Волобуєва, В.І. Галагана,

В.Г. Гончаренка, В.А. Журавля, А.В. Іщенко, Н.С. Карпова, В.С. Кузьмічова, Н.І. Клименко, О.Н. Колісниченка, В.О. Коновалової, М.В. Корнієнка, В.В. Лисенка, Л.М. Лобойка, В.К. Лісіченка, В.Г. Лукашевича, Є.Д. Лук'янчикова, О.В. Лускатова, Є.І. Макаренка, В.А. Мисливого, П.Я. Мінки, О.В. Негодченка, О.В. Одерія, М.В. Салтевського, М.Я. Сегая, М.О. Селиванова, В.В. Тіщенко, В.М. Тертишника, Л.Д. Удалової, Ю.Е. Черкасова, В.Ю. Шепітька, В.П. Ємельянова, М.П. Яблокова та ін.

Окремі аспекти боротьби із завідомо неправдивими повідомленнями про загрозу громадській безпеці розглядалися у працях О. В. Кириченка, Р. Г. Золотарьова, В.М. Логи, М. А. Михайлова, А. М. Столбова, Д. В. Тишина та ін. У цих роботах увага переважно приділялася обставинам, що підлягають встановленню та доказуванню, типовим моделям механізму кримінального правопорушення, окремим особливостям здійснення розслідування на початковому, подальшому та заключному етапах. Водночас в Україні відсутні роботи навчально-практичного характеру з цієї проблематики, що зумовлює їх актуальність у забезпеченні правоохоронців рекомендаціями з організаційно-тактичного забезпечення розслідування завідомо неправдивих повідомлень про загрозу громадській безпеці.

1. КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗАВІДОМО НЕПРАВДИВИХ ПОВІДОМЛЕНЬ ПРО ЗГРОЗУ БЕЗПЕЦІ ГРОМДЯН, ЗНИЩЕННЯ ЧИ ПОШКОДЖЕННЯ ОБЄКТІВ ВЛАСНОСТІ

1.1. Структура криміналістичної характеристики завідомо неправдивих повідомлень про загрозу громадській безпеці

Сучасний стан розробки рекомендацій з розслідування суспільно небезпечних діянь відповідних категорій важко уявити без такого вагомого структурного компонента як криміналістична характеристика. Зазначене повною мірою стосується й методики розслідування завідомо неправдивих повідомлень про загрозу громадській безпеці. Стан розробки останньої безпосередньо впливає на якість зазначених науково обґрунтованих та практично апробованих рекомендацій.

Значення, структура та зміст категорії «криміналістична характеристика» є дискусійним у науці криміналістики. Цьому питанню приділяли увагу і ґрунтовно його висвітлювали у працях відомі вчені: О.Н. Колісниченко, В.П. Бахін, Р.С. Белкін, О.М. Васильєв, І.О. Возгрін, В.К. Гавло, І.Ф. Герасимов, В.О. Коновалова, В.О. Образцов, І.Ф. Пантелєєв, М.В. Салтевський, В.В. Тищенко, В.Ю. Шепітько, М.П. Яблоков та інші.

Сучасний етап досліджень криміналістичної характеристики визначається полярними поглядами науковців щодо можливості й доцільності існування та подальших розробок зазначеної категорії як структурного компонента методики розслідування злочинів. Так, Р.С. Белкін висловив пропозицію відмовитися від подальшої розробки криміналістичної характеристики¹. Схожу позицію зайняв і С.М. Чурилов². Поясненням цьому є те, що на сьогодні, незважаючи на значущість криміналістичної характеристики окремих видів злочину, її функція не одержала належного розвитку, який відповідає складним завданням, що стоять перед наукою і практикою у сфері боротьби зі злочинністю³.

---

¹ Белкин Р. С. Курс криминалистики : учеб. пособие для вузов / Р. С. Белкин. – 3-е изд., доп. – М. : Юнити-Дана, Закон и право, 2001. – С. 739.

² Чурилов С. Н. Криминалистическая методика : история и современность / Чурилов С. Н. – М. : Издательско-книготорговый центр «Маркетинг», 2002. – С. 322.

³ Журавель В. А. Окрема криміналістична методика розслідування злочинів : форма, структура, зміст / Журавель В. А. // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики : зб. наук. праць / ред. кол. : М. Л. Цимбал, В. Ю. Шепітько, Л. М. Головченко та ін. – Х. : Право, 2007. – Вип. 7. – С. 23.

Але зазначена позиція була піддана критиці багатьма вченими, котрі обґрунтовано висловилися у підтримку важливості та необхідності подальшого формування криміналістичної характеристики як структурного елемента методики розслідування злочинів. Усе це свідчить про те, що необхідно провести ще досить велику роботу з розширення імовірнісно-статистичних досліджень з вивчення криміналістичної характеристики різних видів злочинів, із систематизації вже накопленого матеріалу⁴.

Відсутня єдина позиція науковців щодо переліку та кількості елементів, котрі входять до структури криміналістичної характеристики. Спробуємо згрупувати погляди науковців за кількістю компонентів, які включаються ними у структуру відповідної характеристики.

Предметом безпосереднього посягання у криміналістичному аспекті, як наголошує М.В. Салтевський, є людина, тобто її тілесна організація, розглянута як фізико-біологічна система, що, вступаючи в різні взаємодії, відображає себе в матеріальному середовищі, оскільки суспільні відносини органічно пов'язані з речами і виявляються як речі. Науковець пропонує власне бачення структури криміналістичної характеристики злочину, до якої включає: 1) предмет безпосереднього посягання; 2) спосіб вчинення злочину в його широкому розумінні; 3) типову обстановку – «слідову картину» в її широкій інтерпретації; 4) особу злочинця⁵.

Схожу кількість основних елементів криміналістичної характеристики злочинів визначає М.П. Яблоков, стверджуючи, що звичайно є дані про: 1) спосіб вчинення злочину; 2) його механізм; 3) обстановку вчинення злочину; 4) типологічні риси особи суб'єкта (суб'єктів) злочину⁶.

Кількісна характеристика, за змістом елементів у цих структурних моделях, має певні відмінності.

Існують і інші погляди вчених на кількість відповідних компонентів. Деякі науковці переконані, що має бути саме п'ятичленна структура криміналістичної характеристики.

До цієї структури В.С. Кузьмічов та Г.І. Прокопенко включають такі складові: 1) предмет безпосереднього злочинного посягання (найрізноманітніші об'єкти органічного та неорганічного походження); 2) спо-

---

⁴ Седова Т. А. Значение криминалистической характеристики преступлений для разработки программ расследования / Седова Т. А. // Теоретические и практические проблемы программирования процесса расследования преступлений : межвуз. сб. науч. трудов. – Свердловск : Темплан, 1989. – С. 50.

⁵ Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному вигляді) : підручник / Салтевський М. В. – К. : Кондор, 2005. – С. 420.

⁶ Яблоков Н. П. Теоретические, методологические и науковедческие основы криминалистики. Криминалистика в вопросах и ответах : учеб. пособие / Яблоков Н. П. – М. : Юристъ, 2000. – С. 48.

сіб вчинення злочинів у його широкому розумінні (обставини приготування, вчинення і приховування злочину, спосіб дії суб'єкта, що використовується для досягнення поставленої мети); 3) типова «слідова картина» злочину в її широкій інтерпретації (сукупність джерел матеріальних та ідеальних відображень у навколишній матеріальній обстановці вчиненого злочину); 4) особа злочинця (опис людини як соціально-біологічної системи, властивості та ознаки якої відображуються у матеріальному середовищі); 5) особа потерпілого (для окремих видів чи груп злочинів: демографічні дані, відомості про спосіб життя, риси характеру, звички, зв'язки і стосунки, ознаки віктимності тощо)⁷.

До переліку, наголошує О.Г. Філіппов, повинні входити: 1) безпосередній предмет злочинного посягання; 2) спосіб скоєння та приховування злочину; 3) обставини, під час яких готувався та був скоєний злочин (час, місце, умови охорони об'єкта тощо); 4) особливості залишених злочинцями слідів (механізм слідоутворення у широкому розумінні); 5) особа злочинця та потерпілого (включаючи сюди й мотиви злочину)⁸.

В узагальненому та типізованому вигляді І.Ф. Пантелеєв надає своє бачення основних елементів криміналістичної характеристики злочину, котрі складаються з таких: 1) спосіб вчинення; 2) сліди злочину; 3) особа злочинця; 4) мотиви та мета вчинення злочину; 5) дані про потерпілого⁹.

Інші наукові розробки будуються на розширенні кількості елементів криміналістичної характеристики злочину.

Криміналістична характеристика злочину, на думку Т.В. Авер'янової, Р.С. Белкіна, Ю.Г. Корухова та О.Р. Россинської, має досить складну структуру, в якій частіше за все розрізняють такі складові: 1) характеристика типової вихідної інформації; 2) система даних про типові способи скоєння та приховування даного виду злочину та типові наслідки їх застосування; 3) особа ймовірного злочинця та ймовірні мотиви й цілі злочину; 4) особа ймовірної жертви злочину та дані про типовий предмет посягання; 5) дані про деякі типові обставини скоєння злочину (місце, час, обстановка); 6) дані про типові обставини, що

---

⁷ Кузьмічов В. С. Криміналістика : навч. посібник / Кузьмічов В. С., Прокопенко Г. І. ; за заг. ред. В. Г. Гончаренка та Є. М. Моїсєєва. – К. : Юрінком-Інтер, 2001. – С. 253.

⁸ Филиппов А. Г. О понятии и содержании криминалистической характеристики преступлений / Филиппов А. Г. // Вопросы совершенствования методики расследования преступлений : сб. науч. трудов Ташкентской высшей школы МВД СССР. – Ташкент, 1984. – С. 12.

⁹ Пантелеев И. Ф. Элементы криминалистической характеристики преступлений. Методология криминалистики : учеб. пособие по курсу «Основы криминалистики» / Пантелеев И. Ф. – М. : НИИмаш, 1982. – С. 65–69.

сприяють скоєнню конкретного виду, роду злочинів¹⁰.

Криміналістичну характеристику В.Г. Танасевич наповнює такими взаємопов'язаними шістьма ознаками: 1) спосіб вчинення злочину; 2) обстановка вчинення злочину; 3) безпосередній предмет злочинного посягання; 4) умови охорони цього предмета від посягання (включаючи характеристику осіб, пов'язаних із забезпеченням недоторканності блага, на яке зроблено замах); 5) особа суб'єкта злочину; 6) маскування, спрямоване на приховування злочинної дії та винуватих осіб, що здійснюється як у процесі здійснення злочину, так і після його завершення¹¹.

Останню групу вчених-криміналістів об'єднують їх погляди щодо кількісного складу розглядуваної категорії. Серед вивчених позицій ця група відрізняється найбільш детальною роздробленістю елементів, що відбулося на збільшенні їхньої чисельності до восьми.

Так, О.О. Ексархопуло до криміналістичної характеристики злочину відносить таке: 1) спосіб вчинення злочину; 2) спосіб приховування злочину; 3) механізм вчинення злочину; 4) обстановку вчинення злочину; 5) знаряддя злочину; 6) характерні для даного способу сліди; 7) особа злочинця; 8) особа потерпілого; 9) мотиви поведінки злочинця та жертви¹².

Подібну кількість складових структури криміналістичної характеристики називають І.С. Андреев., Г.І. Грамович, М.І. Порубов, включаючи у неї дані про таке: 1) матеріальні сліди злочину; 2) спосіб вчинення та приховування злочину; 3) місце, час та механізм його вчинення; 4) обстановка вчинення злочину; 5) предмет злочинного замаху; 6) мета та мотиви кримінального діяння; 7) особистісні властивості учасників кримінального процесу; 8) обставини, що сприяють вчиненню злочину¹³.

Не відрізняється від зазначеної і кількість основних елементів криміналістичної характеристики, наведеної В.Ю. Шепітьком, до яких спеціаліст відніс таке: 1) спосіб злочину; 2) місце і обстановка; 3) час вчинення злочину; 4) знаряддя та засоби вчинення злочину; 5) предмет злочинного посягання; 6) особа потерпілого (жертви); 7) особа злочинця; 8)

---

¹⁰ Криминалистика : учеб. для вузов / Аверьянова Т.В., Белкин Р.С., Корухов Ю.Г., Россинская Е.Р. ; под ред. Р.С. Белкина. – М. : Изд-во Норма, 2000. – С. 688.

¹¹ Танасевич В. Г. Типовая структура методики раскрытия и расследования отдельных групп преступлений (частной методики) / Танасевич В. Г. // Советская криминалистика : теоретические проблемы. – М. : Юрид. лит., 1978. – С. 182.

¹² Эксархопуло А. А. Криминалистика в схемах и иллюстрациях : учеб. пособие / Эксархопуло А. А. – СПб. : Изд-во «Юридический центр-Пресс», 2002. – С. 271.

¹³ Андреев И. С. Курс криминалистики / Андреев И. С., Грамович Г. И., Порубов Н. И. ; под ред. Н. И. Порубова. – Мн. : Высш. шк., 2000. – С. 180.

типові сліди злочину¹⁴.

Узагальнюючи наведені погляди науковців, можна дійти висновку, що переважна їх більшість (В.С. Кузьмічов та Г.І. Прокопенко¹⁵, М.В. Салтевський¹⁶, О.Г. Філіппов¹⁷, В.Г. Танасевич¹⁸, В.В. Агафонов¹⁹, В.Ю. Шепітько²⁰ та ін.) наводять чотири основних елемента криміналістичної характеристики злочинів, а саме: 1) предмет злочинного посягання; 2) спосіб вчинення злочину; 3) слідова картина; 4) особа злочинця.

Крім зазначених, вченими визначаються як елементи й інші чинники, наприклад, найбільш розповсюджені мотиви й мета вчинення даної групи злочинів (І.С. Андреев, Г.І. Грамович, М.І. Порубов²¹, І.Ф. Пантелеєв²²); обставини, за яких готувався та був вчинений злочин (В.В. Агафонов та О.Г. Філіппов²³), тощо.

Вважаємо, що відсутність єдиного погляду науковців на кількість та склад елементів криміналістичної характеристики може бути логічно поясненою. Так, І.Ф. Пантелеєв зазначає, що елементи криміналістичної характеристики злочинів вельми багатоманітні. Дати їх вичерпний перелік, на думку вченого, неможливо, бо він так само мінливий, як і сама кримінальна практика²⁴. Відповідно, не всі елементи працюють однако-

---

¹⁴ Шепітько В. Ю. Криміналістика : курс лекцій. – 2-е изд., перераб. и доп. / Шепітько В. Ю. – Х. : ООО «Одиссей», 2005. – С. 253.

¹⁵ Кузьмічов В. С. Криміналістика : навч. посіб. / Кузьмічов В. С., Прокопенко Г. І. ; за заг. ред. В. Г. Гончаренка та Є. М. Моїсеева. – К. : Юрінком-Інтер, 2001. – С. 253.

¹⁶ Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному вигляді) : підручник / Салтевський М. В. – К. : Кондор, 2005. – С. 420.

¹⁷ Филиппов А. Г. О понятии и содержании криминалистической характеристики преступлений / Филиппов А. Г. // Вопросы совершенствования методики расследования преступлений : сб. науч. трудов Ташкентской высшей школы МВД СССР. – Ташкент, 1984. – С. 12.

¹⁸ Танасевич В. Г. Типовая структура методики раскрытия и расследования отдельных групп преступлений (частной методики) / Танасевич В. Г. // Советская криминалистика : теоретические проблемы. – М. : Юрид. лит., 1978. – С. 182.

¹⁹ Агафонов В. В. Криміналістика : посobie для сдачи экзамена / В. В. Агафонов, А. Г. Филиппов. – 5-е изд., испр. – М. : Юрайт-Издат, 2006. – С. 159.

²⁰ Шепітько В. Ю. Криміналістика : курс лекцій. – 2-е изд., перераб. и доп. / Шепітько В. Ю. – Х. : ООО «Одиссей», 2005. – С. 253.

²¹ Андреев И. С. Курс криминалистики / Андреев И. С., Грамович Г. И., Порубов Н. И. ; под ред. Н. И. Порубова. – Мн. : Высш. шк., 2000. – С. 180.

²² Пантелеев И. Ф. Элементы криминалистической характеристики преступлений. Методология криминалистики : учеб. пособие по курсу «Основы криминалистики» / Пантелеев И. Ф. – М. : НИИмаш, 1982. – 88 с.

²³ Агафонов В. В. Криміналістика : посobie для сдачи экзамена / В. В. Агафонов, А. Г. Филиппов. – 5-е изд., испр. – М. : Юрайт-Издат, 2006. – С. 159.

²⁴ Пантелеев И. Ф. Элементы криминалистической характеристики преступлений. Методология криминалистики : учеб. пособие по курсу «Основы криминалистики» / Пантелеев И. Ф. – М. : НИИмаш, 1982. – С. 65–69.

во у різних видах злочинів, оскільки одні з них отримують першочергове значення, інші – другорядне або навіть відсутні²⁵. Схожу позицію займає і П.Д. Біленчук²⁶. Іншими словами, кількість та зміст елементів криміналістичної характеристики не можуть бути такими самими за усіма категоріями злочинів. Тобто окремій групі злочинів буде відповідати певна кількість елементів криміналістичної характеристики. Для їх визначення, переконаний В.В. Тищенко, необхідно формувати склад цих елементів на підставі структури людської діяльності, у тому числі антисуспільної, злочинної, що містить у собі суб'єкт, цілі й мотиви, об'єкт (предмет), процес або механізм (способи, знаряддя, засоби та ін.), результат, а також виділяючи при цьому типові та особливі ознаки, притаманні саме розглядуваній множині злочинів²⁷.

Розглядаючи кожний різновид кримінальних правопорушень, необхідно обрати ту кількість елементів криміналістичної характеристики, котра максимально всебічно його висвітлюватиме. Однак визначення кількості складових має бути доцільним. Тобто не потрібно обтяжувати зайвими компонентами відповідну систему. У той же час зменшення її переліку може призвести до неможливості всебічного висвітлення категорії кримінальних правопорушень певного виду. Окрім того, серед загальної кількості необхідно обрати ті компоненти, котрі наповнюватимуть структуру криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень відповідної категорії. У цьому випадку необхідно віднайти ту кількість та склад елементів зазначеної характеристики, котра б виконувала покладені на неї завдання, що спрямовані на запобігання та розслідування суспільно небезпечних діянь.

З метою визначення структури криміналістичної характеристики завідомо неправдивих повідомлень про загрозу громадській безпеці вважаємо за необхідне проаналізувати окремо кожний з наведених вище елементів стосовно зазначеного кримінального правопорушення.

Особа потерпілого є одним з важливих елементів криміналістичної характеристики. В.П. Бахін і М.А. Михайлов зазначають, що погрози про вибух можуть висуватися стосовно об'єктів, що належать як приватним, так і юридичним особам²⁸.

Г.М. Шевцов вказує на те, що вченими як елемент криміналістичної

---

²⁵ Шепитько В. Ю. Криміналістика : курс лекцій. – 2-е изд., перераб. и доп. / Шепитько В. Ю. – Х. : ООО «Одиссей», 2005. – С. 253.

²⁶ Криміналістика : підручник / П. Д. Біленчук, В. К. Лисиченко, Н. І. Клименко та ін. ; за ред. П. Д. Біленчука. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Атіка, 2001. – С. 365.

²⁷ Тищенко В. В. Корисливо-насильницькі злочини : криміналістичний аналіз : монографія / Тищенко В. В. – Одеса : Юрид. літ., 2002. – С. 58.

²⁸ Бахін В. П. Анализ криминальных взрывов (по материалам Автономной Республики Крым) / В. П. Бахин, М. А. Михайлов. – Симферополь, 1999. – С. 27.

характеристики досліджуються переважно не юридичні, а фізичні особи²⁹. Більшість науковців підтримують його думку.

За кримінальними правопорушеннями, кваліфікованими за ст. 259 КК України, посягання можуть бути спрямовані як на фізичних, так і на юридичних осіб. Якщо у відповідному елементі криміналістичної характеристики завідомо неправдивих повідомлень про загрозу громадській безпеці розглядати лише фізичних осіб, залишиться без дослідження значна частина злочинів цієї категорії, пов'язана з посяганням на юридичних осіб.

Злочинець виконує певний ряд дій, які, на нашу думку, не мають суттєвих відмінностей за характером, змістом та складом при посяганнях як на фізичну, так і юридичну особу. Тому доцільно розглянути питання щодо об'єднання в одному елементі криміналістичної характеристики вагомих для розслідування ознак фізичних і юридичних осіб, що сприятиме їх повному, всебічному дослідженню в сукупності з іншими елементами і, відповідно, не дозволить залишити без уваги будь-яку обставину, пов'язану із зазначеним злочином. Найбільш вдалим для визначення такого елемента, на нашу думку, є термін «потерпіла сторона». Він, з одного боку, вже використовується у судочинстві, а з іншого – є більш широким і виходить за межі таких окремих категорій, як фізична або юридична особа. Крім того, термін «особа потерпілого», який науковці часто включають до складу типової криміналістичної характеристики, на нашу думку, більше асоціюється з фізичною, а не юридичною особою. Тому під потерпілою стороною у складі криміналістичної характеристики завідомо неправдивих повідомлень про загрозу громадській безпеці ми розуміємо двокомпонентний елемент, у межах якого необхідно диференціювати фізичних та юридичних осіб.

Проведеним анкетуванням нами встановлено, що працівники слідчих підрозділів у 95 %, а оперативних у 98 % випадків вказали адресатами повідомлень про загрозу громадській безпеці юридичних осіб. Результати опитування свідчать про те, що правоохоронцями різних структурних підрозділів визначаються схожі дані щодо кількості потерпілих з їх поділом на фізичних та юридичних осіб. При цьому у переважній більшості відповідей працівниками органів внутрішніх справ визначаються юридичні особи як потерпілі за злочинами розглядуваної категорії. У ході вивчення кримінальних справ та кримінальних проваджень нами не виявлено жодного факту висловлення загрози безпеці фізичній

---

²⁹ Шевцов Г. М. Потерпевший – юридическое лицо как структурный элемент криминалистической характеристики преступлений / Шевцов Г. М. // Криминалистическая виктимология (вопросы теории и практики) : сб. науч. трудов. – Иркутск : Ирк. гос. ун-т им. А.А. Жданова, 1980. – С. 27.

особі. Однак виключати таку можливість не можна. Навіть якщо злочинець намагається здійснити певні дії, наприклад, помститися якійсь особі, він висловлює загрозу тому об'єкту, в якому знаходиться особа або до якого має певне відношення.

Наведені дані вказують, що в більшості випадків посягання спрямовані саме на юридичних осіб. Але в організаціях, на підприємствах, установах, що є об'єктом посягання, працюють, навчаються, купують товари чи відвідують з іншою метою люди, тобто фізичні особи. Злочинець не може не усвідомлювати, що його неправдиве повідомлення створить певні незручності для значної кількості осіб, навіть паніку в окремих випадках. Разом з цим його дії вплинуть на роботу установи, організації, скоріше за все, завдадуть матеріальної шкоди. Таким чином, злочинець одночасно посягає на нормальну діяльність, умови життя чи функціонування як фізичних, так і юридичних осіб. Це ще раз доводить, що термін «потерпіла сторона» повинен бути використаний для назви елемента криміналістичної характеристики досліджуваного виду злочинів, що містить дані як про фізичну, так і юридичну особу, стосовно котрих було вчинено посягання.

Суспільно небезпечні діяння обов'язково відбуваються у певних умовах оточуючої обстановки, відповідно до яких не виключене внесення злочинцем коректив у власні дії. Відповідно, зловмисник ігноруватиме або підбиратиме обстановку, тобто очікуватиме, прилаштуватиметься до настання необхідних умов. Обстановку необхідно сприймати як об'єктивну реальність, у якій вчинюється суспільно небезпечне діяння. Залежно від її умов визначатимуться і дії зловмисника. Проаналізувавши найбільш поширені умови оточуючої обстановки, за яких вчинюються кримінальні правопорушення, можна у подальшому за цими фактами припустити, де знаходився зловмисник під час передачі повідомлення про загрозу, що його пов'язує з цим місцем, тобто чому саме звідти були передані відомості про загрозу. У подальшому шляхом аналізу місця передачі повідомлення та характеристики потерпілої сторони висуватимуться припущення про особу злочинця. Доцільним також буде використання цих даних для здійснення працівниками правоохоронних органів профілактичної роботи в тих місцях, де найбільш поширені випадки вчинення зазначених протиправних подій. Наведене свідчить про значущість та необхідність включення обстановки як компонента до структури криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень розглядуваного виду. Значення цього елемента полягає у можливості висвітлення й інших компонентів, а також зв'язків між ними.

У ряді випадків обстановка може впливати на обрання способу вчинення кримінальних правопорушень розглядуваного виду. Відповід-

но, аналізуючи спосіб вчинення кримінального правопорушення, потрібно приділяти увагу й цій обставині, тобто за способом вчинення суспільно небезпечного діяння будувати припущення щодо наявних між потерпілим і зловмисником відносин. Останні мають свої особливості щодо кримінальних правопорушень розглядуваного виду. Спосіб дій злочинцем, переважно, не обирається випадково. До відповідних проявів дій злочинця призводить ряд факторів, до яких слід віднести в першу чергу соціально-демографічні дані зловмисника, наявність інформації про особу потерпілого, обстановку вчинення протиправного діяння тощо. Використання певного способу передачі відомостей про загрозу безпеці визначатиме види, місце розташування та кількість слідів. Тобто знаючи, яким чином було передане повідомлення, працівники правоохоронних органів віднайдуть з найменшими затратами сил та засобів максимальну кількість відображень дій зловмисника. Без приділення належної уваги розглянутому елементу майже неможливо буде пов'язати в єдину структуру особу злочинця зі слідами, обстановкою та іншими компонентами.

Відображення по собі залишає кожне кримінальне правопорушення, однак не за всіма суспільно небезпечними діяннями вони виявляються в повному обсязі. Наявні відомості про цей елемент і характерні види, кількість слідів та їх розташування визначають подальшу долю кримінального провадження. Тобто вони безпосередньо впливають на кількість проваджень, за якими встановлено зловмисника. Поясненням цьому є те, що найчастіше злочинець зникає з місця події. Його встановлення полягає у виявленні та подальшому використанні залишених ним відображень. Саме завдяки ним розкривається переважна більшість суспільно небезпечних подій. Не є винятком і злочини, кваліфіковані за ст. 259 КК України. Залежно від використаного способу дій у певному місці утворюється відповідна кількість видів слідів (відображень дій злочинця). Останні свідчать у першу чергу про соціально-демографічні дані особи правопорушника, а також про інші обставини. Наведене допомагає визначити, що розглядуваний елемент знаходиться у взаємній залежності з іншими компонентами криміналістичної характеристики, що вимагає його включення у цю структуру.

Особа злочинця є одним із центральних компонентів структури криміналістичної характеристики. Кожне кримінальне правопорушення вчиняється обов'язково певною особою – зловмисником. Саме на його встановлення спрямоване розслідування, у тому числі й розглядуваного виду. Злочинець не діє відокремлено від внутрішніх та зовнішніх факторів. До останніх зловмисник може ставитися байдуже або брати їх до уваги, відповідно до них коригувати власні дії. За рядом випадків саме

ці фактори приводитимуть до відмови від вчинення суспільно небезпечного діяння певною особою. Особа злочинця є активним компонентом, тобто рушійною силою, що призводить до виникнення самого факту суспільно небезпечної події. Відповідно, злочинець утворює певний простір або певне цілісне утворення, головне місце в якому він ї займає. У разі його утримання від вчинення дій, кримінального правопорушення, кваліфікованого за ст. 259 КК України, не відбудеться. Виявлені наявні за цим суспільно небезпечним діянням відповідні характеристики злочинця сприятимуть формуванню його „портрета”, що являє собою взаємопов’язану систему криміналістично вагомих ознак. За ним можливе висування, особливо на початковому етапі розслідування, версій, організація пошукових заходів щодо його встановлення, а в подальшому – вироблення лінії поведінки слідчим при проведенні конкретних слідчих дій за участю підозрюваного. Відповідно, наявні відомості сприятимуть швидкому та всебічному розслідуванню. Тобто за наявності певних даних про зловмисника слідчий визначатиме перелік процесуальних дій, послідовність котрих може відрізнятись при провадженні за справами інших категорій.

З усього сказаного доходимо висновку, що лише за наявності наведеного вище переліку елементів вестиметься мова про структуру криміналістичної характеристики розглядуваного виду злочину. Упущення або виключення з розгляду будь-якого із зазначених компонентів призведе до розірвання ланцюга взаємозалежних зв’язків між ними. Головна мета включення наведених компонентів до структури криміналістичної характеристики полягає у тому, що шляхом «руху» між низкою відомих елементів можна „прийти” до необхідного (відшукуваного). Наприклад, „рухаючись” від способу злочину, з урахуванням його обстановки, можемо виявити сліди зловмисника. Або від потерпілого, беручи до уваги спосіб вчинення, „приходимо” до злочинця. У цих послідовностях можуть брати участь як певний перелік, так і всі елементи криміналістичної характеристики. Однак за рядом випадків певної кількості компонентів недостатньо для встановлення зловмисника, і наперед визначити ті її складові, що використовуватимуться у першу чергу, для кожного кримінального правопорушення викликає певні труднощі. При відсутності будь-якого з розглядуваних елементів, а також при невизначенні взаємозалежних зв’язків між ними їх групування розцінюватиметься не як повноцінна дієва структура, а лише як певний їх перелік, котрий, відповідно, не може бути названий криміналістичною характеристикою і в результаті не має бути використаний для розслідування кримінальних правопорушень розглядуваної категорії. Відповідно, про значення такого переліку та доцільність проведення роботи у цьому напрямку не мо-

же навіть іти мова.

Зі сказаного можемо визначити структуру криміналістичної характеристики завідомо неправдивих повідомлень про загрозу громадській безпеці, до якої мають увійти такі її елементи: особа злочинця, потерпіла сторона, слідова картина, способи та обстановка вчинення злочину.

Дана структура компонентів криміналістичної характеристики також підтверджується і результатами вивчення кримінальних справ та кримінальних проваджень за кримінальними правопорушеннями розглядуваної категорії. Нами не виявлено жодної справи, з матеріалів якої неможливо було б визначити конкретні ознаки щодо злочинця, слідів, способів, обстановки вчинення злочину, даних щодо потерпілої сторони. Узагальнення та упорядкування таких ознак, виділених шляхом вивчення достатньої кількості кримінальних справ, є емпіричною базою для формування змісту криміналістичної характеристики. Зазначена інформаційна модель злочину допомагатиме працівникам правоохоронних органів у боротьбі зі злочинами, кваліфікованими за ст. 259 КК України, що матиме не декларативний, а реально ефективний характер.

1.2. Способи вчинення кримінального правопорушення та слідова картина

Для формування алгоритму дій працівників правоохоронних органів з розслідування злочинів вказаної категорії необхідним є висвітлення його способу як одного з центральних (основних) елементів криміналістичної характеристики. Це, у свою чергу, стає можливим при його розгляді як системи дій та визначення, на підставі проведеного дослідження, необхідної для кримінального правопорушення, кваліфікованого за ст. 259 КК України, структури розглядуваного елемента.

Спосіб вчинення кримінального правопорушення у виділяється більшістю науковців як один з центральних та основних елементів кримі-

налістичної характеристики³⁰. Розкриваючи зміст цього поняття, значна кількість вчених-криміналістів визначає спосіб вчинення суспільно небезпечного діяння як систему дій з його підготовки, вчинення та приховання³¹.

При цьому М.П. Яблоков вказує, що залежно від специфічності винної поведінки, особливостей ситуацій, що виникають до та після скоєння злочину, і інших обставин структура способу вчинення злочину може бути тричленною (що включає поведінку суб'єкта до, під час та після вчинення злочину), двочленною (у різних комбінаціях) та одночленною (характеризувати поведінку суб'єкта лише під час самого злочинного діяння)³². Схожої позиції дотримуються й Л.Я. Драпкін та М.С. Уткін³³.

Розглянемо структуру способу вчинення завідомо неправдивих повідомлень про загрозу громадській безпеці з урахуванням впливу на особу злочинця ряду факторів.

---

³⁰ Образцов В. А. Выявление и изобличение преступника / Образцов В. А. – М. : Юрист, 1997. – С. 48; Колесниченко А. Н. Криминалистическая характеристика преступлений / Колесниченко А. Н., Коновалова В. Е. – Х. : Юрид. ин-т, 1985. – С. 22; Васильев А. Н. Предмет, система и теоретические основы криминалистики / А. Н. Васильев, Н. П. Яблоков. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1984. – С. 23; Белкин Р. С. Криминалистическая энциклопедия / Р. С. Белкин. – М. : Мегатрон XXI, 2000. – 2-е изд., доп. – С. 215; Васильев А. Н. Понятие и предмет методики расследования отдельных видов преступлений. Проблемы методики расследования отдельных видов преступлений / А. Н. Васильев. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1978. – С. 29; Драпкин Л. Я. Понятие и структура способа совершения преступления / Драпкин Л. Я., Уткин М. С. // Проблемы борьбы с преступностью : Труды Омской высшей школы милиции МВД СССР и Иркутского гос. ун-та им. А.А. Жданова. – Омск, 1978. – С. 132; Криминалистика : учебник для ВУЗов / отв. ред. Н. П. Яблоков. – М. : Изд-во БЕК, 1997. – С. 49.

³¹ Белкин Р. С. Криминалистическая энциклопедия / Р. С. Белкин. – М. : Мегатрон XXI, 2000. – 2-е изд., доп. – С. 215; Чурилов С. Н. Криминалистическая методика : история и современность / Чурилов С. Н. – М. : Издательско-книготорговый центр «Маркетинг», 2002. – С. 343; Шепитько В. Ю. Криминалистика : курс лекций. – 2-е изд., перераб. и доп. / Шепитько В. Ю. – Х. : ООО «Одиссей», 2005. – С. 255; Колесниченко А. Н. Криминалистическая характеристика преступлений / Колесниченко А. Н., Коновалова В. Е. – Х. : Юрид. ин-т, 1985. – С. 22; Криминалистика : учебник для ВУЗов / отв. ред. Н. П. Яблоков. – М. : Изд-во БЕК, 1997. – С. 48; Образцов В. А. Выявление и изобличение преступника / Образцов В. А. – М. : Юрист, 1997. – С. 87; Драпкин Л. Я. Понятие и структура способа совершения преступления / Драпкин Л. Я., Уткин М. С. // Проблемы борьбы с преступностью : Труды Омской высшей школы милиции МВД СССР и Иркутского гос. ун-та им. А.А. Жданова. – Омск, 1978. – С. 132.

³² Криминалистика : учеб. для вузов / отв. ред. Н. П. Яблоков. – М. : Изд-во БЕК, 1997. – С. 50.

³³ Драпкин Л. Я. Понятие и структура способа совершения преступления / Драпкин Л. Я., Уткин М. С. // Проблемы борьбы с преступностью : Труды Омской высшей школы милиции МВД СССР и Иркутского гос. ун-та им. А.А. Жданова. – Омск, 1978. – С. 133.

За результатами вивчення кримінальних справ та кримінальних проваджень за ст. 259 КК України в архівах судів Дніпропетровської, Донецької, Запорізької Харківської областей та АР Крим нами встановлено, що у 27 % від їх загальної кількості злочинцями здійснювалися заходи щодо підготовки їх вчинення, які полягали в такому: 1) розробка плану злочину, що здійснювалося 27 % злочинців; 2) вибор об'єкта посягання – 27 %; 3) відшукування, пристосування і підготовка знарядь злочину – 20 %; 4) розподіл ролей між співучасниками – 13 %; 5) підбір співучасників – 7 %; 6) написання тексту повідомлення про загрозу безпеці, котрий у подальшому був зачитаний при його передачі, – 6 %.

Не виключене вжиття інших заходів, спрямованих на підготовку з метою як вчинення, так і приховування протиправних дій. Наведені відомості визначають, що злочинцями приділяється значна увага приготуванню до кримінальних правопорушень. Однак зі змісту вивчених матеріалів нами встановлено, що слідчими не завжди з'ясовувалися обставини щодо підготовки особи до вчинення кримінального правопорушення. Відповідно, можна припустити, що дії, спрямовані на підготування протиправного діяння, виконувалися ще більшою, ніж зазначено вище, кількістю правопорушників. У той же час відсутність явних ознак (зовнішніх проявів) підготовки не виключає наявності її внутрішніх намірів. Тобто у випадку, якщо між намірами вчинити дане кримінальне правопорушення та результатом – переданим повідомленням про загрозу безпеці, проходить незначний проміжок часу, зазвичай вважається, що заходи з підготовки до вчинення кримінального правопорушення не вживалися. Однак це не свідчить, що особа не була морально (психологічно) готова до скоєння цього протиправного діяння. В.О. Образцов, посилаючись на узагальнення практики, вказує, що більшість злочинів вчиняються особами, психологічно підготовленими до цього способом свого життя³⁴.

Зловмисник може передбачати свої дії на декілька кроків уперед щодо застосування певного способу передачі відомостей про загрозу безпеці, відповідно до різних умов, часу, місця його знаходження, визначення об'єкта злочинного посягання (потерпілої сторони), так й інших обставин у різноманітних ситуаціях. Нерідко виявлення та розкриття злочинів стає можливим при аналізі та перевірці даних про дивну, на перший погляд, нелогічну або так звану «відхилену» поведінку окре-

---

³⁴ Образцов В. А. Криминалистическая характеристика личности преступника и ее связи с потерпевшим и другими структурными элементами события преступления / Образцов В. А. // Криминалистическая виктимология (вопросы теории и практики) : сб. науч. трудов. – Иркутск : Иркутский гос. ун-т им. А.А. Жданова, 1980. – С. 49.

мих осіб, що побічно вказує на вчинення ними злочинів³⁵.

Слід приділити увагу способу дій злочинця відповідно до наявних у нього відомостей про потерпілу сторону та об'єкт, до якого направлено інформацію про загрозу безпеці. Адресатами анонімних погроз частіше за все є правоохоронні органи (55 %) або об'єкти загрози вибуху (35 %) ³⁶. З наведених В.П. Бахіним та М.А. Михайловим відомостей можна дійти висновку, що у 35 % випадків повідомлення надходять безпосередньо до об'єкта погроз та, відповідно, у 65 % – до інших установ (організацій, відомств), де питома вага інформації, отриманої підрозділами органів внутрішніх справ про загрозу безпеці іншому об'єкту, складає 55 %. Ці дані вказують, що найчастіше злочинець передає інформацію про загрозу безпеці не безпосередньо до об'єкта погроз, а певному адресату. У даному випадку вважаємо, що найбільш доречно об'єкт, до якого зловмисник передає повідомлення, визначити терміном „одержувач”. За наявності певних відомостей про одержувача, потерпілу сторону (особу, установу, організацію, підприємство), злочинець може коригувати свої дії щодо обрання способу передачі інформації, обстановки вчинення. З матеріалів вивчених кримінальних справ та кримінальних проваджень з'ясовано, що у 34 % випадків інформація отримувалася безпосередньо об'єктом, якому висловлювалися погрози, та, відповідно, у 66 % – іншими адресатами. Отримані нами результати збігаються з наведеними В.П. Бахіним та М.А. Михайловим даними. Значна кількість цих відомостей визначає необхідність не тільки використання запропонованого терміна, а й приділення йому належної уваги, у першу чергу для характеристики способу доведення до потерпілої сторони інформації про загрозу. Це має надати працівникам органів внутрішніх справ певне підґрунтя для формування версій про причини використання відповідних одержувачів та особу правопорушника.

Серед загальної кількості переданих повідомлень безпосередньо до об'єкта погроз правопорушники адресували їх: у 95 % випадків – цивільній особі; у 5 % – працівникам ОВС. У разі ж передачі злочинцями повідомлень про загрозу іншому об'єкту їх одержували: у 81 % випадків – підрозділи МВС; в 11 % – цивільні особи; у 5 % – СБУ; у 3 % – МНС.

Одним з пояснень фактів надходжень відомостей про загрозу до одержувача, а не до безпосереднього об'єкта „наміченого” вибуху, може

---

³⁵ Образцов В. А. Криминалистическая характеристика личности преступника и ее связи с потерпевшим и другими структурными элементами события преступления / Образцов В. А. // Криминалистическая виктимология (вопросы теории и практики) : сб. науч. трудов. – Иркутск : Иркутский гос. ун-т им. А.А. Жданова, 1980. – С. 49.

³⁶ Бахин В. П. Анализ криминальных взрывов (по материалам Автономной Республики Крым) / В. П. Бахин, М. А. Михайлов. – Симферополь, 1999. – С. 25.

бути наявність певних відносин між злочинцем та потерпілою стороною. Серед задач, що стоять перед правопорушником, – досягти відповідного результату (довести інформацію про загрозу безпеці) та залишитися не встановленим. Цю обставину зловмисник не може не усвідомлювати. За допомогою вивчення судово-слідчої практики нами встановлено, що злочинець та потерпіла сторона на момент вчинення злочину: у 86 % випадків один одному знайомими не були; в 11 % – були знайомі; у 3 % – їх пов'язували близькі родинні зв'язки.

Так, наприклад, 31.01.2007 р. о 00:23 години гр. С. знаходилася за місцем мешкання у м. Харкові і вирішила пожартувати над своїм знайомим К., який працював охоронцем у супермаркеті. У той же час гр. С. вставила до власного мобільного телефону сім-карту, абонентський номер якої був невідомим гр. К. Після цього гр. С. відправила СМС-повідомлення гр. К. про загрозу безпеці супермаркету, співробітником якого він був³⁷. Такі випадки не є поодинокими.

При використанні того способу передачі інформації, який визначатиме злочинця, перед особою, яка її отримала, зміст повідомлення не буде сприйматися як реальна загроза. Це призведе до неможливості отримання очікуваного зловмисником результату. Злочинець розуміє, що за переданим ним повідомленням про загрозу безпеці рядом служб, у першу чергу працівниками міліції, будуть проведені пошукові заходи, спрямовані на виявлення та знешкодження вибухового пристрою або усунення іншого фактора, що несе в собі загрозу. Щоб отримати результат якомога швидше, інформацію необхідно довести безпосередньо до того, хто на неї буде реагувати (вживати відповідних заходів), оминувши проміжні ланки. Тому, на нашу думку, правопорушники адресують повідомлення про загрозу здебільшого саме підрозділам ОВС. Цьому, на нашу думку, є своє пояснення. У першу чергу зловмисник передає повідомлення безпосередньо до того органу, котрий буде здійснювати перевірочні заходи, оминаючи посередницькі ланки. Цим забезпечується гарантія того, що за переданим ним повідомленням будуть вживатися очікувані заходи.

У ряді випадків зловмисник може видавати себе за одержувача, тобто особу, до якої начебто надійшло повідомлення про загрозу безпеці, котре вона передала до правоохоронних органів з метою «усунення небезпеки». Так, 09.04.2002 р. о 12 годині 06 хвилин неповнолітня К., навчаючись у СЗШ № 22, розташованій по вул. Зелений, 1 м. Донецька, знаходячись за місцем мешкання, з використанням домашнього телефону зателефонувала оператору Донецького міського управління УМВС

---

³⁷ Кримінальна справа № 59070054. – Архів Фрунзенського районного суду м. Харкова, 2007 р.

України у Донецькій області і, представившись секретарем даної школи, передала начебто отримане нею від невідомої особи повідомлення про замінування зазначеного навчального закладу, достовірно знаючи, що ця інформація не відповідає дійсності³⁸. У схожих із наведеним прикладом випадках особа намагається відвернути від себе увагу правоохоронних органів та бути поза підозрою у вчиненні цього кримінального правопорушення. Тобто це може бути розцінено як приховування причетності до вчинення розглядуваного суспільно небезпечного діяння. Відповідно, при зборі матеріалів працівникам міліції слід пам'ятати цю обставину і перевіряти на причетність також ту особу, що видає себе за добросовісного одержувача у передачі даної інформації до правоохоронних органів. Наявність припущення про причетність будуть визначати, у першу чергу, напрямок пошуку, тактику дій з цією особою.

Наявність у злочинця технічних засобів передачі інформації про загрозу може впливати на характер його дій. Г.Г. Зуйков вказує, що застосування знарядь та засобів вважається найбільш важливою ознакою способу вчинення злочину, за якою способи відрізняються один від одного³⁹. На думку автора, спосіб не може розглядатися тільки як комплекс дій окремо від знарядь та засобів, котрі використовуються при вчиненні цих дій⁴⁰. Тобто злочинець може вносити корективи у власні дії відповідно до наявних у нього технічних засобів та навичок їх використання. Так, завідомо неправдиві відомості були передані із застосуванням: мобільного телефону – у 32 % випадків; СМС-повідомленням з використанням мобільного телефону – у 4 %; таксофону – у 27 %; міського (домашнього, службового) телефону – у 28 %; особисто – 9 %.

Не виключені способи передачі повідомлення з використанням пошти, у тому числі й електронної, через всесвітню мережу Інтернет.

Різноманіття технічних засобів зв'язку, що можуть бути використані при вчиненні зазначеного злочину, значною мірою підвищує суспільну небезпечність цих злочинів, надаючи можливості: вчинення кримінальних правопорушень дистанційно, без присутності злочинця на місці безпосереднього заподіяння шкоди; варіативності у часі; заподіяння прямої та побічної шкоди; впливу на невизначене та необмежене коло потерпілих; співучасті у злочині суб'єктів, які дистанційно віддалені,

---

³⁸ Кримінальна справа № 1-565/2. – Архів Ворошиловського райсуду м. Донецька, 2002 р.

³⁹ Зуйков Г. Г. Криминалистическое понятие способа совершения преступления. Поиск преступников по признакам способов совершения преступлений : учеб. пособие / Зуйков Г. Г. – М., 1970. – С. 78.

⁴⁰ Зуйков Г. Г. Криминалистическое понятие способа совершения преступления. Поиск преступников по признакам способов совершения преступлений : учеб. пособие / Зуйков Г. Г. – М., 1970. – С. 79.

тощо⁴¹.

Наведені дані визначають, що переважна більшість, а саме 91 % таких кримінальних правопорушень, вчинюється з використанням засобів телефонного зв'язку. Схожі відомості наводять В.П. Бахін та М.А. Михайлов, які вказують, що в 97,5 % випадків погрози відбуваються за телефоном та у 2,5 % погрози поступають у формі анонімного листа⁴².

Отримані нами результати свідчать, що переважна більшість злочинців використовували технічні засоби передачі інформації про загрозу як з метою передачі, так і приховування. Відповідно, лише в одному з десяти випадків правопорушник не вживав заходів приховування злочину.

Заслуговує на увагу й можливе дублювання повідомлень про загрозу безпеці. Серед усієї кількості злочинів у 14 % випадків вони вчинювалися з дублюванням свого повідомлення про загрозу безпеці. Тобто особа повідомляла про загрозу одному й тому самому об'єкту декілька разів. При цьому у 75 % випадків повідомлення дублювалося лише один раз, у 25 % – двічі.

Потребує розгляду й питання, до кого надходить дана інформація. Раніше передані повідомлення отримувалися повторно у 74 % випадків підрозділами МВС та по 13 % – МНС та станціями невідкладної швидкої медичної допомоги. При цьому серед загальної кількості повідомлень, що надходили до органів внутрішніх справ, у 83 % випадків повідомлення дублювалося до цього ж підрозділу МВС, а у 17 % випадків інформація про загрозу надходила до ОВС від злочинця, який попередньо передавав її до інших відомств, установ, цивільних осіб. Крім того, при дублюванні повідомлення в усіх випадках адресувалося тому самому об'єкту, якому висловлювалася перша погроза.

В усіх випадках повторного надходження до того самого підрозділу ОВС повідомлення передавалося з використанням інших таксофонів, розташованих неподалік від того, з якого було зроблено перший дзвінок. Серед вивчених кримінальних справ та кримінальних проваджень жодним слідчим не з'ясовувалися причини дублювання злочинцем свого повідомлення. Однак, на нашу думку, це має значення у висвітленні об'єктивної картини вчиненого злочину, й у першу чергу дій злочинця.

---

⁴¹ Калюжний Р. Використання модельних норм Конвенції Ради Європи «Про кіберзлочинність» (2001 р.) та Додаткового протоколу до неї (2003 р.) у нормотворчому процесі в Україні : практичні проблеми реалізації / Калюжний Р., Розенфельд Н. // Право України. – 2007. – № 9. – С. 92.

⁴² Бахін В. П. Анализ криминальных взрывов (по материалам Автономной Республики Крым) / В. П. Бахин, М. А. Михайлов. – Симферополь, 1999. – С. 25.

Зазначені обставини впливатимуть на кваліфікацію протиправних дій.

Вважаємо, що дублювання може бути викликано об'єктивними та суб'єктивними факторами.

Об'єктивні – фактори об'єктивної дійсності, що відбуваються незалежно від волі злочинця. Вони вимагають від особи переривати вже сприйняте повідомлення, вважаючи, що воно не було отримане, або повторювати його. Наприклад, при передачі повідомлення з використанням телефону адресат начебто не розчув злочинця або поблизу злочинця з'явилися сторонні особи, наряд міліції, котрі могли стати очевидцями передачі повідомлення, тощо.

Суб'єктивні – події (обставини), на які впливає злочинець з урахуванням наявного у нього життєвого, злочинного досвіду, знань, навичок, сподіваючись отримати певний результат. Наприклад, дублювання повідомлення до різних установ, відомств, осіб здійснюється для отримання більш гарантованого очікуваного злочинцем наслідку; використання різних таксофонів, розташованих у безлюдних місцях, надає йому час для залишення місця передачі повідомлення, заплутавши сліди, залишившись при цьому непоміченим, тощо.

Оскільки між повідомленнями зазвичай є невеликий проміжок часу, то можна вважати, що злочинець навіть при вчиненні дій з підготовки та приховування кримінального правопорушення міг припуститися помилки і не знищити (замаскувати) деякі сліди своєї протиправної діяльності. Відомості щодо дублювання повідомлення, послідовності використання таксофонів, розташованих у громадських місцях у порівняній близькості один від одного, сприятимуть висуванню припущень щодо напрямку руху винуватця та негайної організації заходів щодо його затримання на місці або одразу після вчинення кримінального правопорушення.

Так, 12.04.2003 р. близько 23 години 20 хвилин гр. Т., знаходячись у нетверезому стані і використовуючи таксофон, розташований біля будинку № 17 по вул. Енгельса у м. Харкові, зателефонував оператору Харківського міського управління УМВС України у Харківській області за номером „02” та повідомив завідомо неправдиву інформацію про підготовку вибуху в аптеці „Здоров'я”, розташовану на вул. Полтавський шлях № 1 у м. Харкові. Цього ж дня близько 23 години 40 хвилин гр. Т., продовжуючи свої злочинні дії, спрямовані на доведення завідомо неправдивої інформації, прийшов до телефону-автомату, розташованого біля будинку № 5 на вул. Полтавський шлях і, використовуючи даний засіб зв'язку, зателефонував оператору Харківського міського управління УМВС України у Харківській області за номером „02” та повідомив про замінування аптеки „Здоров'я”, розташованої на вул. Полтавський

шлях № 1 у м. Харкові, достовірно знаючи про невідповідність дійсності даних відомостей. У цей же час біля зазначеного таксофону гр. Т. був затриманий працівниками міліції⁴³.

У випадку ж, коли злочинця не затримали одразу, використання даної інформації, з урахуванням часу надходження повідомлення, об'єкта, котрому висуваються погрози, має сприяти визначенню, звідки, в якому напрямку направився злочинець, що його пов'язує з об'єктом, якому висловлюються погрози, та відповідно сформуванню, а у процесі розслідування – звузити коло підозрюваних. Зазначені відомості забезпечать отримання більшої кількості інформації про злочинця шляхом виявлення носіїв ідеальних, а також пошук і вилучення матеріальних слідів.

На дії злочинця впливає й обстановка, в якій він знаходиться. Тобто залежно від умов навколишнього середовища (оточуючої особу обстановки, умов часу, місця) можуть визначатися відповідні дії (вживатися заходи) щодо вибору способу передачі інформації про загрозу безпеці. Будучи об'єктивною за змістом та відображенням, вона, з одного боку, завдає прямого впливу на хід та динаміку злочину, пояснюючи механізм злочину у цілому, а з іншого – вказує на закономірності виникнення та місця знаходження інформації про розслідувану подію при типовій обстановці⁴⁴.

Оскільки кримінальне правопорушення відбувається в умовах конкретно визначених просторових та часових характеристик, то саме відомості про них мають забезпечити пошук характерних слідів. Особливо це важливо на початковому етапі розслідування, бо сприяє формуванню припущень про те, де, які та скільки слідів залишається в результаті застосування певного способу вчинення кожного конкретного кримінального правопорушення, а також яким змінам вони могли бути піддані. Принципова можливість для цього створюється завдяки тому, що кожний спосіб вчинення злочину залишає тільки йому притаманні сліди, що є ознаками його застосування⁴⁵.

Правопорушник переважно розуміє цю обставину і вживає заходів для приховування чи знищення слідів. Однак не всі сліди злочинець може знищити. Так, при використанні особою телекомунікаційних мереж у 100 % випадків утворюються сліди у вигляді інформації, пов'язаної з вихідними даними номера, з якого злочинцем здійснено

---

⁴³ Кримінальна справа № 64030252. – Архів Ленінського райсуду м. Харкова, 2003 р.

⁴⁴ Гавло В. К. Обстановка преступления как структурный компонент криминалистической характеристики преступления / В. К. Гавло // Проблемы совершенствования тактики и методики расследования преступлений : сб. науч. трудов. – Иркутск : Иркутский гос. ун-т им. А.А. Жданова, 1980. – С. 49.

⁴⁵ Образцов В. А. Выявление и изобличение преступника / Образцов В. А. – М. : Юрист, 1997. – С. 89.

дзвінок, та вхідними відомостями номера особи, що отримала повідомлення. При надходженні ж до чергової частини певного підрозділу ОВС інформація фіксується технічними засобами і залишається у вигляді аудіо (голосового) повідомлення про загрозу. Вивчивши у сукупності ці відомості, працівники правоохоронних органів можуть визначити коло підозрюваних, серед яких виявити зловмисника. Важливе значення має те, що вчинення злочинів аналогічними способами призводить до виникнення схожих слідів, це і визначає можливість застосування аналогічних засобів їх виявлення⁴⁶.

Завдяки вивченню кримінальних справ та кримінальних правопорушень ми встановили, що способам приховання своїх протиправних дій злочинці приділяють увагу у 88 % випадків від загальної кількості розглядуваних злочинів. Як основні способи приховування даного виду злочину виявлено такі: з використанням таксофонів передаються 28 % повідомлень; з коротким проміжком часу – 18 %; з подальшим видаленням з телефону сім-карти – 14 %; додатково (продубльовано) з іншого таксофону – 10 %; з відключенням телефону на певний час – 8 %; зі зміненим тембром голосу – 6 %; з чужого домашнього, робочого телефону (за відсутності власника) – 6 %; з подальшим видаленням та знищенням сім-карти – 4 %; зі зміненою інтонацією – 2 %; силою голосу – 2 %; видаленням зі списку реєстрації телефону факту здійснення дзвінка – 2 %.

Не виключене застосування інших заходів, спрямованих на приховування злочину, як під час вчинення, так і після нього.

Наведені дані вказують, що порівняно з прийняттям заходів підготовчого характеру (27 %), маскуванню протиправних дій злочинці приділяли увагу набагато частіше. В.О. Образцов вказує, що важливо мати на увазі той момент, що у ході вчинення злочину винна особа у більшості випадків намагається залишити якомога менше інформації про себе, а залишену інформацію нерідко фальсифікує⁴⁷.

Маскування кримінального правопорушення може проявлятися у знищенні або зміні слідів злочину, його обстановки з метою відвернення від себе уваги (підозри) правоохоронних органів. Наша позиція підтверджується й позицією Г.Г. Зуйкова, згідно з якою особи, вчиняючи найбільш небезпечні злочини, головну увагу здебільшого приділяють

---

⁴⁶ Танасевич В. Г. Методика расследования и криминалистическая классификация преступлений // Танасевич В. Г., Образцов В. А. // Криминалистические характеристики в методике расследования преступлений : межвуз. сб. науч. трудов. – Вып. 69. – Свердловск : УрГУ, 1978. – С. 23.

⁴⁷ Образцов В. А. Криминалистическая характеристика личности преступника и ее связи с потерпевшим и другими структурными элементами события преступления / Образцов В. А. // Криминалистическая виктимология (вопросы теории и практики) : сб. науч. трудов. – Иркутск : Иркутский гос. ун-т им. А.А. Жданова, 1980. – С. 49.

приховуванню злочину, не наважуючись на його вчинення, доки не обміркують та у необхідній мірі не здійснять комплекс заходів, спрямованих на приховання факту злочину або своєї участі у ньому⁴⁸.

В усіх вивчених кримінальних справах та кримінальних правопорушеннях заходи щодо приховування злочинних дій виконували безпосередньо самі злочинці (виконавці). Однак не виключене і здійснення маскування іншими особами. У ряді випадків тільки шляхом проведення певної кількості слідчих дій, з'ясування мотиву, мети злочину можна дізнатися (дійти висновку) про те, як вірно розцінювати дії злочинця. Тобто в кожному конкретному випадку слід з'ясовувати зазначені обставини, котрі мають первинне тактичне значення для слідчого та інших працівників при розслідуванні та встановленні об'єктивної картини події.

За допомогою наведених нами даних можна сконструювати відповідні способи вчинення суспільно небезпечного діяння розглядуваної категорії, що складаються з підготовки, безпосереднього вчинення та приховування.

Відповідно, підготовчі заходи за даним злочинном найчастіше виглядають як розробка плану злочину (27 %) та вибір об'єкта посягання (27 %). Часто зловмисники підшукують пристосування і готують знаряддя злочину (20 %), а у ряді випадків розподіляють ролі між співучасниками (13 %). Рідше суспільно небезпечні дії полягали у підборі співучасників (7 %), а також написанні тексту повідомлення про загрозу безпеці, котрий у подальшому був зачитаний при його передачі (6 %).

Серед способів вчинення злочинів розглядуваної категорії переважно (66 %) повідомлення надходили до певних адресатів. Досить часто (34 %) інформація про загрозу безпеці була отримана безпосередньо „потерпілою стороною”, тобто об'єктом „наміченого” вибуху. Для доведення повідомлення про загрозу здебільшого використовувалися технічні засоби зв'язку. При цьому найчастіше (36 %) застосовувався мобільний телефон. Рідше – міський (домашній, службовий) телефон (28 %), а також таксофон (27 %). Досить рідко (9 %) повідомлення передавалися злочинцем особисто.

Дії, спрямовані злочинцями на приховування, полягали в тому, що переважно повідомлення передавалися з використанням таксофонів (28 %), з коротким проміжком часу використання засобів зв'язку (18 %); з подальшим видаленням з телефону сім-карти (14 %). Нерідко здійснювалося додаткове дублювання відомостей з іншого таксофону (10 %),

---

⁴⁸ Зуйков Г. Г. Криминалистическое понятие способа совершения преступления. Поиск преступников по признакам способов совершения преступлений : учеб. пособие / Зуйков Г. Г. – М., 1970. – С. 75.

після повідомлення відключався телефон на певний час (8 %), змінювався тембр голосу при передачі інформації (6 %), застосовувався чужий домашній або службовий телефон (за відсутності власника) (6 %). Рідше дії зловмисника полягали у подальшому видаленні та знищенні сімкарти – 4 %, зміні інтонації – 2 % та сили голосу – 2 % під час передачі повідомлення, видаленні зі списку реєстрації телефону факту здійснення дзвінка – 2 %.

Великого значення слідам події надавав Г. Гросс, вважаючи їх джерелом інформації про подію злочину та особу злочинця⁴⁹. В умовах сьогодення на необхідності дослідження слідової картини наголошує ряд вчених-криміналістів⁵⁰, якими цей елемент визначається у різних аспектах. Аналізуючи висловлені науковцями позиції, вважаємо за потрібне скомпонувати їх у декілька груп. До першої групи можна включити погляди тих вчених, які визначають зв'язок слідів злочинного посягання з обстановкою його вчинення.

Так, О.М. Васильєв та М.П. Яблоков зазначають, що подія злочину та підготовка до нього проходять у певній обстановці, елементи якої залишають власні сліди зовні, що можуть бути виявленими та вивченими під час розслідування⁵¹. І.Ф. Пантелеєв зазначає, що на місці злочину нерідко залишаються сліди, предмети – німі свідки того, що відбувалося під час підготовки та вчинення злочину⁵². В.Ю. Шепітько вказує на на-

---

⁴⁹ Гросс Г. Руководство для судебных следователей как система криминалистики / Гросс Г. – [Новое изд., перепеч. с изд. 1908 г.]. – М. : ЛексЭст, 2002. – С. 162.

⁵⁰ Криминалистика : учеб. для вузов / Аверьянова Т.В., Белкин Р.С., Корухов Ю.Г., Россинская Е.Р. ; под ред. Р.С. Белкина. – М. : Изд-во Норма, 2000. – С. 123; Белкин Р. С. Курс криминалистики : учеб. пособие для вузов / Р. С. Белкин. – 3-е изд., доп. – М. : Юнити-Дана, Закон и право, 2001. – С. 308; Волобуев А. Ф. Загальні положення криміналістичної методики : лекція / А. Ф. Волобуев. – Х. : Ун-т внутр. справ, 1996. – С. 27; Гросс Г. Руководство для судебных следователей как система криминалистики / Гросс Г. – [Новое изд., перепеч. с изд. 1908 г.]. – М. : ЛексЭст, 2002. – С. 162; Домбровский Р. Г. Следы преступления и информация / Домбровский Р. Г. // Известия вузов. Сер. «Правоведение». – 1988. – № 3. – С. 74; Зотов Б. Л. Идентификация в криминалистике : лекция / Зотов Б. Л. – М. : Полиграфическое объединение «Полиграфист», 1973 – С. 9; Колесниченко А. Н. Криминалистическая характеристика преступлений / Колесниченко А. Н., Коновалова В. Е. – Х. : Юрид. ин-т, 1985. – С. 23; Пантелеев И. Ф. Элементы криминалистической характеристики преступлений. Методология криминалистики : учеб. пособие по курсу «Основы криминалистики» / Пантелеев И. Ф. – М. : НИИмаш, 1982. – С. 66; Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному вигляді) : підручник / Салтевський М. В. – К. : Кондор, 2005. – С. 421; Шепітько В. Ю. Криминалистика : курс лекцій. – 2-е изд., перераб. и доп. / Шепітько В. Ю. – Х. : ООО «Одиссей», 2005. – С. 255–256.

⁵¹ Васильев А. Н. Предмет, система и теоретические основы криминалистики / А. Н. Васильев, Н. П. Яблоков. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1984. – С. 123.

⁵² Пантелеев И. Ф. Элементы криминалистической характеристики преступлений. Методология криминалистики : учеб. пособие по курсу «Основы криминалистики» / Пантелеев И. Ф. – М. : НИИмаш, 1982. – С. 66.

лежність місця, де залишені сліди злочинного посягання, до обстановки вчинення злочину⁵³.

З висловленими позиціями науковців щодо зв'язку слідів кримінального правопорушення з обстановкою слід погодитися у разі вчинення, наприклад, крадіжки, грабежу, розбою, вбивства та ряду інших правопорушень. За цими категоріями злочинів, дійсно, більшість слідів можуть залишатися на місці їх вчинення. Відповідно, слідова картина у таких випадках пов'язана з обстановкою, в якій відбулося протиправне діяння. Що стосується кримінальних правопорушень, кваліфікованих за ст. 259 КК України, локалізація частини слідів може залежати від обстановки їх вчинення. Але існування переважної кількості слідів визначається способом передачі повідомлення про загрозу безпеці.

Обгрутовуючи свою позицію, вважаємо за потрібне навести приклад. Так, 20.06.2004 р. о 21 годині 50 хвилин гр. Е. знаходився у парку, розташованому навпроти СШ № 137 на вул. Конотопській м. Харкова. Керуючись мотивом помсти керівництву вказаного закладу і маючи намір зірвати випускний вечір, з власного мобільного телефону гр. Е. зателефонував оператору Харківського міського управління УМВС України у Харківській області за номером «02» і повідомив, що приміщення зазначеного навчального закладу заміновано, заздалегідь знаючи, що дана інформація є неправдивою⁵⁴.

У схожих з наведеним прикладом випадках сліди залишаються, поперше, у черговій частині певного підрозділу МВС у вигляді аудіозапису, по-друге, в оператора зв'язку, яким користувався правопорушник, у вигляді вхідної та вихідної інформації, пов'язаної з номерами абонентів, що передавали та отримували повідомлення про загрозу безпеці.

Якщо ж злочинець та особа, що отримала повідомлення про загрозу безпеці, є абонентами різних операторів зв'язку, у кожного з останніх залишаються сліди у вигляді вхідної та вихідної інформації, пов'язаної з номерами даних абонентів. При цьому зазначені сліди можуть знаходитися не за один десяток кілометрів від місця вчинення злочину, не обов'язково навіть в одному зі злочинцем місті, області. Тобто залежно від того, яким чином правопорушник передавав повідомлення, буде визначатися і розташування відображень його дій.

Наведемо інший приклад, коли сліди залишаються за місцем вчинення кримінального правопорушення, але не можна визначити їх такими, що свідчать про факт його вчинення. Так, 15.08.2004 р. о 2:00 годині

---

⁵³ Шепитько В. Ю. Криміналістика : курс лекцій. – 2-е изд., перераб. и доп. / Шепитько В. Ю. – Х. : ООО «Одиссей», 2005. – С. 255–256.

⁵⁴ Кримінальна справа № 65040716. – Архів Жовтневого районного суду м. Харкова, 2004 р.

гр. Х. знаходився за місцем свого мешкання у м. Дніпропетровську. У цей же час він з метою пожартувати з домашнього телефону зателефонував до чергової частини УМНС України у Дніпропетровській області за номером «01» і повідомив про замінування будівлі обласної державної адміністрації України у Дніпропетровській області, достовірно знаючи про невідповідність дійсності цих відомостей⁵⁵. У подібних ситуаціях у разі знаходження правопорушника, наприклад, за місцем мешкання, роботи та використання ним телефону (міського, мобільного) для передачі повідомлення про загрозу безпеці, на наш погляд, визначити причинно-наслідковий зв'язок між слідами на телефоні, інших предметах у цьому приміщенні та фактом доведення даної інформації до відома іншої особи викликає певні труднощі. Складність полягає у відмежуванні слідів, які були наслідком вчинення кримінального правопорушення, і таких, що є результатом побутового використання певного технічного засобу передачі інформації. Однак сліди в такому разі визначатимуть факт знаходження цієї особи у відповідному місці. Це важливо в тому випадку, коли в подальшому злочинець взагалі відмовляється від факту його знаходження у цьому місці. Тому у схожих випадках сліди протиправних дій виявлятимуть у першу чергу поза місцем вчинення кримінального правопорушення, і вони будуть пов'язані не з обстановкою, а саме зі способом його скоєння. У таких кримінальних провадженнях спосіб передачі повідомлення про загрозу безпеці може насамперед надати нам інформацію про місце знаходження слідів. Наша думка підтверджується й переконаннями інших вчених, які пов'язують сліди кримінального правопорушення зі способом його вчинення. Їх позиції слід об'єднати у другу групу.

Так, В.О. Образцов зазначає, що кожен спосіб вчинення злочину залишає тільки йому притаманні сліди, що є ознаками його застосування⁵⁶.

За наявності окремих слідів або інших даних, що вказують на можливий спосіб вчинення конкретного злочину, версія про спосіб, на думку О.Н. Колісниченко та В.О. Коновалової, слугує виявленню інших слідів, що зазвичай спостерігаються при такому способі вчинення злочину⁵⁷.

Своє значення виявлення відображень злочинця надається й інши-

---

⁵⁵ Кримінальна справа № 6504769. – Архів Кіровського районного суду м. Дніпропетровська, 2004 р.

⁵⁶ Образцов В. А. Выявление и изобличение преступника / Образцов В. А. – М. : Юрист, 1997. – С. 89.

⁵⁷ Колесниченко А. Н. Криминалистическая характеристика преступлений / Колесниченко А. Н., Коновалова В. Е. – Х. : Юрид. ин-т, 1985. – С. 23.

ми науковцями. За слідами – матеріальним та ідеальним відображенням у навколишній обстановці та у пам'яті осіб – встановлюються всі фактичні обставини розслідуваної події, наголошують В.Я. Колдін та М.С. Полевий⁵⁸.

Р.С. Белкін до способу відносить не тільки дані щодо того, у який спосіб готується, вчинюється і приховується злочин, але й як дії злочинця відображуються у навколишньому середовищі, тобто які сліди («відбитки») дій злочинця виникають у результаті злочинного замаху, де їх шукати і як за ними відтворити механізм злочину⁵⁹. Ідентифікація матеріальних об'єктів за слідами їх дії на інші об'єкти – один з найбільш розповсюджених методів встановлення способу вчинення злочину і розкриття розслідуваного діяння⁶⁰. Як зазначає В.В. Тіщенко, процеси дослідження способів злочину та їх слідів взаємопов'язані та здійснюються за принципом прямого та зворотного зв'язку від дослідження слідів – до пізнання способу та інших обставин злочину, від знань про спосіб злочину – до пошуку, виявлення та дослідження слідів злочинних дій⁶¹.

Безумовно, підтримуючи зазначені позиції вчених щодо взаємозв'язку слідів кримінального правопорушення та способу його вчинення, вважаємо, що використання злочинцем певного способу передачі повідомлення визначає відповідне розташування, види та кількість слідів. Це, у свою чергу, надає можливість за певним способом вчинення кримінального правопорушення даного виду віднайти усі його сліди. У той же час наявність певних слідів сприяє визначенню відповідного способу вчинення даного кримінального правопорушення. Лише в одичних випадках за фактами завідомо неправдивих повідомлень про загрозу громадській безпеці злочинця затримують під час протиправних дій або безпосередньо після їх вчинення. Вчиняючи злочин, злочинець намагається не залишати слідів, а залишені сліди часто намагається знищити⁶². Так, коли злочинець використовує певний технічний засіб передачі повідомлення про загрозу безпеці, наприклад телефон-автомат, він розраховує на те, що його не буде встановлено (виявлено). Відпові-

---

⁵⁸ Колдін В. Я. Информационные структуры в криминалистике / Колдін В. Я., Полевой Н. С. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1985. – С. 28.

⁵⁹ Криминалистика : учеб. для вузов / Аверьянова Т.В., Белкин Р.С., Корухов Ю.Г., Россинская Е.Р. ; под ред. Р.С. Белкина. – М. : Изд-во Норма, 2000. – С. 688–689.

⁶⁰ Матвеев В. А. К вопросу о методике исследования способов совершения преступлений / Матвеев В. А., Великорядный П. Г. // Вопросы совершенствования криминалистической методики : сб. науч. тр. высшей следственной школы МВД СССР. – Волгоград, 1981. – С. 48–49.

⁶¹ Тіщенко В. В. Корисливо-насильницькі злочини : криміналістичний аналіз : монографія / Тіщенко В. В. – Одеса : Юрид. літ., 2002. – С. 115.

⁶² Крылов И. Ф. Криминалистическое учение о следах / Крылов И. Ф. – Л. : Изд-во Ленинградского ун-та, 1976. – С. 66.

дно, ще до вчинення кримінального правопорушення правопорушник вживає заходів, спрямованих на приховування своїх дій. У цьому також, на нашу думку, проявляється зв'язок з маскуванням злочину як складової способу його вчинення. Це, у свою чергу, визначає те, що сліди даного правопорушення пов'язані зі способом його вчинення.

На думку М.В. Салтевського, поняття «слідова картина» включає ідеальні відображення і матеріальні сліди як джерела видимих і невидимих прогнозованих слідів, що утворилися у момент вчинення злочину⁶³. На подібній позиції наголошує і А.П. Шеремет⁶⁴. Розглянемо окремо ідеальні та матеріальні сліди.

Вивченням кримінальних справ та кримінальних проваджень за ст. 259 КК України в архівах судів Дніпропетровської, Донецької, Запорізької, Харківської областей та АР Крим нами встановлено, що у 100 % випадків у пам'яті осіб, які отримували повідомлення про загрозу, залишалися ідеальні сліди. З них у 88 % випадків ці сліди формувалися внаслідок отримання звукової інформації, переданої з використанням телефонного зв'язку, у 6 % випадків – внаслідок отримання візуальної інформації, переданої за допомогою SMS-повідомлень з використанням мобільних телефонів, у 6 % – у вигляді візуально-звукової інформації, переданої злочинцем особисто.

Слід зазначити, що лише у 3 % випадків від загальної кількості слідів, утворених внаслідок сприйняття звукової та візуально-звукової інформації, вони були використані для ідентифікації злочинців шляхом проведення пред'явлення для впізнання за голосом.

Заслужують на увагу сліди, утворені внаслідок візуального сприйняття очевидцями злочинця. У 6 % випадків від загальної кількості подій правопорушники робили повідомлення про загрозу безпеці певному об'єкту особисто, передаючи його фізичній особі. Відповідно, в особи, що отримувала повідомлення, утворювалися в пам'яті як звукові, так і візуальні сліди, пов'язані зі злочинцем. Однак візуальні сліди пам'яті свідків з метою проведення слідчих дій використані не були. Переважною більшістю слідчих, а саме 97 %, взагалі не з'ясовувалися обставини збереженого у пам'яті осіб візуального образу злочинця з метою його подальшого використання у проведенні такої слідчої дії, як пред'явлення для впізнання, яка, відповідно, не проводилася. Що стосується візуальних слідів, збережених у пам'яті певної категорії осіб (свідків, очевидців), то вони були використані у проведенні такої слідчої

---

⁶³ Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному вигляді) : підруч. / Салтевський М. В. – К. : Кондор, 2005. – С. 421.

⁶⁴ Шеремет А. П. Криміналістика : навч. посіб. / Шеремет А. П. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – С. 344.

дії, як пред'явлення для впізнання особи, лише у 3 % випадків від загальної кількості кримінальних справ даної категорії. З приводу застосування звукових слідів, збережених у пам'яті відповідної категорії осіб, то у жодному провадженні розглядуваного виду немає даних щодо з'ясування можливості їх подальшого використання з метою проведення пред'явлення для впізнання за голосом як слідчої дії.

Слідчі надають перевагу проведенню експертних досліджень у вигляді фоноскопичної експертизи перед пред'явленням для впізнання за голосом. Відповідно, втрачається важлива слідча дія, спрямована на встановлення істини у справі. Це визначає неналежний рівень застосування ідеальних слідів. Ідентифікація за ідеальними відображеннями, що формуються внаслідок отримання звукової інформації, не проводиться, тому що повідомлення, передані з використанням телефонних мереж, можуть викривляти голос мовця. Крім того, зазвичай тривалість фонограми невелика, що не дозволяє впізнавачу ідентифікувати з голосом злочинця. У даному разі ми вважаємо за потрібне відібрати зразки голосу з використанням тих самих засобів зв'язку та провести впізнання за фонограмою. Дана слідча дія може бути проведена в першу чергу тоді, коли повідомлення про загрозу безпеці не фіксується на носії інформації, що унеможлиблює проведення певних експертних досліджень.

Не виключено одночасне утворення як ідеальних, так і матеріальних слідів. Наприклад, оператор чергової частини по спеціальній лінії „02” приймає у телефонному режимі повідомлення про загрозу безпеці. При цьому така інформація залишається в пам'яті особи та на носії інформації у разі її фіксації у черговій частині органу. Це, у свою чергу, надає більші можливості для проведення заходів, спрямованих на встановлення особи злочинця.

Заслуговує на увагу розташування слідів на місці вчинення кримінального правопорушення. Нами встановлено, що у 41 % випадків вони виявлялися за місцем вчинення та в 59 % – в інших місцях. При цьому із зазначеної кількості слідів на місці кримінального правопорушення були виявлені: сліди рук – у 75 % випадків; пристрої, схожі на вибухові (макети вибухових пристроїв), – у 12,5 %; носії інформації з камер спостереження – у 12,5 %. Не виключено виявлення й інших слідів. Вагоме місце займають сліди поза місцем кримінального правопорушення. Їх виникнення та знаходження залежить у першу чергу від виду використаного технічного засобу передачі повідомлення про загрозу. При використанні злочинцями телекомунікаційних мереж у 100 % випадків залишаються сліди у вигляді інформації, пов'язаної з вихідними даними номера, з якого злочинцем здійснено дзвінок, та вхідними відомостями номера особи, що отримала повідомлення. Однак вказана інформація,

пов'язана з вхідними-вихідними даними певних абонентів, була приєднана до справи лише у 61 % випадків. Відповідно, у матеріалах кримінальних проваджень у 30 % випадків зазначена інформація була відсутня, тобто слідчими не з'ясовувалася. Серед загальної кількості тих фактів, за якими вхідна-вихідна інформація за кримінальними провадженнями була відсутня, у 90 % випадків повідомлення передавалося за допомогою таксофонів, що розташовані у громадських місцях, та у 10 % – з мобільних телефонів. Звичайно, у вказаних 90 % випадків дана інформація не мала б вирішального значення щодо причетності певної особи до злочину, однак сприяла б встановленню суттєвих відомостей у провадженні (топографічне розташування телефону-автомату, точний час та тривалість передачі повідомлення, кількість зроблених дзвінків та інше). У той же час відсутність вказаних відомостей, пов'язаних з використанням мобільного телефону, не сприяє встановленню істини у справі в повному обсязі, незважаючи на те, що особу злочинця було встановлено іншим шляхом.

Особливого значення для подальшого дослідження при розслідуванні набуває інформація, що фіксується технічними засобами у певних відомствах. Так, наприклад, повідомлення про загрозу безпеці надходять до чергових частин МВС у 36 % випадків від загальної кількості правопорушень, МНС – у 6 %, СБУ – у 3 %. Усі повідомлення у вказаних відомствах фіксуються за допомогою технічних засобів.

Незважаючи на те, що саме зразки голосу, зафіксовані у повідомленні про загрозу безпеці, у вказаних установах надають можливість ідентифікувати особу, не можна сказати, що вони мають перевагу над відомостями у вигляді вхідних-вихідних даних, наданих оператором зв'язку. Тобто за голосом можливо віднайти злочинця, переважно, за наявності кола підозрюваних. Без цього аудіозапис необхідно буде порівнювати з голосом кожної особи, наприклад, міста, області, регіону, держави, що майже неможливо здійснити. Коло ж підозрюваних формується на підставі аналізу наявних відомостей про вхідні-вихідні дзвінки певного абонента. Відповідно, в сукупності ці дані можуть бути використані для встановлення злочинця.

У результаті проведеного дослідження доходимо висновку, що кримінальне правопорушення, кваліфіковане за ст. 259 КК України, здебільшого має повноструктурний склад способу вчинення, тобто включає підготовку, вчинення та приховування. Однак можлива і неповна модель способу розглядуваного суспільно небезпечного діяння, з відсутністю деяких складових. Залежно від використаного способу доведення завідомо неправдивого повідомлення про загрозу громадській безпеці у відповідних місцях певні види та кількість слі-

дів. За схожими способами скоєння кримінального правопорушення є можливість віднайти відповідні сліди і визначити у такий спосіб особу правопорушника. Таким чином, за допомогою аналізу способу вчинення здійснюватимуться заходи щодо пошуку відображень злочинця. Переважна більшість слідів, а саме 59 % від загальної їх кількості, вилучалася поза місцем вчинення злочину. В усіх цих випадках при використанні зловмисником засобів телефонного зв'язку сліди утворювалися у вигляді вхідної-вихідної інформації і знаходилися в операторів зв'язку, абонентами яких були злочинець та особа, що прийняла повідомлення. Крім того, значна кількість слідів, а саме 36 %, виявлялася у вигляді аудіозапису тексту повідомлення у чергових частинах МВС, до яких надходила ця інформація. Слід приділити увагу слідам, що виявлялися за місцем вчинення злочину, основну частину яких (75 %) складала відбитки рук. Ідеальні відображення утворювалися у 100 % випадків отримання повідомлень про загрозу безпеці, серед них 88 % складає звукова інформація.

Зазначене вище не дає підстав для спрощеного пошуку, виявлення та використання слідів. За кожним фактом вчинення розглядуваного кримінального правопорушення їх перелік та послідовність буде визначатися багатьма обставинами. Однак наведені дані можуть сприяти виявленню усіх слідів, навіть тих, які раніше залишалися непоміченими. Особливо це важливо на початковому етапі розслідування.

1.3. Обстановка вчинення кримінального правопорушення та потерпіла сторона

Обстановка вчинення кримінального правопорушення розглядається багатьма вченими-криміналістами як один із важливих елементів криміналістичної характеристики.

Кримінальне правопорушення, як складна система дій, зумовлене обстановкою, у якій воно вчиняється. Особливості обстановки вчинення злочину визначають характерні способи дій, сліди.

Значна кількість вчених визначає, що обстановка, будучи об'єктивним фактором зовнішнього середовища, може впливати на дії особи при вчиненні суспільно небезпечного діяння. Специфічність обстановки злочину полягає в особливостях зв'язку суб'єкта злочину і того середовища, в якому готується, вчиняється і приховується злочин,

його злочинний характер, сліди злочинця⁶⁵.

М.П. Яблоков вказує, що подія злочину, підготовка до нього (якщо вона була) і, відповідно, подальше приховування слідів вчиненого діяння відбуваються у конкретних умовах місця та його речової обстановки, часу, освітлення, проявів певних природно-кліматичних факторів, виробничої діяльності, побуту тощо. Зазначені умови у вказані моменти в різному ступені проявляються та впливають на протиправну подію⁶⁶.

О.М. Васильєв та М.П. Яблоков надають більш широке визначення обстановки вчинення злочину як системи різного роду взаємодіючих між собою об'єктів, явищ і процесів, що характеризують умови місця і часу, речові, фізико-хімічні, метеорологічні та інші умови навколишнього середовища, виробничі фактори, особливості поведінки непрямих учасників події та інші обставини об'єктивної реальності, котрі склалися (незалежно або з волі учасників) у момент злочину, що впливають на спосіб його вчинення і механізм, який виявляється у слідах, дозволяючи судити про особливості цієї системи та зміст злочинної події⁶⁷.

В.Г. Танасевич та В.О. Образцов стверджують, що злочин, як і всі інші події, вчиняється у певних умовах місця та часу, несе на собі відбиток багатогранних зв'язків та відносин з іншими взаємопов'язаними й взаємозумовленими факторами, котрі йому передували, а також сприяли йому в момент вчинення. Повторюваність змін, що проходить під час підготовки, вчинення та приховування злочинів, прямо залежить від рівня збігу умов, в яких відбувається цей процес⁶⁸.

Обстановка – це не тільки сукупність умов (характеристика обставин, явищ) оточуючого середовища, в яких вчиняється злочин. Вона є одним із джерел інформації про протиправну подію. Її дослідження дозволяє встановити час, місце з позиції територіально-адміністративної та топографічної характеристик, спосіб злочину, виявити та вилучити сліди, організувати пошук свідків-очевидців, встановити та затримати злочинця по гарячих слідах. Вивчення обстановки як цілісного явища

---

⁶⁵ Гавло В. К. Обстановка преступления как структурный компонент криминалистической характеристики преступления / В. К. Гавло // Проблемы совершенствования тактики и методики расследования преступлений : сб. науч. трудов. – Иркутск : Иркутский гос. ун-т им. А.А. Жданова, 1980. – С. 49.

⁶⁶ Яблоков Н. П. Обстановка совершения преступления как элемент его криминалистической характеристики / Яблоков Н. П. // Криминалистическая характеристика преступлений : сб. науч. трудов. – М., 1984. – С. 51.

⁶⁷ Васильев А. Н. Предмет, система и теоретические основы криминалистики / А. Н. Васильев, Н. П. Яблоков. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1984. – С. 125.

⁶⁸ Танасевич В. Г. Методика расследования и криминалистическая классификация преступлений // Танасевич В. Г., Образцов В. А. // Криминалистические характеристики в методике расследования преступлений : межвуз. сб. науч. трудов. – Вып. 69. – Свердловск : УрГУ, 1978. – С. 23.

неможливе без висвітлення складових, що її наповнюють.

Пізнання, як стверджує В.П. Анциферов, здійснюється шляхом поділу цілого на складові (ознаки, частини, обставини), послідовного вивчення частин, їх взаємозв'язку, а потім синтезування отриманих знань (інформації) у цілісну інтегративну систему – картину⁶⁹.

Розглянемо обстановку вчинення кримінального правопорушення, кваліфікованого за ст. 259 КК України, з позиції її складових та факторів, які впливають на неї. Проаналізувавши відомості, що наповнюють змістом обстановку вчинення як елемент криміналістичної характеристики, можна сформувати (побудувати) її цілісну картину.

Місце і час є обов'язковими обставинами, що мають бути встановлені при розслідуванні кожного кримінального провадження. Знання точного місця і точного часу розслідуваного діяння складає базу; це необхідні точки відліку, фундаментальні положення, спираючись і орієнтуючись на які йде процес виявлення носіїв інформації, оволодіння інформацією і її використання з пошуково-пізнавальною метою⁷⁰. Час варто розглядати як момент вчинення суспільно небезпечного діяння з позиції таких його одиниць, як доба, тиждень, місяць, пора року. У свою чергу, встановлення часу за цими характеристиками зумовлює відмінності умов освітлення і, відповідно, наявності певних погодних умов, як наслідок, призводить до визначення ймовірності спостереження за процесом вчинення злочину сторонніми особами, у першу чергу свідками. Дана характеристика визначає залежність від виду діяльності як самого злочинця, так і потерпілої сторони. Тобто це дає підстави припустити, чому саме у цей момент було висловлено погрозу. У переважній більшості анонімних погроз час не зазначався. У ряді випадків для посилення ефективності погрози та її більшої правдоподібності повідомляється і точний час⁷¹. Часова характеристика виникнення загрози визначається або теперішнім, або майбутнім часом.

При аналізі судово-слідчої практики нами з'ясовано, що 90 % злочинців повідомляли про вже існуючу загрозу, визначаючи її теперішнім часом. Решта (10 %) зазначали, що момент загрози громадській безпеці настане через певний час у майбутньому, але із них 80 % злочинців кон-

---

⁶⁹ Анциферов В. П. К вопросу о структуре криминалистических характеристик преступлений / В. П. Анциферов // Вопросы совершенствования криминалистической методики : сб. науч. трудов (МВД СССР, Высшая следственная школа). – Волгоград, 1991. – С. 10.

⁷⁰ Образцов В. А. Выявление и изобличение преступника / Образцов В. А. – М. : Юрист, 1997. – С. 91.

⁷¹ Бахин В. П. Анализ криминальных взрывов (по материалам Автономной Республики Крым) / В. П. Бахин, М. А. Михайлов. – Симферополь, 1999. – С. 29.

кретизували часовий проміжок до настання загрози безпеці. При цьому всі вони вказували момент виникнення небезпеки протягом доби. Інші ж 20 % осіб не визначали час настання загрози у майбутньому. Не включена можливість визначення злочинцем моменту виникнення небезпеки більше ніж через добу, на що вказують В.П. Бахін та М.А. Михайлов⁷². Це може бути пояснено тим, що метою здебільшого є намагання зірвати певні заходи. У випадку ж висловлення погрози, що виникне, наприклад, через тиждень, мету злочинця не буде досягнуто, оскільки за даними повідомленнями правоохоронні органи реагують негайно, сприймаючи її як вже реально існуючу загрозу. У цьому випадку імовірність отримання очікуваного злочинцем результату буде зводитися до мінімуму або взагалі унеможливлуватиме його настання.

З'ясовано, що показник кількості надходження повідомлень відповідно до часу доби неоднорідний: вранці вчиняються 13 % злочинів; вдень – 51 %; ввечері – 23 %, вночі – 13 %.

Не менше значення має і характеристика дня тижня надходження повідомлення про загрозу: у будні вони складають 77 % суспільно небезпечних діянь, у вихідні – 23 %.

Якщо проаналізувати день та час доби надходження повідомлення, можна дійти висновку, що найбільша їх кількість припадає саме на робочий (навчальний) час. Тобто переважно ці злочини вчиняються у будній день у період часу з 10 до 18 години. Відповідно, мета вчинення даного кримінального правопорушення – порушення діяльності певної установи (організації, підприємства). Крім того, незалежно від часу доби така мета може мати місце щодо певних установ, що здійснюють свою діяльність цілодобово, або тих, які не обмежуються робочим часом з 8:00 до 18:00 години, чи тих, котрі працюють у вихідні. Встановлення точного часу вчинення кримінального правопорушення розглядуваної категорії має свою особливість. Залежно від того, яким чином передане повідомлення про загрозу безпеці, працівниками правоохоронних органів будуть здійснюватися відповідні дії, спрямовані на визначення моменту суспільно небезпечного діяння. Оскільки основним способом передачі повідомлення є телефонний зв'язок, з використанням якого вчиняються 91 % кримінальних правопорушень даного виду, це вимагатиме проведення відповідних дій.

У таких випадках основним способом встановлення часу скоєння кримінального правопорушення є отримання інформації щодо вхідних-вихідних даних телефонних переговорів злочинця та адресата, до якого надійшло повідомлення про загрозу, зафіксовані операторами зв'язку,

---

⁷² Бахін В. П. Анализ криминальных взрывов (по материалам Автономной Республики Крым) / В. П. Бахин, М. А. Михайлов. – Симферополь, 1999. – С. 27.

абонентами яких є ці суб'єкти. Серед переліку інформації, що міститься у роздруківці, знаходиться і точний час надходження повідомлення, його тривалість, а також топографічне розташування зловмисника на момент повідомлення. У випадках, коли не виявлено дані, зафіксовані технічними засобами, що визначали б час, останній встановлюється проведенням оперативних та слідчих дій. Щоб інформація про час вчинення події була найбільш повною і достовірною, необхідно виконувати такі умови: 1) вона має бути основана не на окремому, а на певній кількості розглядуваних у сукупності фактів; 2) відомості про ці факти мають бути отримані у ході ретельного дослідження матеріальної обстановки місця події, свідчень очевидців розслідуваної події, проведення оперативно-розшукових заходів⁷³. Ці відомості разом з іншими матеріалами сприятимуть побудові версій, визначенню напрямку пошукових заходів, спрямованих на встановлення злочинця.

Не менш важливими даними у вчиненні злочину, кваліфікованого за ст. 259 КК України, є пора року. Згідно з отриманими у ході дослідження даними, розглядувані суспільно небезпечні діяння вчиняються: влітку – у 18 % випадків; взимку – у 20 %; навесні – у 28 %; восени – у 34 %.

Оскільки літо – сезон відпусток у значній кількості працюючих осіб та канікул в учнів навчальних закладів. Взимку основна частина навчальних закладів та установ (підприємств, організацій) у зв'язку зі святами (новорічними, різдвяними) не працює. Вказане, у свою чергу, призводить до того, що у злочинців немає необхідності (відсутній спонукальний фактор) висловлювати погрози безпеці. Крім того, вважаємо причиною вчинення найбільшої кількості цих кримінальних правопорушень восени те, що після літнього відпочинку не всі особи одразу бажать переходити на робочий (навчальний) ритм. Вихід із цього вбачають у передачі повідомлення про загрозу та відповідного зриву робочого (навчального) процесу. Факторів (явищ), що призводять до виникнення намірів вчинити даний злочин восени, порівняно з іншими порами року, найбільше.

Вагомою характеристикою даного злочину є визначення проміжку часу, який витрачається злочинцем на його вчинення. Так, В.П. Анциферов дійшов висновку, що обов'язковими елементами криміналістичних характеристик злочинів є сукупності відомостей, що характеризу-

---

⁷³ Федоров Ю. Д. Пространственно-временные характеристики и место происхождения / Федоров Ю. Д. // Криминалистические проблемы пространственно-временных факторов в расследовании преступлений. – Иркутск : Изд-во Иркут. ун-та, 1983. – С. 63.

ють місце, тривалість (час), обстановку⁷⁴. Тривалість вчинення цього кримінального правопорушення дорівнює часу, необхідному для передачі повідомлення про загрозу безпеці. Так, передача повідомлення з відповідним змістом при використанні технічних засобів зв'язку займає не більше 1 хвилини. Однак наявні випадки, коли адресат (одержувач) начебто «не розчув» повідомлення або виникають певні обставини (фактори) об'єктивного чи суб'єктивного характеру, які вимагають від правопорушника довести інформацію додатково, продублювавши її. При цьому у переважній більшості випадків дублювання повідомлень зловмисник змінював місце знаходження, але використовував той же спосіб передачі інформації про загрозу. Відповідно, у цих випадках тривалість передачі повідомлення збільшується. Як наслідок, збільшується кількість інформації про правопорушника у вигляді матеріальних та ідеальних слідів.

Крім того, час, що проходить після вчинення кримінального правопорушення до моменту виявлення слідів, впливає на їх якість та кількість. Тобто чим більший розрив у часі з моменту утворення до виявлення слідів, тим менша їх кількість залишається. Цю обставину розуміє злочинець і може вживати заходів щодо їх знищення. Залежно від ряду обставин сліди протиправної діяльності можуть не утворюватися або бути непридатними для досліджень. Це, у свою чергу, впливає на якість розслідування та кількість проваджень за якими встановлюється злочинець.

Важливою, на нашу думку, є обставина, що визначає місце знаходження злочинця при вчиненні правопорушення. Варто зазначити, що на момент передачі інформації про загрозу безпеці зловмисники знаходилися за місцем: свого мешкання – у 34 %; в іншій особі – у 9 %; роботи – у 5 %; навчання – у 16 %; відпочинку – в 11 %; не виявлено зв'язку з місцем перебування – у 25 % випадків.

Визначення точного місця розташування особи під час передачі повідомлення сприятиме встановленню причини знаходження у даному місці і зв'язку злочинця з ним, тобто чому повідомлення про загрозу було зроблене саме з цього місця або що пов'язує правопорушника з місцем вчинення злочину. Це буде підґрунтям для висування версій про причину перебування у цьому місці і, як наслідок, сприятиме встановленню правопорушника.

Заслуговує на увагу й інша характеристика, що визначає знаходження зловмисника стосовно об'єкта погроз. Так, злочинець знаходився на його території у 32 % випадків; у безпосередній близькості – у 14

---

⁷⁴ Анциферов В. П. К вопросу структуре криминалистических характеристик преступлений / В. П. Анциферов // Вопросы совершенствования криминалистической методики : сб. науч. трудов (МВД СССР, Высшая следственная школа). – Волгоград, 1991. – С. 45.

%; в одному місті (населеному пункті) – у 48 %; в іншому місті (населеному пункті) у межах області – у 4 %; в іншій області – у 4 %.

Ці дані можуть бути пояснені тим, що переважна більшість злочинців (91 %) місцеві мешканці, і лише 9 % – мешканці іншої області (регіону) нашої держави. Зазначені відомості визначають організацію пошукових заходів працівниками міліції зловмисника, котрий переважно є місцевим мешканцем і знаходиться в одному місті з потерпілою стороною.

Неоднорідним є показник знаходження особи на момент передачі повідомлення за адміністративно-територіальною характеристикою. Так, місцем знаходження злочинця були обласний центр у 61 % випадків, районний центр – 16 %; місто – 21%; село – 2 %; селище міського типу – 0 %. Наведені дані визначають, що переважна більшість злочинів вчиняються в обласних центрах. Вважається, що розглядуване нами суспільно небезпечне діяння є злочином мегаполісів, що може бути пояснено насамперед великим скупченням населення, а також наявністю доступу до телекомунікаційних засобів.

Слід приділити увагу й інформації, котра міститься у повідомленні про загрозу безпеці, у якій визначається місце її виникнення. Так, переважна більшість (94 %) злочинців визначають конкретний об'єкт, якому загрожує небезпека. Решта ж повідомлень несли у собі відомості про загрозу у межах певного району міста (2%), міста (2 %), держави (2 %). Так, 31.01.2006 р. близько 11:15 годин гр. Г., знаходячись у м. Дніпропетровську, зателефонував до приймальної директора ДП „Молочний завод” ТОВ „Молочна фабрика Рейнфорд”, розташованої у м. Житомирі, гр. П. і передав повідомлення про введення ним отруйної речовини до молочної продукції зазначеного виробника, достовірно знаючи про невідповідність дійсності даної інформації⁷⁵. Молочна продукція зазначеного підприємства розповсюджується всією територією нашої держави, а у повідомленні була відсутня інформація з конкретизацією місця виникнення загрози (регіон, область, місто, об'єкт, на якому знаходиться джерело загрози). У наведеному випадку місце розташування особи та, відповідно, джерело загрози могло знаходитися у будь-якій частині нашої держави. Інші дані визначають, що злочинець переважно визначає конкретний об'єкт загрози з метою отримання очікуваного ним результату.

Кримінальне правопорушення, як і будь-яка інша складна система, зумовлене обстановкою його вчинення і пов'язане з діями зловмисника. Тобто злочинець вчиняє, а також у разі наявності готує та приховує злочин у конкретних умовах обстановки. Відповідно, зловмисник може зайняти активну або пасивну позицію. При активній позиції суб'єкта, як за-

---

⁷⁵ Кримінальна справа № 175-1. – Архів Бабушкінського районного суду м. Дніпропетровська, 2006 р.

значає В.В. Тіщенко, він не тільки враховує конкретну обстановку в динаміці сприятливих та несприятливих факторів, але і намагається змінити її, створити такі умови, які сприяли б здійсненню його злочинного задуму та прихованню вчиненого злочину. Пасивна позиція злочинця автором визначається як сукупність умов, що складаються поза його волею і на які він впливати не може. При плануванні злочину особа оцінює обстановку, з'ясовує та аналізує умови, що сприяють або перешкоджають реалізації його намірів. Оскільки умови, в яких знаходиться об'єкт, що цікавить злочинця, є динамічними у тому чи іншому ступені, він намагається підібрати для здійснення його замислу найбільш сприятливі⁷⁶.

Мета та мотив, котрими керується злочинець, впливатимуть на його дії та визначатимуть, наскільки особа прагне вчинити це кримінальне правопорушення та отримати очікуваний результат. Особливо можна виділити мотиви помсти та користі. Вважаємо, що переважно вчинення з цих мотивів вимагає від особи подолання перешкод або ігнорування несприятливих умов. У результаті утворюється більша кількість слідів, знищення яких вимагає додаткових зусиль або є неможливим. У випадку ж, коли особа намагається приховати сліди своєї протиправної діяльності, обмірковування своїх дій і відповідна недоцільність (небажання) ризику призводитимуть до застосовування правопорушником більш кваліфікованих (обміркованих) заходів з підготовки, вчинення та приховування кримінального правопорушення. Відповідно, у цих випадках несприятливі обставини не будуть нездоланною перепорою, а лише віддалятимуть час вчинення кримінального правопорушення. Динамічність зовнішніх умов та наявність певних соціально-демографічних даних злочинця можуть забезпечити перехід від несприятливих до сприятливих умов обстановки.

М.П. Яблоков вказує, що в обстановці відображуються окремі важливі особистісні риси злочинця, котрий формує її частково або повністю, у більшому чи меншому ступені прилаштувуючись до неї або використовуючи її без будь-якого прилаштування, а іноді навіть без урахування її особливостей⁷⁷. Це може досягатися шляхом урахування правопорушником умов обстановки при обранні певного способу підготовки, вчинення та приховування кримінального правопорушення. У той самий час вважаємо за необхідне розглянути наведену М.П. Яблоковим класифікацію щодо можливості злочинця прилаштуватися до певної обстановки.

---

⁷⁶ Советская криминалистика : учеб. / под ред. Р. С. Белкина. – М. : Юрид. лит., 1979. – С. 84.

⁷⁷ Яблоков Н. П. Криминалистическая методика расследования / Яблоков Н. П. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1985. – С. 53.

За кримінальним правопорушенням, кваліфікованим за ст. 259 КК України, на нашу думку, вірніше буде визначити не формування особою обстановки, а очікування певних необхідних злочинцю обставин, фактів. Формування умов обстановки може бути переважним, наприклад, при крадіжці, коли вимикається сигналізація, відволікається охорона, отруюються собаки, створюються інші умови. За кримінальним правопорушенням розглядуваної категорії може йти мова здебільшого про прилаштування до обстановки чи здійснення ряду дій без будь-якого прилаштування або і без її урахування. У той же час не виключена можливість повного формування обстановки.

Вважаємо, що прилаштування може полягати у обранні тих умов обстановки, котрі, на думку правопорушника, нададуть змогу здійснити всі необхідні дії при вчиненні кримінального правопорушення. Ці дії можуть полягати у виконанні як окремих дій з підготовки, вчинення, маскуванню кримінального правопорушення, так і їх сукупності. Це, наприклад, проявлятиметься у тому, що особа обирає місце розташування таксофону в безлюдних місцях або неподалік від об'єкта загрози, очікує настання певного моменту, у тому числі і темряви.

Вчинення дій без будь-якого прилаштування відбуватиметься тоді, коли особу задовольняють умови обстановки з урахуванням можливостей вжиття заходів щодо вчинення та приховування кримінального правопорушення.

Без урахування умов обстановки суспільно небезпечна подія вчиняється при ігноруванні або невжитті злочинцем заходів щодо підготовки, вчинення та приховування кримінального правопорушення. Тобто можна припустити, що злочинця цікавить лише очікуваний ним результат, котрий він намагається досягти, незважаючи або байдуже ставлячись до умов оточуючого середовища.

Наявність свідків-очевидців також впливає на особу. Злочинець звичайно намагається уникнути уваги громадськості при вчиненні зазначеного кримінального правопорушення. Серед вивчених кримінальних проваджень переважна більшість злочинців обирають місце, що забезпечує або зводить до мінімуму спостереження свідками-очевидцями факту вчинення особою кримінального правопорушення. Але значна кількість зловмисників передає повідомлення про загрозу, знаходячись у громадських місцях. Поведінка деяких свідків-очевидців може суттєво вплинути на спосіб і механізм вчинення злочину⁷⁸. Ці особи можуть не тільки впливати на обрання злочинцем лінії поведінки, а й стимулювати

---

⁷⁸ Яблоков Н. П. Обстановка совершения преступления как элемент его криминалистической характеристики / Яблоков Н. П. // Криминалистическая характеристика преступлений : сб. науч. трудов. – М., 1984. – С. 38.

виникнення в останнього намірів вчинити розглядувану суспільно небезпечну подію. Так, 30.12.02 р. о 21:55 годин гр. С., знаходячись у стані алкогольного сп'яніння, намагався увійти у супермаркет „Клас”, розташований на пр. Гагаріна, 178 м. Харкова, однак був зупинений охоронцем магазину, котрий заборонив увійти у такому стані. Після цього гр. С. з метою помсти зазначеному закладу торгівлі зателефонував за номером 02 і повідомив про замінування супермаркету „Клас”, достовірно знаючи про невідповідність дійсності переданої інформації⁷⁹.

У схожих ситуаціях саме треті особи виступають рушійною силою формування у зловмисника мети, мотиву вчинення кримінального правопорушення, кваліфікованого за ст. 259 КК України. Крім того, з урахуванням відомостей про дану категорію осіб, злочинець може коригувати свої дії. Не слід забувати про те, що на наміри вчинити розглядуваний злочин впливає криміногенна обстановка в державі та, зокрема, випадки вчинення терористичних актів не тільки на її території, а й в усьому світі. Так, В.П. Бахін та М.А. Михайлов наводять відомості, згідно з якими кількість завідомо неправдивих повідомлень про загрозу громадській безпеці знаходиться у прямій залежності від кількості кримінальних вибухів (терористичних актів)⁸⁰.

Наявність випадків терактів може бути розцінена як фактор, що забезпечує обов'язкове реагування за завідомо неправдивими повідомленнями про загрозу громадській безпеці. Злочинець усвідомлює, що населення знаходиться під впливом страху можливого теракту і вимушено реагує на будь-які повідомлення про загрозу безпеці, і користується цією обставиною.

До складу криміналістичної характеристики злочину, як відомо, входить низка елементів. Одним з основних серед них є потерпіла сторона. Ми вже обґрунтовували необхідність застосування даного терміна, який би вмщував у собі та характеризував як юридичну, так і фізичну особу, що рівною мірою можуть бути потерпілими від злочину вказаної категорії.

Далі вважаємо за необхідне навести окремі дані, отримані за результатами вивчення судово-слідчої практики, які дозволяють частково охарактеризувати ознаки потерпілої сторони від вчинення завідомо неправдивих повідомлень про загрозу громадській безпеці.

Залежно від виду діяльності підприємства (установи, організації) зазначені повідомлення надходять до таких установ:

---

⁷⁹ Кримінальна справа № 63030003. – Архів Червонозаводського районного суду м. Харкова, 2003 р.

⁸⁰ Бахін В. П. Анализ криминальных взрывов (по материалам Автономной Республики Крым) / В. П. Бахін, М. А. Михайлов. – Симферополь, 1999. – С. 24.

- 1) транспортні установи – у 6 % випадків, з них до аеропортів, залізничних вокзалів, станцій метро – по 2 % відповідно;
- 2) навчальні заклади: школи – у 26 % випадків; училища – 5 %; університети – 4 %; інститути – 2 %; технікуми – 2 %;
- 3) заклади державної служби: обласні державні адміністрації – 5 %; міськвиконкоми – 2 %; правоохоронні органи МВС – 5 %;
- 4) розважальні заклади: театри, ігрові зали та кафе – по 2 % відповідно;
- 5) підприємства торгівлі: супермаркети – 14 %; магазини – 3 %; ринки та аптеки – по 2 % відповідно;
- 6) виробничі підприємства: заводи – 5 %; цехи певного підприємства – 2 %;
- 7) об'єкти нерухомості: квартири – 5 %; приватні будинки – 2 %;
- 8) лікувальні заклади, а саме лікарні – у 2 % випадків вчинення злочинів розглядуваної категорії.

Проведене нами дослідження дозволяє дійти висновку, що слідчими не в повному обсязі з'ясовуються наміри злочинця. Правоохоронці обмежуються встановленням факту причетності особи до даного кримінального правопорушення. Однак у ряді випадків дії злочинця спрямовані на завдання шкоди або незручностей певній фізичній особі. Злочинець, знаючи, що вона працює, мешкає або має інше відношення до певного об'єкта, висловлює загрозу саме останньому, а не конкретній особі. Цим злочинець має намір реалізувати відразу декілька цілей. Перша – у будь-якому випадку створити незручності, зіпсувати настій, зірвати робочий чи вихідний день, призвести до матеріальних затрат відповідної особи та інше. Друга – злочинець не може не усвідомлювати, що у разі передачі повідомлення з визначенням загрози конкретній особі очікуваних наслідків, таких як евакуація працівників, тимчасове припинення нормальної роботи, може не наступити. У цьому випадку правоохоронцями будуть перевірятися факти загрози безпеці конкретній особі. Третя – передача повідомлення об'єкту, до якого має відношення певна особа, дає можливість приховати джерело походження відповідної загрози. Однак за наявності невеликої кількості співробітників установи, якій висловлюється загроза, встановити її причину та можливе коло зацікавлених у цьому осіб для правоохоронців не викликатиме значних труднощів. Відповідно, чим більша чисельність співробітників установи, якій висловлюється загроза, тим складніше правоохоронцям на початковому етапі виявити факт зацікавленості певної особи у наслідках даного кримінального правопорушення. Це може бути зроблено в подальшому, коли злочинець заявить про те, що вчинені дії були спрямовані на певну особу.

З наведених даних можемо дійти висновку, що найбільш від злочинів розглядуваної категорії страждають навчальні заклади. Незважаючи на те, що лікувальним закладам повідомляється про загрозу не так часто, ці факти мають великий резонанс. Якщо провести між цими об'єктами порівняння, то можемо побачити, що від висловлення загрози навчальному закладу порушується нормальна діяльність даної установи. Однак заняття можна перенести і на інший час з метою надолуження навчальної програми.

Якщо ж розглянути навіть одиничний випадок висловлення загрози безпеці лікувальної установи, то можемо побачити кардинально іншу картину. Розглядуваний злочин, окрім матеріальної сторони, має ще й більш складний моральний аспект – життя та здоров'я людей. Це одна з найбільших цінностей людини. Усвідомлення цього має утримувати осіб від вчинення злочинів розглядуваної категорії, у першу чергу проти об'єктів життєзабезпечення, стратегічного призначення. Суспільно небезпечні діяння розглядуваної категорії залежно від потерпілої сторони можуть призводити до різних наслідків.

За цими злочинами не виявлено жодного факту, що закінчився б у результаті евакуації трагічними або летальними наслідками. Однак у разі передачі повідомлення про загрозу лікувальним закладам така імовірність є досить високою.

З наведених даних можна визначити, що переважна більшість повідомлень висловлюється юридичним особам, котрі і страждають від кримінальних правопорушень розглядуваної категорії. Наведене ще раз підтверджує нашу думку щодо необхідності розгляду в рамках зазначеного елемента криміналістичної характеристики завідомо неправдивих повідомлень про загрозу громадській безпеці характеристик як фізичних, так і юридичних осіб. Поєднати їх у собі, на нашу думку, може термін «потерпіла сторона». Саме запропонований термін забезпечить повне та всебічне висвітлення осіб, котрим висловлюються загрози безпеці.

Потерпіла сторона взаємопов'язана з іншими елементами криміналістичної характеристики, а використання наявної в неї інформації дає можливість висунути версії про мотиви та цілі, які мав на меті злочинець; знайти залишені ним сліди; встановити свідків та очевидців злочину, а в кінцевому підсумку спрямувати слідство до подальшого розслідування.

Отримані нами дані дають можливість дійти певних висновків. Так, кримінальні правопорушення досліджуваної категорії здебільшого адресуються юридичним особам, серед яких значну кількість складають навчальні заклади (39 %), установи торгівлі (19 %). Висловлюючи загрозу певному об'єкту, злочинець усвідомлює, що від його дій постраждає певна кількість як юридичних, так і фізичних осіб, які знаходяться у

даний момент на території об'єкта загрози. У свою чергу, адресація загрози юридичній, а не фізичній особі, у ряді випадків може розглядатися як намагання злочинця приховати мету, мотиви й, таким чином, уникнути викриття.

Переважає більшість злочинців (90 %) визначали загрозу як таку, що вже існує. Основна кількість кримінальних правопорушень скоюється восени (34 %), у будній день (77 %), у період часу з 10 до 18 години. Основна кількість злочинців (91 %) є місцевими мешканцями, які у 61 % випадків знаходилися в обласних центрах. При цьому ряд зловмисників (32 %) знаходилися на території об'єкта, якому висловлювалася загроза, та у 34 % випадків – за власним місцем мешкання. У той же час 94 % злочинців визначають конкретний об'єкт, котрому загрожує небезпека.

Зрозуміло, що наведені відомості про потерпілу сторону та обставинку вчинення кримінальних правопорушень розглядуваної категорії не можуть висвітлити повної картини вчинення даного суспільно небезпечного діяння, однак сприятимуть працівникам правоохоронних органів, особливо на початковому етапі розслідування в умовах обмеженої кількості інформації, у визначенні напрямків проведення слідчих дій.

1.4. Характеристика особи злочинця

На важливості дослідження особи злочинця, що сприяє можливості встановлення правопорушника за кожним кримінальним правопорушенням, наголошує ряд вчених-криміналістів⁸¹, які цей елемент досліджували у різних аспектах.

У юридичній літературі висловлюються різні точки зору щодо змісту даних, які несуть у собі інформацію про особу, яка вчиняє криміна-

---

⁸¹ Белкин Р. С. Криминалистика : проблемы, тенденции, перспективы. От теории – к практике / Р. С. Белкин. – М. : Юрид. лит., 1988. – С. 78; Васильев А. Н. Предмет, система и теоретические основы криминалистики / А. Н. Васильев, Н. П. Яблоков. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1984. – С. 126; Герасимов И. Ф. Криминалистические характеристики преступлений в структуре частных методик / Герасимов И. Ф. // Криминалистические характеристики в методике расследования преступлений : межвуз. сб. науч. трудов. – Вып. 69. – Иркутск, 1978. – С. 48; Образцов В. А. Криминалистическая характеристика личности преступника и ее связи с потерпевшим и другими структурными элементами события преступления / Образцов В. А. // Криминалистическая виктимология (вопросы теории и практики) : сб. науч. трудов. – Иркутск : Иркутский гос. ун-т им. А. А. Жданова, 1980. – С. 45; Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному вигляді) : підручник / Салтевський М. В. – К. : Кондор, 2005. – С. 422; Шепитько В. Ю. Криминалистика : курс лекцій. – 2-е изд., перераб. и доп. / Шепитько В. Ю. – Х. : ООО «Одиссей», 2005. – С. 258; Кузнецов П. С. Некоторые вопросы изучения личности преступника при осмотре места происшествия / Кузнецов П. С. // Проблемы изучения личности участников уголовного судопроизводства : межвуз. сб. науч. трудов. – Свердловск : УрГУ, 1980. – С. 54.

льне правопорушення.

П.С. Кузнецов вважає, що порушник характеризується багатоманітністю властивостей і якостей та виділяє три основні компоненти: біологічний, соціально-демографічний та морально-психічний⁸². В.Ю. Шепітько дійшов висновку, що особа злочинця обіймає дані демографічного характеру, деякі моральні якості та психологічні особливості⁸³. Характеристика особи злочинця, на думку М.В. Салтевського, повинна давати опис людини як соціально-біологічної системи, властивості й ознаки якої відображаються в матеріальному середовищі і використовуються для розслідування злочинів. Автор зазначає, що до таких властивостей людини належать: фізичні, біологічні і соціальні⁸⁴.

Слід погодитися з наведеними позиціями вчених щодо можливості використання визначених ними властивостей людини при розслідуванні певних категорій кримінальних правопорушень. Однак вважаємо, що фізичні та біологічні властивості не визначають осіб, що вчиняють кримінальні правопорушення, передбачені ст. 259 КК України. Тобто не можна визначити залежність між певними фізичними (наприклад, формою тулуба) або біологічними (наприклад, голосом) властивостями та особою, яка вчиняє кримінальні правопорушення зазначеної категорії. Злочинцю для вчинення цього виду кримінального правопорушення не обов'язково мати відповідну фізичну силу (наприклад, щоб зламати ґрати при крадіжці) або володіти певними біологічними ознаками (голосом, мовою, особливостями почерку і т.д.). Тому насамперед відомості соціально-демографічного характеру визначають властивості осіб, схильних до вчинення даних кримінальних правопорушень, і відповідним чином наповнюють змістом елемент криміналістичної характеристики „особа злочинця”.

Проаналізуємо соціально-демографічні дані, що характеризують особу злочинця. Однією з цих ознак є статеву приналежність.

Проведеним дослідженням з'ясовано, що з десяти кримінальних правопорушень зазначеного виду приблизно 9 вчиняють чоловіки та, відповідно, 1 – жінки. Це підтверджують результати вивчення кримінальних справ та кримінальних проваджень, кваліфікованих за ст. 259 КК України, в архівах судів Дніпропетровської, Донецької, Запорізької, Харківської областей та АР Крим, згідно з якими злочин у 85 % випадків

---

⁸² Кузнецов П. С. Некоторые вопросы изучения личности преступника при осмотре места происшествия / Кузнецов П. С. // Проблемы изучения личности участников уголовного судопроизводства : межвуз. сб. науч. трудов. – Свердловск : УрГУ, 1980. – С. 50.

⁸³ Шепітько В. Ю. Криміналістика : курс лекцій. – 2-е изд., перераб. и доп. / Шепітько В. Ю. – Х. : ООО «Одиссей», 2005. – С. 258.

⁸⁴ Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному вигляді) : підручник / Салтевський М. В. – К. : Кондор, 2005. – С. 422.

вчинили чоловіки, у 15 % – жінки.

Розподіл за статтю осіб, котрі вчинили кримінальні правопорушення зазначеної категорії, зумовлюється перш за все соціальними факторами, детермінуючими поведінку чоловіків та жінок. Це пояснює те, що переважну більшість кримінальних правопорушень скоюють особи чоловічої статі. Не є винятком і злочини, кваліфіковані за ст. 259 КК України. Дані щодо статевої приналежності осіб злочинців можуть бути використані працівниками органів внутрішніх справ у пошукових цілях, при висуненні та перевірці версій. Тобто в першу чергу мають бути зроблені припущення про причетність до вчинення кримінального правопорушення розглядуваної категорії особи чоловічої статі, якщо інше не буде вказувати на причетність жінки.

Не менш важливою є вікова характеристика особи злочинця, оскільки показник кількості злочинців, які належать до певних вікових категорій, не є одноманітним. Тобто існують певні вікові категорії осіб, які частіше за інших вчиняють вказаний вид кримінального правопорушення. Нами отримані дані, відповідно до яких найбільшу кількість кримінальних правопорушень даного виду скоюють особи віком від 14 до 25 років. Це підтверджено результатами проведених нами досліджень.

Вивченням кримінальних справ та кримінальних проваджень з'ясовано дані щодо кількості злочинів, вчинених особами певних вікових категорій, зокрема: особи віком з 14 до 16 років вчиняють 9 % даних злочинів; з 16 до 18 років – 12 %; з 18 до 25 років – 37 %; з 25 до 35 років – 12 %; з 35 до 45 років – 18 %; понад 45 років – 12 %.

З наведених даних можемо дійти висновку, що кримінальні правопорушення, кваліфіковані за ст. 259 КК України, вчиняють особи молодшого та середнього віку. Ці дані мають сприяти правоохоронцям у визначенні напрямків організаційних дій певних категорій осіб за віковими критеріями.

Заслуговує на увагу й рівень освіченості злочинців. На нашу думку, кількість вчинених кримінальних правопорушень знаходиться у прямій залежності від освітнього рівня правопорушника. Найбільша кількість осіб мають неповну середню та середню освіту. Це підтверджують дані вивчення судово-слідчої практики, згідно з якою неповну середню освіту мають 24 % злочинців, середню – 34 %, середню спеціальну – 18 %, незакінчену вищу – 6 %, вищу – 18 %.

Не дивно, що злочинці з неповним середнім та середнім освітнім рівнем складають найбільшу кількість злочинців. Це можна пояснити тим, що середня освіта у нашій державі є найбільш поширеною, а неповна середня – обов'язковою. Проте вищий рівень освіченості, на жаль, не тільки не утримує значну кількість людей від вчинення даного виду

кримінального правопорушення, а ще й визначає більш „кваліфіковані” дії злочинця з приховування слідів протиправної діяльності.

Потребує з’ясування те, що пов’язує злочинця і об’єкт, якому висловлюється погроза. Тобто особи можуть повідомляти про загрозу тому закладу, де вони навчаються чи працюють. Вивченням кримінальних справ та кримінальних проваджень з метою з’ясування приналежності особи до об’єкта, стосовно якого вона здійснює погрозу, отримано такі дані: учні (студенти) вчиняють злочин стосовно свого ж навчального закладу у 15 % випадків; працівники підприємства (установи, організації) – у 9 %, особи, які намагаються працевлаштуватися на це підприємство (організацію, установу), – у 9 %.

Наведені дані, на жаль, не визначають повної картини про колишніх працівників підприємств (установ, організацій), учнів навчальних закладів. Так, слідчими не зазначено інформацію про те, чи був злочинець раніше учнем (студентом) навчального закладу або працівником підприємства, стосовно яких він висловлював погрози, і чому саме цей навчальний заклад (підприємство, установа, організація) був обраний злочинцем для вчинення злочинних дій. Встановлення цих обставин дає можливість з’ясувати істинний мотив та мету злочину, що є обов’язковими обставинами для встановлення за кожним кримінальним правопорушенням.

Потребує розгляду вид діяльності злочинця, оскільки це, на нашу думку, визначає можливість вчинення певної кількості кримінальних правопорушень даної категорії. За результатами вивчення кримінальних справ розподіл кількості вчинених злочинів залежно від роду діяльності такий: особи без постійного місця роботи складають 40 % від загальної кількості злочинців; працюючі – 30 %; учні (студенти) – 30 %.

Якщо об’єднати між собою дані, що пов’язані з особою злочинця та об’єктом, стосовно якого вчиняється протиправна подія, то можна отримати певну залежність між ними.

Важливе значення також має з’ясування місця проживання особи злочинця та його віддаленість від об’єкта посягання. Усталеною є думка, що більшість злочинів вчиняються місцевими мешканцями. Вона підтверджується і для кримінального правопорушення, кваліфікованого за ст. 259 КК України. За отриманими даними, ці суспільно небезпечні дії вчиняють: місцеві жителі – 91 % злочинців; мешканці іншої області (регіону) України – 9 %; іншої держави – 0 %. Вказані дані визначають дії працівників міліції, що мають бути спрямовані на пошук злочинця, у більшості випадків – місцевого мешканця у межах міста.

Заслуговує на увагу з’ясування стану осудності особи злочинця, що є обов’язковою ознакою для встановлення особи. Вивченням криміна-

льних проваджень встановлено, що на обліку у психоневрологічному диспансері знаходилося 6 % злочинців; наркологічному – 0 %. Незважаючи на це, жодної особи неосудною не визнано.

Ряд суспільно небезпечних діянь вчиняється у стані сп'яніння. Знаходження у стані сп'яніння, ейфорії призводить до зменшення контролю особи над собою, поведінкою та вчинками. Цей стан для певної кількості злочинців є поштовхом до дій. Не є винятком і кримінальні правопорушення розглядуваної категорії. Аналізом судово-слідчої практики встановлено, що на момент вчинення злочинці у 46 % випадків знаходилися в стані алкогольного сп'яніння; наркотичного, психотропного виявлено не було.

У зв'язку з тим, що особи не знаходилися на обліку у наркологічних диспансерах як такі, що зловживають спиртними напоями або вживають наркотичні засоби чи психотропні речовини, не можна вважати їх хворими, тобто залежними від вказаних засобів. Відповідно, кримінальні правопорушення даного виду вчиняються здоровими людьми, кожен другий з яких знаходиться у стані сп'яніння. Зазначені дані не виключають можливість вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 259 КК України, психічно хворими особами. Однак пошук злочинця за даним показником не буде мати достатньої ефективності у більшості випадків злочинів, якщо, звичайно, матеріали провадження не будуть вимагати відпрацювання на причетність цієї категорії осіб. Наведене, на нашу думку, вказує на прояв волі особи, усвідомлення своїх дій і керованість ними під час вчинення зазначених злочинів.

Однією з обставин, що характеризують особу злочинця, є наявність попередньої судимості. Вивченням кримінальних проваджень встановлено, що 7 % від загальної кількості осіб раніше були засудженими, 93 % осіб кримінального досвіду не мали. При цьому із вказаних 7 % жодна особа за ст. 259 КК України раніше засуджена не була. Тобто перевірка за обліками осіб, раніше засуджених за кримінальні правопорушення, кваліфіковані за ст. 259 КК України, не буде мати достатньої ефективності. Однак не можна виключати факту вчинення раніше засудженими, у тому числі і за ст. 259 КК України, більш кваліфікованих дій злочинця, справи за якими можуть залишатися нерозкритими. Тобто злочинець на підставі наявного у нього злочинного досвіду вчинення суспільно небезпечних діянь, у першу чергу розглядуваної категорії, обиратиме такі умови обстановки та способи їх вчинення, що унеможливають або зведуть до мінімуму імовірність його встановлення та викриття. Тобто за наявності підозри у вчиненні професійних дій з боку злочинця при скоєнні кримінального правопорушення, кваліфікованого за ст. 259 КК України, правоохоронцям необхідно розглядати можливу

причетності раніше засудженої за даний злочин особи.

Не меншої уваги вимагає з'ясування факту вчинення кримінального правопорушення у співучасті. Деякі особи піддаються сторонньому впливу, що призводить до вчинення цих суспільно небезпечних діянь групою. Незважаючи на те, що диспозиція ст. 259 КК України не передбачає кваліфікації дій за вчинення кримінального правопорушення групою осіб, це не виключає такої можливості. Зазначене підтверджують отримані нами дані, згідно з якими 93 % злочинів даного виду вчинено однією особою та, відповідно, 5 % з – групою осіб за попередньою домовленістю. Не слід забувати про можливість вчинення злочинів організованими злочинними групами. За злочинами, кваліфікованими за ст. 259 КК України, вони виявлені у 2 % випадків. Крім того, з'ясування факту вчинення кримінального правопорушення у співучасті є обставиною, що обтяжує покарання (ст. 67 КК України). Таким чином, це кримінальне правопорушення можна вважати переважно одноособовим.

Особливість цих складних злочинів полягає в тому, що діяльність (бездіяльність), спрямована на залякування, має допоміжний характер стосовно основного – спонукання до виконання вимог, виступаючи способом забезпечення основної дії⁸⁵. Мотиви і мета є обставинами, які необхідно з'ясувати при розслідуванні кримінальних проваджень. Мотив, яким керувався злочинець, та що мав на меті під час вчинення злочину, передбаченого ст. 259 КК України, визначають потерпілу сторону та наслідки, тобто заподіяну їй шкоду. Нами встановлено такі мотиви вчинення цього виду кримінальних правопорушень: хуліганські, помста, користь.

Із зазначених мотивів переважну більшість, а саме 58 %, складають хуліганські. У загальній кількості кримінальних правопорушень, що вчиняються із зазначеного мотиву, злочинці мають на меті: розважитися – у 47 % випадків; пожартувати – у 37 %; зірвати заняття у навчальних закладах (школі) – в 11 %; подивитися на евакуацію людей, а також на дії працівників міліції, МНС – у 5 %.

Так, наприклад, 01.11.2005 р. близько 10 години гр. Д., знаходячись за місцем мешкання у м. Кривому Розі Дніпропетровської області, з метою зриву занять у середній спеціалізованій школі № 4 зазначеного міста, з міського телефону подзвонив до приймальної директора навчального закладу і повідомив секретареві – гр. С. завідомо неправдиву інформацію про замінування вказаної школи⁸⁶.

---

⁸⁵ Емельянов В. П. Определение понятия терроризма / Емельянов В. П. // Бюлетень з обміну досвідом : наук.-практ. видання МВС України. – 2003. – № 146/147. – С. 51.

⁸⁶ Кримінальна справа № 51052144. – Архів Держинського районного суду м. Кривого Рогу Дніпропетровської області, 2003 р.

З мотивів помсти вчинено також значну кількість, а саме 30 % кримінальних правопорушень. Серед вивчених кримінальних проваджень, вчинених із вказаного мотиву, злочинці мотивують свої дії тим, що: не виплачується заробітна платня – у 10 % випадків; не віддають дитину з дитячого будинку без дозволу директора – 10 %; продали білет до театру не на той сеанс – 10 %; заважають сусіди – 10 %; заважають особи кавказьких національностей – 10 %; посварилися з дружиною, яка намагалася поїхати, – 10 %; не впускають до школи на випускний вечір подруги – 10 %; не приймають на роботу – 10 %; не впускають до супермаркетів тих, хто знаходиться у стані алкогольного сп'яніння, – 20 %.

Не виключене виникнення будь-якої іншої життєвої, у тому числі конфліктної ситуації, що призводитиме до виникнення намірів та відповідних мотивів вчинення кримінальних правопорушень досліджуваної категорії.

Так, 04.01.2004 р. о 22:00 годині гр. Ш. знаходився за місцем мешкання у м. Дніпропетровську, де між ним та його дружиною виникла сімейна сварка, у результаті якої гр. Ш. намагалася поїхати до родичів, що мешкають в Автономній Республіці Крим, поїздом сполученням Дніпропетровськ – Сімферополь. У цей же час гр. Ш., з метою помсти дружині і перешкоджання її від'їзду, подзвонив у довідкову службу залізничного вокзалу і зробив повідомлення про замінування вказаного пасажирського потягу⁸⁷. Незважаючи на те, що у різних життєвих ситуаціях є різні шляхи вирішення, тільки деякі наші громадяни вирішують їх за допомогою погроз.

Заслугують на увагу корисливі (отримання матеріальних благ) мотиви вчинення цього виду кримінального правопорушення, що складають 12 %. Із усього ряду кримінальних проваджень, кваліфікованих за ст. 259 КК України, скоєних за даним мотивом, особи мають на меті: отримання грошей від виробника в обмін на обіцянки не отруювати продукцію останнього, що складають 25 % фактів; передача матеріальної винагороди в обмін на гарантії не підривати залізничний вокзал – 25 %; звільнення певної кількості осіб зі слідчого ізолятора в обмін на незастосування вибухового пристрою у громадському місці – 25 %; працевлаштування шляхом «пошуку та знешкодження» вибухових пристроїв – 25 %.

Так, 19.11.2000 р. о 14 годині 40 хвилин гр. С. знаходився на промисловому ринку «Авангард» Овідіопольського району Одеської області, де у двох контейнерах, з дозволу їх власників, залишив по пакету з речами, серед яких знаходилися макети вибухових пристроїв. Після

---

⁸⁷ Кримінальна справа № 01003. – Архів Кіровського районного суду м. Дніпропетровська, 2003.

цього С. негайно зателефонував до чергової частини Овідіопольського РВ і повідомив про замінування, сподіваючись на те, що він звернеться до адміністрації ринку «Авангард», запропонує свою допомогу в пошуках вибухових пристроїв, а коли їх «знайде і знешкодить», зможе розраховувати на працевлаштування до служби охорони вказаного ринку⁸⁸.

Мотивом вчинення даного кримінального правопорушення може бути й комерційне суперництво, бажання завдати збитку конкуренту, зрив масового заходу (культурно-видовищного, спортивного, політичного) з помсти його організаторам, залякування конкретної особи⁸⁹.

Аналізуючи результати проведеного дослідження, можемо дійти висновку, що між злочинцем та об'єктом, котрому висловлюється загроза, переважно є певний зв'язок. Виникнення відносин у злочинця з потерпілою стороною чи третьою особою, в інтересах яких діє зловмисник, може визначати об'єкт загрози. З'ясування певних фактів і зацікавленості відповідної особи буде визначати необхідність відпрацювання її на причетність до суспільно небезпечного діяння, сприятиме формуванню кола підозрюваних та мотиви їх дій. При вчиненні кримінального правопорушення особа визначає перелік дій для досягнення мети, діє у певних умовах обстановки і відповідно до неї застосовує певні способи повідомлення про загрозу та можливі засоби їх передачі, які відображаються у слідах. Таким чином, досліджуючи «особу злочинця», ми можемо визначити її зв'язки з іншими елементами криміналістичної характеристики. Останні дадуть змогу встановити особу злочинця при провадженні за кримінальними правопорушеннями, кваліфікованими за ст. 259 КК України, аналізуючи, наприклад, дані про спосіб та сліди кримінального правопорушення або потерпілої сторони та способу вчинення. Тобто використання даних про особу злочинця як елемента криміналістичної характеристики розслідування завідомо неправдивих повідомлень про загрозу громадській безпеці сприятиме звуженню кола категорій осіб, серед яких може бути злочинець. Особа злочинця є «активним» елементом структури криміналістичної характеристики, котра формує ряд елементів навколо себе, обираючи способи, обстановку, потерпілу сторону. Кожний злочин вчиняється обов'язково з певних мотивів та мети. Їх з'ясування є обов'язковою обставиною встановлення істини у справі.

Процес пізнання під час розслідування ґрунтується на збиранні, накопиченні, переробці, дослідженні та використанні фактичної інформа-

---

⁸⁸ Кримінальна справа № 292000429. – Архів Амур-Нижньодніпровського районного суду м. Дніпропетровська, 2000 р.

⁸⁹ Бахин В. П. Анализ криминальных взрывов (по материалам Автономной Республики Крым) / В. П. Бахин, М. А. Михайлов. – Симферополь, 1999. – С. 28.

ції про обставини, що з'ясовуються у справі. Логічним вирішенням у кримінальному провадженні є встановлення особи злочинця, але цьому передують значна робота практичних працівників правоохоронних органів.

Вважаємо, що висвітлення даних про особу злочинця як елемент криміналістичної характеристики є одним з етапів формування структури криміналістичної характеристики завідомо неправдивих повідомлень про загрозу громадській безпеці.

Далі вважаємо за необхідне з отриманих у процесі дослідження даних скласти портрет імовірного злочинця, що вчиняє кримінальне правопорушення, передбачене ст. 259 КК України. Суспільно небезпечні діяння зазначеного виду переважно вчиняють одноособово осудні особи чоловічої статі віком від 14 до 25 років з неповною середньою або середньою освітою. Основну кількість цих кримінальних правопорушень імовірно вчиняють особи без постійного місця роботи, значною є можливість причетності працюючих та тих, які навчаються у середніх чи вищих закладах освіти. При цьому майже всі ці особи є місцевими мешканцями, котрі раніше злочинного досвіду не мали. Також вагомим у складанні ймовірного портрета злочинця є те, що ряд цих осіб повідомляють про загрозу в ту установу, організацію, де вони працюють (навивчаються) або намагаються працевлаштуватися. Одним із важливих аспектів формування портрета даної особи є з'ясування мотивів, основним з яких є хуліганський, і мети, якої хоче досягти злочинець, найбільш поширеними з яких є розваги й жарти, або помста з будь-якою метою. Характерною рисою розглядуваної особи є вчинення майже половини кримінальних правопорушень, кваліфікованих за ст. 259 КК України, у стані алкогольного сп'яніння.

Усе зазначене не дає підстав для спрощеного висновку про причетність певної особи до кримінального правопорушення. Ця обставина вирішується в кожному конкретному випадку відповідно до наявних у кримінального провадження даних. Однак ці відомості можуть надати практичним працівникам можливість висунути версії і відповідним чином спланувати розслідування конкретного кримінального правопорушення.

У підсумку необхідно зазначити, що криміналістична характеристика є необхідним структурним компонентом та теоретичною основою методики розслідування завідомо неправдивих повідомлень про загрозу громадській безпеці.

Структуру криміналістичної характеристики вказаних правопорушень складають такі елементи: 1) спосіб вчинення злочину; 2) слідова картина; 3) обстановка вчинення; 4) потерпіла сторона; 5) особа злочинця.

В якості назви елемента криміналістичної характеристики доцільним є застосування терміна «потерпіла сторона», котрий об'єднує у собі юридичних та фізичних осіб, які рівною мірою можуть потерпати від злочину розглядуваної категорії.

Між елементами криміналістичної характеристики завідомо неправдивих повідомлень про загрозу громадській безпеці існують такі взаємозв'язки: «способи вчинення злочину» – «слідова картина»; «обстановка вчинення злочину» – «способи вчинення злочину»; «потерпіла сторона» – «способи вчинення злочину»; «особа злочинця» – «способи вчинення злочину»; «особа злочинця» – «обстановка вчинення злочину»; «потерпіла сторона» – «особа злочинця».

Криміналістична характеристика завідомо неправдивих повідомлень про загрозу громадській безпеці, як інформаційна модель даного виду кримінального правопорушення, може використовуватися при розслідуванні будь-яких діянь, кваліфікованих за ст. 259 КК України.

2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТАКТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗАВІДОМО НЕПРАВДИВИХ ПОВІДМОЛЕНЬ ПРО ЗАГРОЗУ ГРОМАДСЬКІЙ БЕЗПЕЦІ

2.1. Організація та тактика проведення слідчих дій для вилучення інформації з матеріальних об'єктів

Серед слідчих дій однією з основних є огляд місця події. Своєчасність та належний рівень проведення даної дії впливає на те, чи буде в ході досудового розслідування встановлено особу, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, і з якими затратами сил та засобів.

Огляд вважається невідкладною, незамінною жодною іншою слідчою дією. Не торкаючись загальних питань тактики проведення слідчого огляду, оскільки вони достатньо висвітлені у криміналістичній літературі, розглянемо їх особливості за кримінальними правопорушеннями, кваліфікованими за ст. 259 КК України. Великого значення огляду надають і працівники правоохоронних органів. Так, проанкетовані працівники слідчих підрозділів визначили огляд як найбільш ефективну слідчу дію при розслідуванні суспільно небезпечних діянь, кваліфікованих за ст. 259 КК України, у 53 % випадків.

Вивченням судово-слідчої практики за кримінальними правопорушеннями, кваліфікованими за ст. 259 КК України, нами встановлено, що огляд проводився слідчим у 79 % випадків. Ці дані, на нашу думку, вказують на недостатній рівень використання слідчого огляду для виявлення слідів злочинця.

Нами вже було висвітлено обставини виникнення, місць знаходження слідів даного кримінального правопорушення. Це має сприяти правоохоронцям у визначенні пріоритетів щодо черговості проведення їх пошуків. Значення цього полягає в тому, що правоохоронці мають надавати перевагу у проведенні огляду тим місцям, де відображення злочинця мають найбільшу імовірність псування чи знищення. У подальшому ж вилучатимуться сліди там, де можливість їх зникнення є меншою. Наведене забезпечує принцип невідкладності, котрий полягає у проведенні дій, спрямованих на збирання доказової інформації та нейтралізацію факторів, що впливають на її втрату⁹⁰. Це сприятиме покра-

---

⁹⁰ Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному вигляді) : підручник / Салтевський М. В. – К. : Кондор, 2005. – С. 271.

щенню якості проведених дій, кількості виявлених слідів злочинця та, відповідно, підвищенню рівня розслідування суспільно небезпечних діянь розглядуваної категорії.

Як зазначає К.О. Чаплинський, між отриманням вихідної інформації про вчинення злочину і початком проведення слідчого огляду (прибуття слідчо-оперативної групи) повинен проходити мінімальний проміжок часу (зокрема, він не повинен перевищувати 15 хвилин)⁹¹. Ми погоджуємося з висловленою К.О. Чаплинським думкою, оскільки чим більше часу проходить з моменту вчинення злочину до проведення за ним відповідних слідчих дій, тим за меншою кількістю суспільно небезпечних діянь, у тому числі розглядуваної категорії, встановлюються злочинці.

Розглядаючи особливості проведення огляду ДТП, В.А. Мисливий зазначає, що успіх цієї слідчої дії забезпечується: належною організацією охорони місця події і забезпечення безпеки руху в його районі; наявністю у слідчо-оперативній групі відповідних фахівців; своєчасністю прибуття слідчо-оперативної групи на місце події; дотриманням норм кримінально-процесуального закону при проведенні огляду; оснащенням слідчо-оперативної групи науково-технічними засобами, зв'язком та іншими засобами комунікації; плановістю проведення огляду з урахуванням функціональних обов'язків його учасників; залученням до огляду водіїв, причетних до події, свідків, потерпілих, інших осіб⁹². Наведені вченим особливості повною мірою стосуються й проведення оглядів за фактами надходжень повідомлень про загрозу громадській безпеці.

Обов'язковим для проведення перевірочних дій є об'єкт, якому висловлено загрозу. Однак до проведення пошукових заходів на його території складно визначити можливу наявність слідів. Тобто спочатку об'єкт загрози перевіряється спеціалістами на предмет виявлення вибухового пристрою або іншого фактора загрози. За результатами проведення цих дій складається акт. Лише після цього слідчий приймає рішення про необхідність проведення слідчого огляду.

Вивченням судово-слідчої практики нами встановлено, що серед загальної кількості вчинених кримінальних правопорушень слідчий огляд на об'єкті загрози проводився у 59 % випадків, у результаті чого сліди виявлялися лише у 12 %. З отриманих даних можна побачити, що

---

⁹¹ Чаплинський К. О. Тактика проведення окремих слідчих дій : монографія / Чаплинський К. О. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2006. – С. 16.

⁹² Мисливий В. А. Оглядові дії на місці дорожньо-транспортної пригоди / Мисливий В. А. // Науковий вісник Дніпроп. держ. ун-ту внутр. справ : зб. наук. праць. – 2007. – № 2 (33). – С. 240.

переважна кількість слідчих надає значення проведенню огляду за об'єктом загрози. Однак кількість відображень злочинця, що виявляються у результаті її проведення, залишається недостатньою. Це підтверджується й результатами проведеного анкетування, згідно з якими у 20 % випадків працівники слідчих та у 35 % – оперативних підрозділів визначали несвоєчасний виїзд на місце події однією з причин, що впливала на розслідування кримінальних правопорушень, кваліфікованих за ст. 259 КК України.

Найбільшу інформативність має місце передачі повідомлення з відповідним змістом. Переважно досліджувані суспільно небезпечні діяння вчиняються з використанням стаціонарних (таксофонів, домашніх, службових) телефонів (55 %), відповідно, місцем суспільно небезпечного діяння буде місце розташування даного засобу зв'язку. Особливого значення це набуває при використанні телефону, доступ до якого необмежений і неконтрольований. За цим місцем ступінь знищення слідів злочинцем або сторонніми особами є найвищою. Це може бути пояснено тим, що зазвичай ці засоби зв'язку знаходяться у громадських місцях. Відповідно, телефоном після злочинця може скористатися невизначена кількість осіб, у результаті чого знищуються сліди зловмисника. Тобто саме цьому місцю, за умови його негайного встановлення, також має приділятися першочергова увага правоохоронців за фактами надходжень повідомлень з відповідним змістом. Якщо ж розглядуване місце було виявлено через певний проміжок часу, проведення огляду за ним визначатиметься слідчим з позиції можливості не тільки виявлення слідів, а й орієнтування на місцевості.

Вивчення судово-слідчої практики дозволило встановити, що за місцем передачі повідомлень з відповідним змістом огляд проводився у 27 % випадків від їх загальної кількості. У той же час сліди були виявлені лише у 20 % проведених за цим місцем оглядів.

Причиною проведення лише третини слідчих оглядів за місцем передачі повідомлення, на нашу думку, є те, що це місце було виявлене не відразу. Відповідно, слідчі з урахуванням місця розташування, часу, що пройшов з моменту передачі повідомлення до виявлення даного місця, та інших чинників переважно визначають неможливість виявлення слідів злочинця та недоцільність проведення слідчого огляду. Однак ми вважаємо, що незалежно від того, скільки минуло часу з моменту отримання повідомлення до виявлення місця його передачі, останнє має бути оглянуто в обов'язковому порядку. Виїзд слідчого та інших працівників правоохоронних органів на це місце забезпечить орієнтування на місцевості, сприятиме висуванню припущень щодо того, що пов'язує злочинця з цією місцевістю, чому саме звідси було передане повідом-

лення, формуванню таким чином кола підозрюваних осіб, напрямку руху після передачі повідомлення, виявленню свідків, очевидців події. Дане місце є важливим джерелом інформації, нехтувати яким при розкритті та розслідуванні злочину вважаємо неприпустимою помилкою слідчих.

Заслужують на увагу результати проведеного дослідження, згідно з якими у 14 % випадків місця передачі повідомлення та об'єкт загрози співпадали, тобто злочинці висловлювали загрозу тому об'єкту, на території якого знаходилися на момент передачі повідомлення. Проведені огляди забезпечили правоохоронцям виявлення слідів у 38 % від загальної кількості цих випадків. За наведеними даними можна припустити, що співробітники правоохоронних органів виїздили у першу чергу з метою перевірки об'єкта загрози, де з'ясовували, що саме з цього місця передавалося повідомлення. У цьому випадку зусилля спрямовувалися не на встановлення місця передачі повідомлення, а на проведення за ним необхідних дій. Одразу збиралася необхідна для прийняття рішення інформація за відповідним фактом. Це і сприяло виявленню та вилученню значно більшої кількості слідів злочинця. Окрім того, за час, за який правоохоронці потрапляли на дане місце, не дозволяв злочинцям знищити сліди своєї протиправної дії.

У кожному конкретному випадку за будь-якою кримінальною справою залежно від слідчої ситуації тактичні та методичні варіанти огляду будуть цілком та повністю залежати від особливостей розслідуваної справи⁹³.

Окрім того, слід зазначити, що огляд за фактом вчинення даного кримінального правопорушення доцільно проводити ексцентричним способом.

Для підвищення рівня цієї слідчої дії широко використовуються спеціальні знання певних осіб. Спеціальні знання – це професійні знання, якими володіють відповідні спеціалісти, а особи, котрі проводять дізнання, слідчі, судді, – не повною мірою⁹⁴. Характер дій спеціаліста на місці події або кримінального правопорушення залежить від різновиду, а також сукупності інших умов та факторів. Ці особи, викликані слід-

---

⁹³ Хлюпин Н. И. К проблеме эффективности следственных действий и оперативно-розыскных мер в методике расследования преступлений / Хлюпин Н. И. // Вопросы повышения эффективности правосудия по уголовным делам : межвуз. сб. Калининградского гос. ун-та. – Вып. 8. – Калининград, 1980. – С. 38.

⁹⁴ Лукьянчиков Е. Д. Тактические приемы реализации информации, полученной в результате осуществления оперативно-розыскных мероприятий / Лукьянчиков Е. Д. // Актуальные вопросы получения, оценки и использования информации в оперативно-розыскной деятельности органов внутренних дел : межвуз. сб. науч. трудов. – К. : НИИ-РИО КВШ МВД СССР им. Ф.Э. Дзержинского, 1986. – С. 110.

чим, зобов'язані брати участь у проведенні огляду та, використовуючи свої спеціальні пізнання та навички, сприяти слідчому у виявленні, закріпленні (фіксації) та вилученні доказів, звертати його увагу на обставини, пов'язані з виявленням, закріпленням та вилученням доказів, давати пояснення с приводу здійснюваних ними дій⁹⁵. Головне призначення спеціаліста при провадженні слідчих дій полягає у наданні слідчому консультацій та рекомендацій науково-технічного характеру: як краще підготувати слідчу дію, які застосувати прийоми, методи та засоби для виявлення, збору та фіксації доказів⁹⁶. Спеціаліст бере участь у виявленні, фіксації та вилученні доказів. Він допомагає слідчому виготовити зліпок, зафіксувати та вилучити сліди, правильно описати речові докази, може брати участь у перевірці та оцінці доказів. Така необхідність виникає у разі недостатніх знань слідчим прийомів та засобів виконання роботи, що потребує спеціальних знань на навичок. Крім різноманітних науково-технічних засобів, також можливе застосування розшукових собак з метою пошуку слідів злочинця, які в інший спосіб виявити складно, а іноді – неможливо.

Але можна констатувати неналежний рівень використання можливостей кінологічної служби. На жаль, умови міста ускладнюють її діяльність щодо переслідування злочинця. Однак застосування розшукового собаки сприятиме визначенню напрямку зникнення винної особи, що забезпечить організацію її встановлення по гарячих слідах. Окрім того, використання спеціально тренуваних собак сприятиме прискоренню темпу пошукових дій на відповідному об'єкті. Недостатнє використання допомоги фахівців при проведенні слідчих дій або неправильний вибір фахівця виявляється і в тому, що не завжди слідчі знають з якою метою і саме яких фахівців можна було б запросити⁹⁷. Особливості вчинення злочинів розглядуваної категорії зумовлюють залучення фахівців певного роду діяльності. Сьогодні до переліку спеціалістів слід зарахувати й співробітників МНС, котрі зазвичай беруть участь у роботі на місцях вчинення злочину або подій катастрофічного характеру⁹⁸. Вивченням

---

⁹⁵ Криміналістика : учебник / под ред. И. Ф. Пантелеева, Н. А. Селиванова. – М. : Юрид. лит., 1988. – С. 350.

⁹⁶ Волкова И. К. Некоторые вопросы участия специалиста в следственном осмотре места происшествия / И. К. Волкова // Криміналістика и судебная экспертиза : республик. межведом. сб. науч. и науч.-метод. работ. – Вып. 1. – К., 1964. – С. 37.

⁹⁷ Організація і тактика документування підрозділами ДСБЕЗ злочинів у комп'ютерних мережах та мережах електрозв'язку : матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Донецьк, 04 грудня 2009 р.). – Донецьк : ДЮІ ЛДУВС, 2009. – С. 138.

⁹⁸ Коломацкий В. Г. Учение о криминалистическом анализе / Коломацкий В. Г. // Вестник криминалистики / отв. ред. А. Г. Филиппов. – Вып. 1 (29). – М. : Спарк, 2009. – С. 33.

судово-слідчої практики нами з'ясовано, що спеціальні знання працівників вибухотехнічної служби МВС використовувалися у 73 % випадків; МНС – 32 % випадків, а кінологічної служби – у 5 %. З наведених даних слід дійти висновку, що за переважною більшістю фактів залучалися спеціалісти вибухотехнічної служби. Не виключене залучення до проведення зазначеної дії й інших спеціалістів. Серед спеціалістів центральною фігурою є вибухотехнік. Предметом консультацій та спільних обговорень при огляді знешкодженого вибухового пристрою можуть бути конкретні заходи безпеки при поводженні з вибухонебезпечними деталями та частинами ВП, загальний порядок та послідовність огляду об'єктів, порядок виконання понятими засвідчувальних функцій, спосіб та необхідні засоби транспортування деталей та частин ВП після закінчення огляду⁹⁹. Залучення спеціалістів вибухотехнічної служби має бути обов'язковим, інших спеціалістів – на розсуд слідчого з урахуванням кожного конкретного факту. У випадку виявлення предмета, схожого на вибуховий пристрій, може виникнути потреба в його огляді. Особливу увагу приділяють огляду його зовнішнього вигляду та частин, з яких він складається, габаритів, забарвлення, різноманітних маркувальних даних, а також засобів переноски та маскування. Знешкоджений предмет ретельно оглядають, намагаючись знайти на його поверхні сліди видимих та слабо видимих слідів рук; волосся людини; слідів знарядь, інструментів; текстильних волокон; частки ґрунту та рослин. Однак до знешкодження виявленого пристрою всі дії з дослідження обстановки місця події, пошуку, фіксації та вилучення слідів мають здійснюватися з урахуванням вимог безпеки. Відповідно, знешкодження виявленого пристрою може бути пов'язане з проведенням позаекспертних експрес-досліджень речових джерел інформації. Вони дозволяють значною мірою усунути інформаційну непевність слідчого та оперативного працівника з різних обставин вчиненого злочину в ситуації дефіциту інформації у справі, а отже, більш цілеспрямовано здійснювати слідчі дії¹⁰⁰. Проведене попереднє дослідження за кримінальними правопорушеннями розглядуваної категорії забезпечить вірну кваліфікацію дій злочинця, основні напрямки проведення розслідування, особливо на початковому етапі. Однак до таких досліджень ставляться певні вимоги. Зокрема, при такому дослідженні повинні бути вжиті заходи щодо за-

---

⁹⁹ Копылов И. А. Следственные ситуации в методике расследования отдельных видов преступлений / И. А. Копылов // Вопросы совершенствования криминалистических методик : сб. науч. трудов МВД СССР. – Волгоград : Высшая следственная школа, 1981. – С. 71.

¹⁰⁰ Макаренко Є. І. Експертизи на досудовому слідстві : навч. посіб. / Макаренко Є. І., Негодченко О. В., Тертишник В. М. – Дніпропетровськ : Дніпроп. юрид. ін-т МВС України, 2001. – С. 51.

безпечення збереження досліджуваних об'єктів. При цьому не повинні застосовуватися методи, які змінюють властивості речових доказів, що може вплинути на результати подальших експертних досліджень, які є обов'язковими¹⁰¹. Додержання цих вимог, за можливості забезпечення безпеки, має стосуватися проведення попереднього дослідження і за розглядуваними фактами.

На недостатнє використання спеціальних знань у ході проведення слідчих дій, у першу чергу огляду місця події, звертають свою увагу проанкетовані співробітники слідчих підрозділів у 20 % випадків та оперативних – у 16 %.

Особливу увагу необхідно звернути на взаємне розташування виявлених на місці огляду слідів, їх кількість. Це дозволяє отримати інформацію про час, протягом якого знаходився у даному місці злочинець, та інші дані. Оглядова стадія проведення огляду здійснюється переважно спеціалістами. Саме ці особи, переважно працівники вибухотехнічних, кінологічних служб та міністерств з надзвичайних ситуацій, перевіряють об'єкт на наявність небезпеки.

Значну кількість інформації можна отримати й за об'єктом, якому висловлено загрозу громадській безпеці. Однак ми вважаємо, що слідчі недооцінюють можливі результати проведення огляду. На це вказують і результати проведеного нами дослідження.

Відповідно, у разі встановлення об'єкта загрози, а також місця, звідки передавалося повідомлення про загрозу громадській безпеці, слідчий огляд має проводитися обов'язково, незалежно від того, скільки часу минуло з моменту злочину. Це сприятиме виявленню слідів, орієнтуванню слідчого на місцевості, а у випадку передачі кримінального провадження іншому слідчому дозволить йому всебічно з'ясувати картину події. Окрім того, отримані відомості сприятимуть формуванню припущень про причини перебування злочинця в даному місці, напрямок руху після вчинення злочину, чому саме з цього місця було передане повідомлення, виявленню свідків та очевидців даного злочину, отриманню іншої інформації.

Наші висновки підтверджуються й результатами опитування слідчих, котрі наголосили, що відомості, отримані у результаті огляду місця події (47 %) та предметів (речей, документів) (33 %), є джерелом інформації для висування версій та проведення подальших слідчих дій.

Заслугове на увагу й вилучення інформації, котра зберігається у вигляді фонограми у відповідних установах, за наявності фіксуючого повідомлення обладнання, при надходженні повідомлення з викорис-

---

¹⁰¹ Волобуєв А. Ф. Проблеми методики розслідування розкрадань майна у сфері підприємництва / А. Ф. Волобуєв. – Х. : Вид-во Ун-ту внутр. справ, 2000. – С. 243.

танням телефонного зв'язку. Носій інформації, що вилучається з чергової частини або іншої установи, де було зафіксовано аудіоповідомлення злочинця про загрозу безпеці, має бути оглянутий. У ході огляду мають бути зафіксовані загальні та індивідуальні особливості, відтворено та вивчено їх зміст. У протоколі огляду відтворюється повний текст, зафіксований на фонограмі. Але якщо справи стосується не вся фонограма, а лише її частина, тоді у протоколі відтворюється тільки та частина та фрази, котрими починається та закінчується фонограма¹⁰². У разі передачі повідомлення про загрозу безпеці з використанням листів постає необхідність у проведенні їх огляду, вживаючи заходів до збереження. Нехтування ними може призвести до втрати або псування документів¹⁰³.

Слідчий огляд документів – це комплексний метод, що включає положення загального методу та постійні елементи загальнонаукових методів (спостереження, порівняння, аналіз та синтез тощо), які в сукупності з розробленими у криміналістиці та інших науках прийомами вивчення окремих сторін та властивостей документів утворюють спеціальні методики розв'язання конкретних задач¹⁰⁴.

Універсальним та основним процесуальним способом фіксації є протоколювання результатів слідчої дії. Однак протоколювання у силу суб'єктивного характеру сприйняття навколишньої дійсності та її словесного сприйняття не може забезпечити точне відображення деяких ознак предметів. Тому додатково до протоколів проводиться фотозйомка, викреслюються схеми, креслення, робляться об'ємні моделі слідів та інших речових доказів¹⁰⁵. Важливим аспектом складання протоколу будь-якої слідчої дії, а особливо огляду, є додатки. На жаль, слідчі не приділяють належної уваги оформленню додатків до протоколу огляду, а саме схем, планів фототаблиць тощо. Однак саме додатки надають можливість кращого сприйняття протоколу огляду. Особливого значення це має для сприйняття судом місця події за допомогою зафіксованих у додатках до протоколу огляду даних. Дані, отримані при огляді місця події, за своїм походженням мають комплексний характер й можуть бу-

---

¹⁰² Ложкевич А. А. Звукозапись и фоноскопическая экспертиза на предварительном следствии: учеб. пособие / Ложкевич А. А., Макаров А. М., Шаршунский В. Л. – М.: ВНИИ МВД СССР, 1984. – С. 22.

¹⁰³ Глотов О.М. Осмотр документов следователем : учеб. пособие / Глотов О.М. – Л., 1983. – С. 5.

¹⁰⁴ Лисиченко В. К. Содержание и функции следственного (судебного) осмотра документов / Лисиченко В. К. // Криминалистика и судебная экспертиза. – Вып. 11. – К. : НИИСЭ, 1975. – С. 37.

¹⁰⁵ Селиванов Н. А. О методологии криминалистической техники / Селиванов Н. А. // Криминалистика и судебная экспертиза. – Вып № 6. – К. : Ред.-издат. отдел МВД УССР, 1969. – С. 67.

ти використані багатопланово – для розшуку злочинця, побудови версій, допиту потерпілого, підозрюваного, свідка та ін.¹⁰⁶.

Таким чином, доходимо висновку, що огляд об'єкта загрози, місця, звідки було передане повідомлення з відповідним змістом, незалежно від кількості часу, що пройшов до моменту їх виявлення, має проводитися в обов'язковому порядку. Постає необхідність у проведенні у відповідній установі огляду й носіїв інформації – дискети, диска, на якому збережене голосове повідомлення злочинця про загрозу громадській безпеці. Результатом проведення огляду має бути належно складений протокол з відповідними додатками до нього. Ними можуть виступати креслення, відеозаписи, фототаблиці тощо. При цьому до участі у проведенні огляду, на розсуд слідчого, мають залучатися спеціалісти у відповідних галузях знань. Саме цим особам належить першочергове завдання з пошуку, знешкодження загрози джерела безпеки.

Проведення цієї слідчої дії забезпечить належний інформаційний рівень проведення досудового слідства та встановлення істини у справі.

Заслуговує на увагу й така слідча дія, як обшук.

Обшук – це обґрунтована доказами, що є у справі, слідча дія, суть якої полягає у примусовому обслідуванні приміщень, ділянок місцевості, інших об'єктів та окремих громадян з метою виявлення та вилучення знарядь злочину, речей та цінностей, здобутих злочинним шляхом, а також предметів і документів, які мають значення для встановлення істини у справі¹⁰⁷.

Мета обшуку – відшукання та вилучення таких та вилучених з цивільного обігу, заборонених для користування предметів, а також забезпечення можливого цивільного позову або можливої конфіскації. Процесуальний порядок обшуку регламентовано ст. ст. 223, 234–236 КПК України.

За кримінальними провадженнями, кваліфікованими за ст. 259 КК України, може виникати потреба у проведенні обшуку за місцем мешкання підозрюваного.

Ефективність проведення обшуків підвищується, якщо зібрано попередню інформацію про обшукувану особу (її особистість, спосіб життя, звички, професія та ін.).

Залежно від способу передачі повідомлення з відповідним змістом будуть здійснюватися й пошуки відповідних відображень дій злочинця.

---

¹⁰⁶ Баканова Л. П. Понятие и сущность осмотра места происшествия и получаемой информации / Л. П. Баканова // Вопросы криминалистической тактики : сб. науч. трудов. – Ташкент, 1978. – С. 34.

¹⁰⁷ Криміналістика : підручник / П. Д. Біленчук, В. К. Лисиченко, Н. І. Клименко та ін. ; за ред. П. Д. Біленчука. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Атіка, 2001. – С. 310.

Так, у випадку передачі повідомлення з використанням листа з рукописним текстом під час обшуку можуть бути знайдені аркуші, схожі до того, на якому було відіслано повідомлення. Не виключено, що від натиску на підкладеному аркуші відобразився текст записки. Під час обшуку необхідно звертати увагу й на можливі чернетки зі зразками повідомлень. Не варто забувати й про письмові приладдя, у першу чергу пензлі. У той же час слідчий має пам'ятати про вилучення вільних зразків по черку. Це в подальшому сприятиме проведенню спеціальних досліджень та викриттю винуватця.

Якщо ж текст було виконано друкарським способом, необхідно звернути увагу на наявність комп'ютерної, копіювальної техніки, принтерів, друкарської машинки. За їх наявності правоохоронцям необхідно приймати рішення щодо їх виїмки з метою подальших досліджень.

У разі, коли повідомлення записувалося на носій інформації, наприклад диск, а у подальшому запис відтворювався, то при виявленні та вилученні його необхідно оглянути, а також прослухати зміст. При цьому складається протокол, до якого долучається носій звукозапису.

Якщо у ході огляду об'єкта загрози вилучався макет вибухового пристрою, під час обшуку слід спрямовувати зусилля на відшукування предметів, котрі використовувалися при його виготовленні. Цими предметами можуть бути фрагменти упаковки, клейка стрічка, клей, гвинти, цвяхи, дроти, пасатижі креслення, замальовки тощо. Однак до проведення пошукових заходів слідчому необхідно володіти інформацією про те, з чого та яким чином виготовлено макет вибухового пристрою.

Якщо у ході обшуку буде виявлено предмет, схожий на вибуховий пристрій, проведення обшуку у цьому випадку доцільно зупинити та видалити з будівлі усіх осіб на безпечну відстань. При цьому жодних дій з даним предметом не здійснювати до їх дослідження відповідними спеціалістами-вибухотехніками. Обшук може бути продовжено лише у тому випадку, коли буде усунуто загрозу громадській безпеці та працівників органів внутрішніх справ. Відповідно, слідчому на підготовчому етапі обшуку необхідно прийняти рішення щодо запрошення спеціалістів даної категорії. Вважаємо за доцільне запрошувати тих співробітників вибухотехнічної служби, котрі брали участь у виявленні та огляді макета вибухового пристрою на об'єкті загрози. Зазначене сприятиме кращому орієнтуванню даних спеціалістів під час обшуку, оскільки, володіючи інформацією про спосіб виготовлення, складові частини, необхідний інструментарій, вони зможуть, з більшим ступенем вірогідності, відшукати ці предмети. Окрім того, темп проведення даної слідчої дії буде значно вищим. Загальновідомо, що під час передачі від однієї особи до іншої втрачається певна частина інформації. Це також зумовлює

залучення відповідних спеціалістів.

Під час вивчення судово-слідчої практики нами встановлено, що серед загальної кількості кримінальних справ обшук за місцем мешкання підозрюваного проводився лише у 2 % випадків.

Проведеним опитуванням працівників слідчих підрозділів встановлено, що обшуки за місцем мешкання (роботи, навчання) підозрюваного (обвинуваченого) як джерело, з якого найчастіше отримується інформація для висунування версій щодо особистості злочинця та проведення подальших слідчих дій, визначено у 27 % випадків.

Розбіжності між даними, отриманими при вивченні кримінальних справ та кримінальних проваджень, та результатами опитування слідчих можуть бути пояснені насамперед тим, що нами вивчалися справи, розглянуті судом. Слідчим же доводилося проводити обшуки за тими категоріями проваджень, за якими особу злочинця встановлено не було. Ці дані вказують на те, що розглядувана слідча дія не завжди приносить очікуваний результат. Його відсутність зумовлена рядом причин:

- час, що пройшов з моменту вчинення злочину до проведення обшуку;
- якість підготовки до проведення слідчої дії;
- володіння слідчим тактичними прийомами проведення обшуку;
- наявність спеціалістів, які допомагають слідчому;
- наявність технічних засобів пошуку, фіксації, вилучення слідів та ін.

Ці та інші чинники й зумовлюють успіх у проведенні обшуку. Дана слідча дія може сприяти отриманню інформації, яку не може надати слідчому жодна інша процесуальна дія. Саме обшук сприяє виявленню ознак, що проливають світло на події, що відбулися. Це може бути й поява у справі нових підозрюваних, свідків, побудова версій, визначення напрямків організації пошукових заходів та розслідування кримінальної справи та ін. Отримана інформація у сукупності з іншими доказами сприятиме встановленню істини у кримінальному провадженні. Водночас можемо констатувати недостатній рівень використання даної слідчої дії при розслідуванні кримінальних правопорушень, кваліфікованих за ст. 259 КК України.

Проведене нами дослідження дає можливість дійти ряду висновків. Найбільш поширеними слідчими діями є: огляди (об'єкта загрози, місця передачі повідомлення, предметів, схожих на вибухові пристрої, листів з повідомленнями про загрозу безпеці), обшуки, пред'явлення для впізнання. Даний перелік процесуальних дій не є вичерпним. На розсуд слідчого можуть проводитися й інші. Окрім того, при проведенні будь-яких дій слідчий має бути на належному рівні готовий до них. Особливе

місце у їх проведенні займають тактичні прийоми, котрими досконало має володіти слідчий. Слід також наголосити на необхідності залучення слідчим до проведення розглянутих дій відповідних спеціалістів. Їх участі має надаватися особливе значення при проведенні слідчих дій та оперативно-розшукових заходів.

Усе зазначене неодмінно сприятиме підвищенню якості розслідування завідомо неправдивих повідомлень про загрозу громадській безпеці.

2.2. Тактика проведення слідчих дій для вилучення інформації з особистісних джерел

Не менш важливою слідчою дією початкового етапу розслідування є допит.

Ця найбільш інформативна слідча дія займає майже 25 % від загальної кількості робочого часу слідчого¹⁰⁸. У той же час зі всього бюджету часу, що витрачається слідчим на провадження слідчих дій, на проведення допитів припадає понад 80 %¹⁰⁹. Саме за допомогою розглядуваної слідчої дії отримують найбільшу кількість доказів, які дають змогу встановити істину. У цьому розумінні допит вважають основним джерелом отримання доказів¹¹⁰. Незважаючи на те, що допит є найбільш повторюваною процесуальною дією, він залишається складним, у кожному конкретному випадку індивідуальним, а іноді – неповторним. Дана слідча дія за кримінальними правопорушеннями, кваліфікованими за ст. 259 КК України, є однією з найбільш важливих засобів збирання доказів.

Після початку розслідування слідчий, аналізуючи матеріали провадження, визначає процесуальне положення цих осіб та проводить їх допит.

Мета допиту – отримання свідчень, котрі об'єктивно відображають дійсність та містять фактичні дані, що можуть мати значення доказів. Предметом допиту потерпілих та свідків є будь-які обставини, що підлягають встановленню у справі.

---

¹⁰⁸ Криміналістика : учебник / под ред. А. Г. Филиппова, А. Ф. Волынского. – М., 1998. – С. 282.

¹⁰⁹ Весельський В. К. Сучасні проблеми допиту (процесуальні, організаційні і тактичні аспекти) : монографія / В. К. Весельський. – К. : НВТ „Правник”– НАВСУ, 1999. – С. 3.

¹¹⁰ Янковий М. О. Особливості тактики допиту обвинувачених (підозрюваних) з використанням фактора раптовості / Янковий М. О. // Криміналістичний вісник : наук.-практ. зб. / редкол. : Є. М. Моїсєєв (голов ред.) та ін. – К. : Ін Юре, 2008. – № 1 (9). – С. 56.

Свідком за даною категорією проваджень може бути особа, котрій відомі значні для кримінального провадження обставини, а саме:

- особа, якій стала відома інформація щодо підготовки, вчинення даного кримінального правопорушення;
- очевидці, котрі безпосередньо сприймали факт вчинення даного кримінального правопорушення;
- особа, до якої надійшло повідомлення;
- особи, щодо місця мешкання, роботи, відпочинку яких було висунуто загрозу;
- працівники правоохоронних органів або інші особи, котрі затримали злочинця або вживали заходів щодо його встановлення та захоплення;
- співробітники установ зв'язку, котрі сприяли встановленню номера абонента, з якого надійшло повідомлення;
- працівники вибухотехнічної служби, котрі давали характеристику виявленого макета вибухового пристрою, місця його розташування на об'єкті загрози.

Не виключений допит і інших осіб, які володіють інформацією про дану подію.

Допити зазначених осіб мають бути проведені якомога скоріше. Це зумовлено необхідністю негайної організації розслідування та отримання максимальної кількості інформації, що могла зберегтися у пам'яті, оскільки з плином часу сприйнята свідком, потерпілим інформація може бути забута, спотворена. Відповідно, перед слідчим постає завдання якомога швидше допитати відповідних осіб, у процесі чого з'ясувати ряд обставин. Не слід забувати про необхідність дотримання певних умов при проведенні розглядуваної слідчої дії. У ході допиту слідчий має підтримувати обстановку спокою (але не байдужості), доброзичливості, співчуття, впевненості у позитивному вирішенні справи¹¹¹.

Далі вважаємо за необхідне навести приблизний перелік загальних питань, спрямованих на отримання необхідної інформації.

Так, під час допиту осіб, які володіють інформацією щодо повідомлення про загрозу громадській безпеці, необхідно з'ясувати:

- дату, час, місце та у який спосіб було отримане повідомлення;
- обстановку, в якій відбувалося сприйняття повідомлення (час доби, стан освітлення, сторонні шуми, відстань, на якій знаходилися особи);
- характеристика особи, що сприймала повідомлення (стан здоров'я, органів чуттів);

---

¹¹¹ Макаренко Е. И. Особенности расследования квартирных краж, совершаемых группой лиц : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Макаренко Е. И. – М., 1984. – С. 134.

- викладення змісту повідомлення та його тривалість;
- характеристика мовця;
- чи не відома особа злочинця особі, що сприймала повідомлення;
- опис ознак, котрі запам'яталися, за якими у подальшому можливе проведення впізнання;
- подальші дії злочинця після передачі повідомлення;
- характеристика подальших дій особи по закінченні отримання нею повідомлення;
- наявність сторонніх осіб, котрі могли стати свідками даної події.

До кожної категорії осіб можуть бути виділені ще й окремі запитання.

Так, під час допиту особи, до якої по телефону надійшло повідомлення про загрозу громадській безпеці, необхідно в'яснити таке:

- чи не має технічної можливості автоматичного визначення номера абонента, який передавав повідомлення. Якщо так, то який це номер, і чи не відомий він допитуваній особі;
- чи не здався голос знайомим, якщо так, то на чий схожий;
- характеристика супроводжуючих повідомлення сторонніх звуків;
- чи не відбувалася фіксація розмови технічними засобами.

У випадку отримання повідомлення листом з'ясовуються:

- можливі дії з цим носієм інформації;
- дії, спрямовані на збереження слідів злочинця.

При допиті встановленого свідка, котрий чув та бачив злочинця, необхідно з'ясувати:

- куди направилася особа після повідомлення;
- хто, можливо, був разом із нею;
- якщо доводилося бачити дану особу, то де, за яких обставин.

При допиті родичів, знайомих особи, котра вчинила злочин та переховується від правоохоронних органів, потрібно з'ясувати:

- всебічну характеристику особи підозрюваного, коло знайомих;
- чи не висловлювала особа наміри вчинити даний злочин, якщо так, коли, за яких обставин, стосовно кого, що стало цьому причиною;
- наявні конфлікти підозрюваного з родичами, колегами за місцем роботи, навчання, сусідами за місцем мешкання.

У процесі допиту представників потерпілої сторони (представників адміністрації, співробітників об'єкта, мешканців будинку, щодо якого висловлено загрозу), з'ясовують:

- чи вчинювалися раніше подібні посягання щодо даного об'єкта, особи, котра працює у даній установі, мешкає у будинку (якщо так, то

коли, ким);

- чи є у підприємства (установи, організації) конкуренти (якщо так, то хто, з якого часу);

- чи є у підприємства (установи, організації) борги перед юридичними, фізичними особами, судові позови (якщо так, то перед ким, з якого часу);

- яка обстановка у колективі, будинку (можливі відносини, конфлікти між співробітниками, сусідами);

- які заходи планувалися на даний день на об'єкті (укладання важливих угод, проведення іспитів, заліків, контрольних робіт у навчальному закладі);

- хто зі співробітників (учнів) був звільнений (відрахований) нещодавно;

- чи не проводився останнім часом набір співробітників і чи не було комусь відмовлено у працевлаштуванні, прийнятті до навчального закладу;

- хто з мешканців будинку веде аморальний спосіб життя та спроможний на вчинення даного злочину;

- чи заподіяно збитки підприємству (установі, організації), які саме та який їх розмір.

Можуть бути допитані й працівники правоохоронних органів, які здійснювали встановлення, затримання злочинця. Під час їх допиту встановлюють:

- у зв'язку із чим знаходився допитуваний у даному місці;

- чому звернув увагу на дії підозрюваного та у чому вони полягали;

- чи було вжито заходів щодо затримання злочинця;

- поведінка підозрюваного (чинив опір, погрожував, що конкретно казав, відмовлявся від причетності, чим пояснював своє знаходження у даному місці та ін.);

- злочинець був один чи ще з кимсь;

- чи не чинили опір правоохоронцям сторонні особи.

В якості свідків можуть допитуватися й інші особи, які володіють інформацією, що сприятиме встановленню істини за кримінальним правопорушенням, кваліфікованим за ст. 259 КК України.

Зазначений перелік питань, що може ставитися перед допитуваними за кримінальними провадженнями розглядуваної категорії особами, не є вичерпним. Тобто у кожному конкретному випадку їх кількість може змінюватися. Окрім переліку питань, слідчим визначатиметься й їх послідовність. Важливим аспектом підготовки та проведення допиту є наявність у слідчого відповідних даних, у першу чергу оперативного

характеру.

Наявна у слідчого інформація, особливо на початковому етапі розслідування, сприятиме одержанню позитивного результату при проведенні допитів різних категорій.

Якщо за одним епізодом є декілька свідків, доцільно допитати в першу чергу тих з них, які можуть більш повно висвітлити подію. Після закінчення допиту свідкові, потерпілому необхідно повідомити, що у разі, якщо він згадає будь-які обставини події, котрі не були ним викладені, необхідно сповістити про це слідчого.

Незалежно від процесуального статусу допитуваної особи, а також кількості та ступеня важливості сповіщених ним відомостей, слідчий повинен:

- бути об'єктивним, коректним, уважним, ввічливим, стриманим, лояльним;

- не припускатися грубості, образливих висловлювань, тону, нетерпимості, принизливого ставлення до допитуваного.

Вивченням судово-слідчої практики допитів потерпілих (представників потерпілої сторони) встановлено, що ніхто не допитувався і не визнавався потерпілим – у 61 % випадків; визнавався потерпілим, але не допитувався – у 9 %.

Отримані відомості можуть бути пояснені тим, що кримінальні правопорушення, кваліфіковані за ст. 259 КК України, посягають на громадську безпеку і не завжди завдають шкоди конкретній фізичній чи юридичній особі. Окрім того, зазвичай ці особи дізнаються про вчинене кримінальне правопорушення від працівників правоохоронних органів. Однак вважаємо за необхідне вказати, що визнані потерпілими особи мають допитуватися насамперед з метою з'ясування виду та кількості завданої шкоди, а також з тактичних міркувань.

Вивченням судово-слідчої практики з'ясовано, що допит свідків та потерпілих (представників потерпілої сторони) був спрямований на з'ясування таких даних: подія кримінального правопорушення та його обставини, характер дій злочинців – у 100 % випадків; причини та умови, що сприяли вчиненню кримінального правопорушення – у 54 %; відомості про минулі взаємини з підозрюваним – у 13 %. Ці дані визначають, що за всіма фактами слідчими з'ясовуються подія кримінального правопорушення, його обставини, характер дій злочинців. Тобто слідчі спрямовують свою діяльність на з'ясування обставин, що підлягають доказуванню.

Проведеним анкетуванням співробітників слідчих підрозділів встановлено, що допити потерпілих (фізичних осіб), представників потерпілої сторони (юридичної особи) визначені 47 % респондентів як джерело,

з якого найчастіше одержується інформація для висування версій щодо особистості злочинця та проведення слідчих дій. Окрім того, 60 % слідчих визнали допит потерпілих як найбільш ефективну слідчу дію під час розслідування.

Допит свідків визначався 80 % слідчих як найбільш ефективна слідча дія під час розслідування, котра у 73 % випадків була названа джерелом інформації для висування версій щодо особистості злочинця та проведення слідчих дій. Тобто слідчі надають перевагу проведенню допиту свідків порівняно з допитом потерпілих. Перед слідчим постає необхідність отримання якомога більшої кількості відомостей про подію та злочинця. Чим більше доказової інформації про обставини вчинення злочину та винну особу збере слідчий та чим швидше він зможе це зробити, тим менше у злочинця шансів уникнути покарання за вчинене¹¹².

Не меншої уваги заслуговує й допит підозрюваного. Показання підозрюваного, як правило, одержуються на початковому етапі розслідування. У цей момент підозрюваний ще не знає, якими доказами володіє слідчий. Він практично не може протиставити слідчому свою лінію захисту¹¹³. Це вказує на необхідність спрямовувати зусилля слідчого на проведення допиту підозрюваного у найкоротший з моменту порушення кримінальної справи час. Це не дозволить злочинцю виробити власну позицію. Вироблена лінія поведінки у цей час злочинцем може бути змінена або відкинута.

Інформацію про злочинця можна отримати з таких основних джерел: свідчень свідків, очевидців події, потерпілих фізичних осіб, представників потерпілого, співучасників, інших осіб, котрі володіють інформацією про дану подію; способу вчинення (передачі повідомлення); обстановки, в якій відбувалася подія; слідової картини; характеристик за місцем мешкання (роботи, навчання); вивченням криміналістичних обліків, у першу чергу за способом вчинення злочину; у результаті проведення оперативно-розшукових заходів. Аналіз цих даних дозволяє скласти уяву про психологічний та соціальний портрет особи, з якою відбудеться спілкування¹¹⁴. При оцінці інформації необхідно враховувати й кількість джерел, з яких вона отримана, оскільки надійність знань про будь-який факт підвищується пропорційно кількості використаних дже-

---

¹¹² Ищенко Е. П. Пути интенсификации первоначального этапа расследования преступлений / Ищенко Е. П. // Проблемы интенсификации деятельности по расследованию преступлений : межвуз. сб. науч. трудов. – Свердловск : Изд-во «Уральский рабочий», 1987. – С. 42.

¹¹³ Шепитько В. Ю. Криминалістика : курс лекцій. – 2-е изд., перераб. и доп. / Шепитько В. Ю. – Х. : ООО «Одиссей», 2005. – С. 193.

¹¹⁴ Коновалова В.Е. Допрос : тактика и психология / Коновалова В.Е. – Х. : Консум, 1999. – С. 66.

рел. Окрім того, від кількості джерел інформації про злочинця залежить її якість¹¹⁵. Відповідно, перед слідчим постає задача отримати з різноманітних джерел якомога більшу кількість інформації. Лише у сукупності ці дані можуть визначати причетність певної особи до даного кримінального правопорушення. У той же час встановлення особи злочинця може бути здійснено при проведенні таких заходів: встановлення та дослідження місця підготовки та передачі повідомлення; допит осіб, котрі на відповідний момент знаходилися неподалік та могли бачити зловмисника та чути зміст повідомлення, що ним передавалося; складання словесного портрета та подальшого його використання у пошуках та затриманні; переслідування по гарячих слідах, у першу чергу з використанням можливостей кінологічної служби; висвітлення події у засобах масової інформації, пресі; проведення слідчих дій; перевірка на причетність осіб, схильних до вчинення кримінальних правопорушень даної категорії; перевірка на причетність конкретної особи; вивчення схожих кримінальних проваджень направлених до суду, за якими не встановлено злочинця; систематичний обмін оперативною інформацією з сусідніми райвідділами міліції; експертні дослідження виявлених на місці передачі повідомлень, за об'єктом загрози слідів; перевірка за наявними базами даних (криміналістичними обліками); отримання інформації з установ зв'язку щодо даних номера абонента, з якого було здійснено повідомлення (у випадку використання телефонного зв'язку); перегляд записів, здійснених камерами відеоспостереження, розташованих поблизу місця передачі повідомлення; аналіз наявних елементів криміналістичної характеристики; вивчення рекомендацій щодо розкриття та розслідування цих кримінальних правопорушень.

У процесі розслідування слідчий, оперативний працівник вступають у різноманітні відносини з особами, які беруть участь у кримінальному правопорушенні.

Ці відносини можуть мати безконфліктний або конфліктний характер¹¹⁶. Незалежно від зайнятої підозрюваним на допиті позиції слідчому необхідно брати до уваги такі його властивості: злочинний досвід у минулому; досвід протидії розслідуванню – участь у розслідуванні, використання пасток зі здійснення протидії, їх результативність, реагування на застосування тактичних прийомів, методів, засобів розслідування; інтелектуальні якості – знання кримінального, кримінально-

---

¹¹⁵ Ребгун Э. К. О криминалистическом исследовании фонограмм в целях идентификации человека по голосу / Ребгун Э. К. // Экспертная техника. Фоноскопические экспертные исследования. – Вып. 84. – М. : ВНИИСЭ, 1985. – С. 12.

¹¹⁶ Белкин Р. С. Криминалистика: проблемы сегодняшнего дня. Злободневные вопросы российской криминалистики / Р. С. Белкин – М. : Изд-во НОРМА, 2001. – С. 97.

процесуального законодавства, прийомів, пасток протидії, уява, вміння швидко аналізувати ситуацію та робити висновки, давати об'єктивну оцінку становища, що склалося, приймати рішення; морально-вольові якості – здатність на неправду незважаючи на несприятливе положення або відсутність такої здібності, оцінка своїх дій, наявність або відсутність схильності до каяття та відкритого визнання своїх помилок, наполегливість у досягненні поставленої мети, упертість; емоційні властивості – ступінь збудження (слабкий, сильний, середній), схильність до переживання страху, напруженості, вміння керувати власним емоційним станом, рухливість емоційних переживань і т. ін.; комунікативні якості – замкнутість, легке налагодження контактів або навпаки, вміння підтримувати спілкування на рівні власних інтересів, здатність до викладення власних думок, маскування справжніх намірів¹¹⁷.

Під час допиту за кримінальними правопорушеннями розглядуваної категорії слідчий може стикнутися з двома ситуаціями: 1) особа не визнає себе винною; 2) особа визнає провину.

У першу чергу вважаємо за необхідне розглянути дії, коли злочинець не визнає причетність до даного кримінального правопорушення. У цьому разі слідчому необхідно якомога ретельніше провести допит із застосуванням тактичних прийомів. Варто погодитися з В.Д. Берназом, який наголошує, що тактика в діяльності з розслідування потрібна перш за все там, де слідчому чиниться або можлива протидія та виникає потреба її не допустити (запобігти) або нейтралізувати¹¹⁸. Тактика допиту підозрюваного визначається слідчим з урахуванням ситуації, що склалася у кримінальному провадженні.

Незалежно від того, скільки часу минуло, слідчий має з'ясувати, де знаходився підозрюваний, що робив у відповідний час; хто може це підтвердити.

Безпосередньо у процесі допиту можуть застосовуватися такі групи тактичних прийомів:

1) спонукання допитуваного до міркувань та давання свідчень – постановка запитань, котрі дозволяють уточнити, яка саме інформація відома допитуваному за даним провадженням; нагадування у загальних рисах про подію, що відбулася, постановка нагадуючих запитань, уточнення емоційного стану допитуваного, обстановки, умов, за яких формувалися його свідчення, поживлення його асоціативних зв'язків з ме-

---

¹¹⁷ Карагодин В. Н. Разработка и использование программ допроса / В. Н. Карагодин // Теоретические и практические проблемы программирования процесса расследования преступлений : межвуз. сб. науч. трудов. – Свердловск, 1989. – С. 64.

¹¹⁸ Берназ В. Д. Інтеграція досягнень сучасної науки в слідчу діяльність триває / В. Д. Берназ // Південноукраїнський часопис. – Одеса, 2008. – № 4. – С. 190.

тою відновлення у пам'яті сприйнятих ним факторів тощо;

2) здійснення психологічного тиску на допитуваного – спонукання допитуваного відмовитися від протидії та введення слідства в оману, створення уявлення про безнадійність таких спроб, використання сумнівів допитуваного у спроможності дотримуватися до кінця обраної ним негативної позиції, раптове пред'явлення найбільш важливих доказів та ін.;

3) застосовувані у безконфліктних ситуаціях – створення доброзичливої обстановки на допиті, яка сприяє даванню повних та достовірних свідчень, похвалювання асоціативних зв'язків та надання допомоги у згадуванні сприйнятих допитуваним фактів, постановка уточнюючих питань з метою не допустити у свідченнях прогалин та неточностей та ін.;

4) використовувані у конфліктних ситуаціях – створення на допиті суворої робочої обстановки, котра не сприяла б прояву неприязні до слідчого, а навпаки, викликала повагу до нього, подолання негативної позиції, створення враження про повну поінформованість слідчого про обставини справи, переконання допитуваного у бесперспективності конфлікту, суперництва та приховування відомих йому фактів тощо)¹¹⁹.

Допит підозрюваного одразу після затримання має свої переваги, тому що затриманий зазвичай не має продуманого алібі, сподіваючись, що слідчий ще не має доказів. Намагаючись уникнути відповідальності, йому доводиться вигадувати все сходу. Однак підозрюваний може досить швидко змінити свою позицію під впливом тактичних прийомів. Без них складно, а іноді неможливо розкрити злочин¹²⁰.

Як зазначає З.І. Мітрохіна, викрити неправду можна активним веденням допиту, тобто ставленням значної кількості запитань, що призводить до дезорганізації психічних процесів, тому що особі важко утримувати у пам'яті відповіді на попередні запитання¹²¹. Відповідно, постановка уточнюючих, контрольних запитань може його викрити. Великого значення набувають і такі тактичні прийоми, як використання фактора раптовості, протиріч у свідченнях допитуваного, створення напруження. Доцільно використовувати як тактичний прийом різний темп допитів (прискорений, уповільнений). Все це ускладнює перемикання уваги підозрюваного, створює для нього дефіцит часу на обмірковування вчинків слідчого, аналіз взаємозв'язку та логіки вчинюваних дій, по-

---

¹¹⁹ Клим А. М. Криминалистическая методика расследования злоупотребления властью или служебными полномочиями / Клим А. М. ; под ред. В. Ф. Ермоловича. – Минск, 2000. – С. 33.

¹²⁰ Расследование преступлений повышенной опасности : пособие для следователя / под ред. Селиванова Н. А., Дворкина А. И. – М. : Лига Разум, 1999. – С. 8.

¹²¹ Митрохина З. И. Использование знаний психологии при производстве допроса : учеб. пособие / Митрохина З. И. – К. : УМК ВО, 1990. – С. 41.

збавляє можливості дотримуватися обраного способу, лінії протидії розслідування. Результатом цього, як правило, є докази поведінки – обмовки, повідомлення суперечливих даних та ін. При використанні цього прийому слідчий має на меті не «спіймати» особу, котра протидіє розслідуванню, на неточностях, обмовках, а створити обстановку, котра переконує у марності спроб. Заслуговує на увагу й такий тактичний прийом, як допит на місці події. Повторне сприйняття місця, де відбулася подія, сприяє відновленню у пам'яті забутого. Не виключені випадки проведення повторних допитів розраховуючи на зміну особою показань для підтвердження версії, обраної та перевіреної слідчим як перспективної¹²². Малоімовірно, щоб під час повторного допиту особа пам'ятала всі деталі повідомлених нею раніше даних. Можуть використовуватися й інші тактичні прийоми. Їх кількість, послідовність визначатиметься слідчим у кожному конкретному випадку. Професіоналізм слідчого полягає у першу чергу в тому, щоб він міг спланувати та використати увесь потенціал тактичних прийомів та отримати якомога більше інформації.

За наявності значної кількості доказів, що викривають підозрюваного, його допит доцільно проводити негайно. Свідчення підозрюваного, допитаного одразу після затримання, без попереднього обмірковування ним обставин, що стали причиною його затримання та підставами підозри, суттєво відрізняються від тих, котрі він дає під час допиту через певний час¹²³.

Слід розглянути ситуацію, коли підозрюваний одразу визнає факт причетності до кримінального правопорушення, кваліфікованого за ст. 259 КК України. У цьому разі слідчому необхідно з'ясувати таке:

- коли, у зв'язку із чим, за яких обставин та що передувало виникненню наміру передати завідомо неправдиве повідомлення про загрозу громадській безпеці;
- які підготовчі дії виконувалися до передачі повідомлення;
- де, коли, за яких обставин було передано повідомлення з відповідним змістом;
- дослівний зміст повідомлення;
- у зв'язку із чим було обрано саме такий спосіб, обстановку передачі повідомлення;
- які мотиви, мета повідомлення;

---

¹²² Лускатов О. В. Організаційно-тактичні особливості допиту після відновлення слідства у справі про нерозкритий злочин / Лускатов О. В. // Науковий вісник Дніпроп. держ. ун-ту внутр. справ : зб. наук. праць. – 2007. – № 1 (32). – С. 260.

¹²³ Криміналістика / под ред Р. С. Белкина, Г. Г. Зуйкова. – М. : Юрид. лит., 1968. – С. 408.

- чи усвідомлював неправдивий характер повідомлення, керував власними діями, передбачав та бажав настання суспільно небезпечних наслідків;

- чи не знаходився на момент вчинення злочину у стані сп'яніння;
- чи не було співучасників кримінального правопорушення, осіб, котрим відомо про дії злочинця;

- які дії виконувалися для приховування суспільно небезпечних дій; чи не виконувалися ним подібні дії раніше.

Нами наведено приблизний перелік основних запитань. Однак їх кількість та відповідна послідовність можуть змінюватися на розсуд слідчого. Навіть у випадку визнання підозрюваним причетності до даного кримінального правопорушення необхідно провести й інші слідчі дії, що дозволять встановити істину по справі. Крім того, допит має бути проведений ретельно та детально, як і при невизнанні своєї причетності. Важливе не саме зізнання, а свідчення про факти, обставини, що відповідають дійсності. Вміло підготовлений і тактично правильно проведений допит має істотне значення хоча б тому, що свідчення людей, по-перше, у багатьох випадках пов'язані між собою та утворюють цілісну, логічно пов'язану систему доказів у справі, а по-друге, пояснюють і закріплюють інші докази, здебільшого документи, з якими слідчий працює вже на початковому етапі розслідування¹²⁴. Тактичні прийоми у цьому випадку мають бути спрямовані на отримання повних й точних свідчень. Ці самі дані можуть сприяти викриттю підозрюваного у даванні неправдивих свідчень. Викриття неправди може вплинути на зміну позиції підозрюваного та надання правдивих свідчень. Не завжди з матеріалів кримінального провадження слідчий може отримати відомості про ставлення злочинця до вчиненого ним кримінального правопорушення.

Коли заздалегідь відомо, що підозрюваний займе на слідстві недобросовісну позицію, доцільно спочатку допитати свідків, зібрати достатньо фактичного матеріалу, щоб у подальшому більш результативно провести допит даної особи. Навіть при визнанні власної причетності до розглядуваного факту підозрюваний може висвітлювати ту частину події, котра й так відома слідчому. Відповідно, слідчий не має обмежуватися висвітленими підозрюваним відомостями, а ставити перед ним додаткові питання, що дозволить встановити істину. Допитуваному можуть бути поставлені будь-які запитання стосовно справи та його осо-

---

¹²⁴ Одерій О. В. Особливості тактики допиту свідків і потерпілих під час розслідування кримінальних справ про порушення правил техніки безпеки у вугільній промисловості / Одерій О. В. // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. – 2008. – № 3. – С. 197.

бистості. З метою перевірки свідчень доцільно задавати й контрольні питання.

Під час допиту підозрюваного слід пам'ятати, що підозри в його причетності до кримінального правопорушення можуть виявитися хибними. Якщо у процесі допиту виникає необхідність застосувати тактичні прийоми та пред'явити докази, що викривають його у неправді, необхідно пред'являти тільки такі докази, котрі є достатніми для підтвердження підозри у вчиненні ним кримінального правопорушення.

Дуже важливо, якщо допитуваний може намалювати певні предмети, що ним були використані при вчиненні злочину¹²⁵. Це може бути рисунок макета вибухового пристрою, його розташування на території певного об'єкта, схематичний план будівлі, ділянки місцевості, де було вчинено кримінальне правопорушення, та ін. Ці додатки до протоколу допиту мають наочність та демонструють ступінь поінформованості підозрюваного про дане суспільно небезпечне діяння.

У випадку отримання від підозрюваного даних, що вказують на нові джерела доказів, їх необхідно зафіксувати якомога швидше.

Вивченням судово-слідчої практики встановлено, що допити підозрюваних спрямовувалися на таке: з'ясування події кримінального правопорушення, обставини повідомлення, характер дій кожного співучасника – 100 %; виявлення співучасників – 18 %; з'ясування даних, що мають тактичне значення – 100 %; з'ясування причин та умов, що сприяли вчиненню кримінального правопорушення – 93 %. При цьому допит підозрюваних проводився: відразу після затримання – у 50 % випадків; більше одного разу – у 91 %.

Наведені дані визначають недостатній рівень використання слідчими тактичних прийомів, наприклад, таких, як негайний допит після затримання. Відповідно, слідчими найчастіше використовується як тактичний прийом повторний допит підозрюваних.

Проанкетовані слідчі ОВС у 27 % випадків визначили допит підозрюваних як джерело, з якого найчастіше отримується інформація для висування версій щодо особистості злочинця та проведення подальших слідчих дій за провадженнями, кваліфікованими за ст. 259 КК України.

Отримані дані свідчать про важливість проведення допитів підозрюваних. Саме під час їх проведення отримується значна кількість інформації, що сприяє встановленню обставин події. При цьому слідчим доводиться стикатися із ситуаціями визнання та невизнання підозрюваним причетності до кримінального правопорушення.

---

¹²⁵ Пиріг І. В. Залучення спеціаліста під час проведення допиту / Пиріг І. В. // Науковий вісник Дніпроп. держ. ун-ту внутр. справ : зб. наук. праць. – 2008. – № 2 (38). – С. 351.

У ході допитів розглядуваної категорії осіб всіма слідчими з'ясовуються обставини події, повідомлення, характер дій кожного співучасника, дані, що мають тактичне значення. Переважна більшість слідчих під час допиту приділяє увагу з'ясуванню причин та умов, що сприяли вчиненню кримінального правопорушення.

Неодноразові допити підозрюваних переважною більшістю слідчих можуть бути розцінені як застосування тактичних прийомів. Про це ж свідчить й те, що 50 % слідчих проводять допити відразу після затримання. Таким чином, можемо наголосити на необхідності використання слідчими усього наявного комплексу тактичних прийомів при проведенні допитів підозрюваних з метою з'ясування істини у провадженні.

В одержанні доказової інформації слідчому може сприяти й така слідча дія, як одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб (ст. 224 КПК України). Загальновизнаною є думка, що метою проведення одночасного допиту раніше допитаних осіб є усунення суперечностей у свідченнях допитаних осіб та встановлення дійсного стану речей, при цьому ці суперечності повинні бути істотними.

Одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб – доволі складна та трудомістка слідча дія, яка вимагає певної підготовки та передбачає вирішення таких питань:

- які є істотні суперечності у показаннях раніше допитаних осіб;
- які суперечності необхідно усунути;
- між якими особами для цього необхідно провести дану слідчу дію;
- в якій послідовності допитувати осіб;
- які необхідно поставити їм запитання;
- які тактичні прийоми буде доцільно застосувати¹²⁶.

Тактика одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб має специфіку, визначену:

- розширеним складом її учасників;
- ускладненим інформаційним обміном;
- сильним психологічним впливом учасників очної ставки один на одного;
- зниженим рівнем прогнозу слідчого;
- можливістю зміни свідчень;
- підвищеним ступенем тактичного ризику¹²⁷.

Особливого значення під час підготовки набуває формування уяв-

---

¹²⁶ Криміналістика : підручник / П. Д. Біленчук, В. К. Лисиченко, Н. І. Клименко та ін. ; за ред. П. Д. Біленчука. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Атіка, 2001. – С. 334.

¹²⁷ Шепитько В. Ю. Криміналістика : курс лекцій. – 2-е изд., перераб. и доп. / Шепитько В. Ю. – Х. : ООО «Одиссей», 2005. – С. 203.

лення про осіб, між якими буде проводитися одночасний допит раніше допитаних осіб. Та перш за все слідчому необхідно з'ясувати особливості особи підозрюваного, що може бути здійснено під час проведення його допиту, а також інших слідчих дій з його участю. Саме ці знання визначатимуть тактику проведення даної слідчої дії.

Типовими обставинами, що зумовлюють необхідність проведення одночасного допиту раніше допитаних осіб за провадженнями розглядуваної категорії, є протиріччя у свідченнях свідків, потерпілих (їх представників) та підозрюваного стосовно обставин передачі повідомлення про загрозу безпеці. Окрім того, протиріччя виникали між співучасниками щодо факту спільного вчинення злочину.

Вивченням судово-слідчої практики встановлено, що одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб проводився:

- за кількісним показником: один раз – у 21 % випадків; два і більше рази – 21 %;
- проведені одночасні допити раніше допитаних осіб сприяли усуненню протиріч – у 9 % випадків;
- слідча дія була необхідною, але не проводилася, – у 2 % випадків;
- учасниками одночасного допиту двох чи більше раніше вже допитаних осіб були: співучасники злочину – у 5 % випадків; підозрюваний та свідок – у 38 %.

Проведення малої кількості одночасних допитів раніше допитаних осіб між співучасниками може бути пояснено тим, що переважно даний злочин вчиняється одноосібно.

Окрім того, не слід забувати про можливість виникнення ситуації, котра визначає недоцільність проведення даної слідчої дії.

Недоцільно проводити одночасний допит раніше допитаних осіб:

- між особами, що дають завідомо неправдиві показання;
- між підозрюваними, що частково визнають свою вину і схильні до зміни показань;
- між особами, із яких той, хто дає правдиві показання, перебуває у матеріальній, родинній або іншій залежності від іншого учасника;
- коли один із учасників відмовляється давати показання у присутності іншої особи¹²⁸.

Під час проведення одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб можуть бути застосовані тактичні прийоми.

Серед тактичних прийомів підвищення ефективності допиту часто використовується пред'явлення у ході слідчої дії предметів, документів чи інших речових доказів, вилучених у ході проведення слідчих дій у

---

¹²⁸ Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному вигляді) : підручник / Салтевський М. В. – К. : Кондор, 2005. – С. 201.

кримінальній справі¹²⁹.

Використання в ході допиту предметів, що мають значення речових доказів у справі, є можливим, якщо вони долучені до провадження відповідно до чинного КПК України.

В якості речових доказів можуть виступати предмети, долучені до справи в оригіналі, та їх предметні, ізоморфні моделі, що несуть на собі ознаки, котрі встановлюють їх зв'язок із фактами, що підлягають доказуванню¹³⁰. При цьому слідчий з урахуванням ситуації у справі може пред'явити предмети не під час допиту в якості підозрюваного, а під час одночасного допиту раніше допитаних осіб. Таким чином, може посилюватися вплив на підозрюваного не тільки присутністю свідка (потерпілого), а й демонстрацією речових доказів.

Вивченням судово-слідчої практики з'ясовано, що під час одночасних допитів раніше допитаних осіб пред'являлися речові докази у 10 % випадків. Опитані слідчі ОВС у 53 % випадків визначили проведення одночасних допитів раніше допитаних осіб за участю підозрюваних як джерело, з якого найчастіше отримується інформація для висування версій щодо особистості злочинця та проведення подальших слідчих дій за провадженнями, кваліфікованими за ст. 259 КК України. Таким чином, слідчі надають одночасному допиту раніше допитаних осіб великого значення в отриманні інформації про злочин. Проведення даної слідчої дії визначається слідчим за наявності для цього підстав. Відповідно, можна дійти висновку, що за провадженнями розглядуваної категорії потреба у проведенні одночасних допитів раніше допитаних осіб є доволі частою. Дана слідча дія в деяких випадках не може бути замінена жодною іншою. Це вимагає від слідчих належного рівня знань щодо тактики її проведення.

Великого доказового значення має така слідча дія, як пред'явлення для впізнання.

Пред'явлення для впізнання – це слідча дія, що полягає в пред'явленні свідкові чи іншій особі об'єктів, які вони спостерігали раніше, з метою встановлення їх тотожності чи групової належності¹³¹.

За способами пред'явлення для впізнання виділяють: впізнання живих осіб у натурі; впізнання живих осіб шляхом позавізуального спостереження; впізнання живих осіб за відеозображенням; впізнання живих

---

¹²⁹ Пиріг І. В. Залучення спеціаліста під час проведення допиту / Пиріг І. В. // Науковий вісник Дніпроп. держ. ун-ту внутр. справ : зб. наук. праць. – 2008. – № 2 (38). – С. 350.

¹³⁰ Комарков В. С. Тактика предъявления вещественных доказательств на допросе и психологические особенности восприятия наглядно-образной информации / Комарков В. С. // Криминалистика и судебная экспертиза. – Вып. 11. – К. : НИИСЭ, 1975. – С. 74.

¹³¹ Кузьмічов В. С. Криміналістика : навч. посібник / Кузьмічов В. С., Прокопенко Г. І. ; за заг. ред. В. Г. Гончаренка та Є. М. Моїсєєва. – К. : Юрінком-Інтер, 2001. – С. 226.

осіб за ходою; впізнання живих осіб за голосом; впізнання живих осіб за фонограмою; впізнання за фотографічними зображеннями об'єктів¹³².

Не намагаючись висвітлити усі тактичні прийоми цієї слідчої дії, розглянемо особливості її проведення за завідомо неправдивими повідомленнями про загрозу громадській безпеці.

Підготовка до пред'явлення для впізнання включає в себе:

- попередній допит впізнавача;
- підбір об'єктів, серед яких має бути пред'явлений об'єкт, що впізнають;
- створення умов, максимально наближених до умов сприйняття об'єкта;
- підбір науково-технічних засобів;
- за необхідності консультація з відповідними спеціалістами або запрошення їх до участі в цій слідчій дії;
- підбір та інструктаж понятих;
- забезпечення охорони підозрюваного, котрий знаходиться під вартою¹³³.

У разі надходження повідомлення телефоном може виникнути необхідність проведення впізнання за голосом. Впізнання за голосом проводиться з виконанням тих умов, що й впізнання за ознаками зовнішності, але з урахуванням деяких особливостей.

Пред'явлення для впізнання особи за голосом відрізняється від пред'явлення для впізнання за зовнішніми ознаками. Впізнаваний та поняті, підібрані для впізнання за голосом особи, розміщуються в одній кімнаті, а впізнавач, слідчий та поняті – в іншій, суміжній кімнаті. Двері між кімнатами відчиняються, але впізнавач та впізнаваний не мають бачити один одного. Особа, котра допомагає слідчому, оперативний працівник, інший слідчий ведуть бесіду з впізнаваним та іншими учасниками цієї дії за заздалегідь розробленою програмою. При цьому звукові умови в обох приміщеннях мають бути однаковими та відповідати звуковим умовам, за яких відбувалося сприйняття мови. Коли впізнавач заявить, що у даний момент він чує мову впізнаваного, йому пропонується перейти до суміжної кімнати та повторити свою заяву у присутності впізнаваного, вказавши, за якими словами та ознаками голосу він впі-

---

¹³² Чаплинський К. О. Тактика пред'явлення для впізнання при розслідуванні злочинів проти життя, здоров'я, волі та статевої недоторканності особи : навч.-практ. посібник / Чаплинський К. О. – Дніпропетровськ : УМВС України у Дніпропетр. області; ДДУВС, Свідлер, 2007. – С. 9.

¹³³ Криміналістика / под ред Р. С. Белкина, Г. Г. Зуйкова. – М., Юрид. лит., 1968. – С. 424.

нав особу¹³⁴. Якщо, окрім впізнання за голосом та мовою, передбачається проведення впізнання за анатомічними ознаками зовнішності, то впізнавач не входить до кімнати, де знаходиться впізнаваний.

Може виникати необхідність пред'явити голос та мову підозрюваного для впізнання за фонограмою.

За фонограмою впізнання проводиться у випадках, коли:

- суб'єкт впізнання заявляє на допиті, що може впізнати підозрюваних за зовнішнім виглядом і голосом, але пред'явити цих осіб для впізнання неможливо, оскільки вони переховуються від слідства та суду, перебувають у довгостроковому відрадженні, померли або фізично ліквідовані, знаходяться у розшуку або місце їх перебування невідоме; однак є фонограми із записом їх голосу;

- особа, яку необхідно пред'явити для впізнання за голосом, відмовляється від участі у даній слідчій дії, однак є фонограма із записом її голосу;

- особа, яка підозрюється у вчиненні злочину, відмовляється визнати, що саме її голос записаний на магнітну плівку;

- щоб запобігти негативному впливу на свідків та потерпілих, забезпечити безпеку осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, тощо¹³⁵.

При проведенні впізнання за фонограмою впізнавачу у присутності понятих пропонується прослухати не менше як три фонограми, на одній з яких записана мова впізнаваного. Голоси осіб, котрі пред'являються для впізнання, теми розмови та зміст висловів за можливості мають бути схожими. Слідчий присвоює номери фонограмам та послідовно, у порядку, визначеному впізнаваним, відтворює їх впізнавачу. У протоколі такої слідчої дії фіксується процес і результат його проведення. Особливість полягає в описі кожної фонограми, що пред'являється для впізнання: теми розмови, характеристики відтворених голосів та мови. Окрім того, фіксується опис ознак, за якими було впізнано особу, із зазначенням їх особливостей. Фонограми долучаються до протоколу впізнання¹³⁶.

Як різновид впізнання за голосом може бути проведене впізнання з

---

¹³⁴ Криміналістика / под ред Р. С. Белкина, Г. Г. Зуйкова. – М., Юрид. лит., 1968. – С. 424.

¹³⁵ Чаплинський К. О. Тактика пред'явлення для впізнання при розслідуванні злочинів проти життя, здоров'я, волі та статевої недоторканності особи : навч.-практ. посібник / Чаплинський К. О. – Дніпропетровськ : УМВС України у Дніпропетр. області; ДДУВС, Свідлер, 2007. – С. 56.

¹³⁶ Бегов Д. Д. Сучасні технології в судовій акустиці (проблеми автоматизації досліджень) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 «Кримінальний процес і криміналістика ; судова експертиза» / Д. Д. Бегов. – К., 2003. – С. 14.

використанням засобів телефонного зв'язку. Тобто якщо повідомлення надійшло до особи за телефоном, проведення впізнання у ряді випадків доцільно провести з його використанням. Це може бути пояснено тим, що засоби зв'язку змінюють голос мовця. Саме для забезпечення умов сприйняття, наближених до тих, в яких отримувалося повідомлення з відповідним змістом, і може бути проведено дане впізнання з використанням засобів телефонного зв'язку.

При пред'явленні для впізнання, наприклад, свідку необхідно шляхом розпитувань впізнавача встановити ступінь точності його твердження, з'ясувати, у чому він знаходить схожість зі злочинцем і чи дійсно він впізнає його або ж знаходить схожим та за якими ознаками¹³⁷.

Вивченням судово-слідчої практики встановлено, що пред'явлення для впізнання за голосом проводилися лише у 2 % від загальної кількості проваджень. Тобто слідчими приділяється недостатньо уваги можливості проведення даної слідчої дії.

Не слід забувати, що впізнання за голосом може бути проведене й не тільки тією особою, до якої надійшло повідомлення про загрозу громадській безпеці. У ряді випадків може визначатися приналежність голосу конкретній особі.

За результатами анкетування слідчі ОВС визначили як джерела, з яких найчастіше отримується інформація для висування версій щодо особистості злочинця та проведення подальших слідчих дій у провадженнях, кваліфікованих за ст. 259 КК України, проведення пред'явлення для впізнання: живих осіб у натурі – у 40 % випадків; за фонограмою – 6 %; за фотографічними зображеннями – 18 %. Зауважимо, що чим менший проміжок часу пройшов з моменту сприйняття до проведення впізнання, тим достовірність буде вищою.

Отримані дані свідчать про недостатній рівень проведення слідчими пред'явлення для впізнання, недооцінку ними доказового значення даної процесуальної дії. Однак загальновідомо, що проведене відповідно до чинного КПК України впізнання має велике доказове значення. Найбільш часто слідчими проводиться впізнання живих осіб у натурі. Хоча переважна більшість повідомлень надходить у телефонному режимі, пред'явлення для впізнання за голосом слідчими нехтується. Замість проведення впізнання за голосом слідчі надають перевагу призначенню фоноскопичної експертизи.

Отримані дані дають можливість дійти певних висновків. Проведення допитів свідків та підозрюваних є обов'язковою слідчою дією при

---

¹³⁷ Самошина З. Г. Криминалистическое отождествление человека по признакам внешности : лекция для студентов юрид. вузов / Самошина З. Г. – М. : Изд-во МГУ, 1963. – С. 10.

розслідуванні, що сприяє отриманню важливої інформації. Ці відомості у сукупності з іншими даними сприятимуть з'ясуванню обставин провадження.

У той же час допити потерпілих (їх представників) зазвичай не несуть інформативності, оскільки переважно ці особи не володіють відомостями про вчинений злочин, про який здебільшого дізнаються від працівників правоохоронних органів. Проте нехтування допитом цієї категорії осіб вважаємо неприпустимим. Під час допиту вказаних осіб можна отримати відомості про причини та мотиви, мету вчинення даних дій певною особою. Таким чином, проведення допитів – не тільки найбільш розповсюджена, а й найбільш інформативна при розслідуванні вказаних кримінальних правопорушень слідча дія.

Не менш важливими слідчими діями є одночасний допит раніше допитаних осіб, пред'явлення для впізнання. Пред'явлення для впізнання є найбільш складною та переважно неповторюваною. Особливість способу вчинення кримінальних правопорушень розглядуваної категорії зумовлює необхідність пред'явлення для впізнання, у першу чергу за голосом. Таким чином, розглянуті нами слідчі дії можуть проводитися для отримання інформації з особистісних джерел.

2.3. Організаційно-тактичні основи проведення слідчих дій для отримання інформації зі змішаних джерел

Призначення експертизи залежить від волевиявлення слідчого, однак вона, як правило, має призначатися тоді, коли без застосування спеціальних знань не вдається з'ясувати обставини, що мають значення для провадження. Відмова від проведення експертизи в таких випадках призводить до того, що ці обставини залишаються нез'ясованими¹³⁸.

Експертом може будь-яка особа, котра має спеціальні пізнання в науці, техніці, мистецтві та ремеслі. Питання експертові мають бути конкретними, ясними, чіткими, без подвійного трактування. Питання, що виносяться на експертизу, мають належати до компетенції експерта.

Далі вважаємо за необхідне розглянути види експертиз, котрі найбільш часто можуть призначатися за кримінальними провадженнями, кваліфікованими за ст. 259 КК України. Зазвичай за кримінальними правопорушеннями розглядуваної категорії, особливо на початковому етапі розслідування, у правоохоронних органів немає даних про особу, якій належить голос, окрім фонограми. За таких обставин виникає пот-

---

¹³⁸ Стахівський С. М. Теорія і практика кримінально-процесуального доказування : монографія / Стахівський С. М. – К., 2005. – С. 210.

реба у проведенні фоноскопичної експертизи, під час провадження якої перед експертом можуть бути поставлені такі запитання: чи не належить зафіксована на фонограмі мова та голос одному або декільком особам; чи є представлена фонограма оригіналом чи копією; чи є мова, зафіксована на фонограмі, заученою, вільною чи прочитаною; який (дослівний) зміст тексту, записаного на представленій фонограмі чи її фрагментах (у випадку нерозбірливих записів внаслідок інтенсивних шумів, перешкод, викривлень); які джерела та характер звуків, супутніх предмету основного запису; який тип (клас) та інші властивості магнітофону, на якому зроблено звукозапис; на одному чи різних магнітофонах записано представлену фонограму (фонограми); яка магнітна стрічка використовувалася для запису (нова чи та, що була у вжитку); одночасно чи ні записані окремі фрагменти фонограми; які основні характеристики приміщення, в якому здійснювався запис представленої фонограми; який технічний рівень навичок виконавця фонограми; які стать, вік та інші фізичні ознаки особи, мова якої записана на фонограмі; яка соціальна характеристика людини (освіта, професія, рівень культури тощо), мова якої записана на фонограмі¹³⁹.

Однак вважаємо за необхідне доповнити цей приблизний перелік ще низкою запитань: чи не використовувалися технічні засоби для навмисного викривлення голосу мовця; чи мав звукозаписуючий апарат чи мікрофон будь-які несправності, які саме; у якій місцевості формувалася усна мова та в яких можливих місцях тривалий час мешкала особа, мова якої записана; який емоційний стан особи у період запису її усної мови.

Вважаємо, що відповіді на цей перелік запитань можуть досить повно висвітлити портрет особи злочинця. Це сприятиме організації його пошуку на якісно новому рівні. Тобто отримані відомості визначатимуть загальні характеристики особи, яку необхідно шукати. Перед експертом, на розсуд слідчого, можуть ставитися й інші діагностичні запитання. Грамотне й своєчасне дослідження звукозапису дає слідчому, а потім і суду, вагому доказову інформацію. Важливо не тільки правильно й повно дослідити зміст запису, але і своєчасно використовувати його для досягнення тактичних цілей¹⁴⁰. Записи можуть бути прослухані під час допиту, одночасного допиту раніше допитаних осіб, інших слід-

---

¹³⁹ Каткова Т. В. Судебные экспертизы : практич. пособие / Т. В. Каткова. – Х. : Ун-т внутр дел, 1997. – С. 16–17.

¹⁴⁰ Коршунова О. Н. Новые возможности исследования и использования материалов звукозаписи в процессе расследования / Коршунова О. Н. // Актуальные проблемы государства и права : сб. науч. трудов Одесского гос. ун-та им. И.И. Мечникова. – Одесса, 1996. – С. 249.

чих дій. Отримана інформація про особу невідомого дає можливість ефективніше проводити встановлення та розшук конкретної людини, зменшити коло осіб, котрі підлягають перевірці, тим самим скоротити й час розслідування злочину¹⁴¹.

За наявності підозрюваного перед слідчим постає необхідність в його ідентифікації з наявною фонограмою. Для цього на дослідження необхідно представити носій фонограми (аудіокасета, диск) з повідомленням про загрозу громадській безпеці, а також записані на носій (аудіокасета, диск) зразки голосу підозрюваного. При цьому матеріали, надані для порівняльного дослідження, мають містити слова та фрази, в яких найкраще проявляються особливості вимови або інші відхилення від норм літературної мови.

Можливості ідентифікації людини за фізичними ознаками мови залежать від таких факторів: якість фонограм, яка визначається умовами запису, навичками оператора, станом апаратури звукозапису (на фонограмі дефекти запису проявляються у вигляді шумів, перешкод та викривлень); об'єм (тривалість) запису; інформативність запису, тобто ступінь висвітлення у подальшій фонограмі індивідуальних властивостей мовлення; перспективи отримання порівняльних зразків високої якості, а також акустичних та лінгвістичних особливостей, наявних на представленій фонограмі¹⁴².

У процесі їх отримання необхідно, наголошують Ю.В. Гаврилін та Є.С. Дубоносов, виконувати такі рекомендації:

- 1) для отримання зразків голосу використовувати тільки високоякісну апаратуру;
- 2) мікрофон необхідно розташовувати не ближче 0,5 м. від роту людини (інакше можливі викривлення);
- 3) отримання зразків слід проводити у звукоізолюваному приміщенні;
- 4) тривалість запису має бути не менше 15–20 хвилин;
- 5) у записуваному тексті мають бути присутніми ті самі фрази та слова, що присутні у досліджуваній фонограмі¹⁴³.

Отримання експериментальних зразків для порівняльного дослі-

---

¹⁴¹ Азарченкова Е. И. Возможности диагностики личностных характеристик человека по фонограммам речи / Е. И. Азарченкова // Возможности судебной видеофонографической экспертизы : сб. науч. трудов. – М. : ВНИИСЭ, 1989. – С. 92.

¹⁴² Ребгун Э. К. О криминалистическом исследовании фонограмм в целях идентификации человека по голосу / Ребгун Э. К. // Экспертная техника. Фоноскопические экспертные исследования. – Вып. 84. – М. : ВНИИСЭ, 1985. – С. 3–4.

¹⁴³ Гаврилин Ю. В. Использование контроля и записи телефонных и иных переговоров в раскрытии и расследовании преступлений : учеб. пособие / Ю. В. Гаврилин, Е. С. Дубоносов. – М. : ЮИ МВД РФ, Книжный мир, 2003. – С. 45.

дження можуть проводитися з участю спеціаліста. При цьому наявний текст має бути прочитаний не менше 3–4 разів. У цей час слідчий не має перебивати особу або повторювати за нею текст. Умовно-вільні зразки можна отримати з матеріалів кримінального провадження, якщо окремі слідчі дії проводилися і фіксувалися за допомогою відео- або аудіозапису. Отримання вільних зразків для порівняльного дослідження можна отримати насамперед з домашніх відеозаписів. Вони можуть бути знайдені переважно під час обшуку чи виїмки.

Незадовільна якість запису та погана порівняність є головними причинами ускладнень, що виникають у процесі проведення експертиз, збільшення строків їх провадження та неможливості прийти до висновку у категоричній формі. Під якістю зразків розуміється перш за все технічна сторона звукозапису, котра має забезпечувати: точну передачу тексту та смислу висловів, індивідуальний рівень розбірливості; передачу натуральності голосу, тобто його основного тону, тембру, індивідуальних особливостей; сприйняття записаних речових сигналів без напруження слухового апарату (достатня гучність)¹⁴⁴. Порівняність за умовами запису досягається відбором зразків в умовах, аналогічних тим, в яких була отримана спірна фонограма, при такому ж технічному та акустичному забезпеченні¹⁴⁵. Однак аналогічність умов тим, в яких відбувалася передача повідомлення, може бути недосяжною умовою відібрання зразків. Так, наприклад, якщо особа знаходилася у стані алкогольного сп'яніння, то її мова може змінюватися. Ми вже зазначали, що на момент передачі повідомлення у стані алкогольного сп'яніння знаходилися 50 % злочинців. З етичних міркувань слідчий не буде очікувати або вимагати вживання особою спиртних напоїв та настання відповідного стану з метою відібрання від неї зразків голосу. Виходом із даної ситуації може бути, наприклад, проведення допитів підозрюваної особи одразу після затримання з їх фіксацією технічними засобами (аудіо-, відеозапис).

Поряд зі способами документального оформлення, для більш швидкої, повної та точної фіксації отриманих свідчень все частіше застосовується магнітний звукозапис¹⁴⁶. Не слід нехтувати можливістю застосування відеозапису при проведенні цих дій. Ці науково-технічні засоби

---

¹⁴⁴ Ложкевич А. А. Подготовка и назначение фоноскопической экспертизы : метод. письмо № 47 / Ложкевич А. А., Снетков В. А., Чиванов В. А., Шаршунский В. Л. – М., 1981. – С. 14.

¹⁴⁵ Ложкевич А. А. Подготовка и назначение фоноскопической экспертизы : метод. письмо № 47 / Ложкевич А. А., Снетков В. А., Чиванов В. А., Шаршунский В. Л. – М., 1981. – С. 19.

¹⁴⁶ Бутько Н. И. Разведывательный опрос : лекция / Н. И. Бутько – Мн. : МВШ МВД СССР, 1988. – С. 21.

мають бути застосовані до осіб, які вчинили злочин або будь-яким чином причетні до вчинення, інакше будуть порушені конституційні гарантії недоторканності особи, що є прямим порушенням законності¹⁴⁷.

Використання зазначених технічних засобів фіксації забезпечить отримання необхідної для подальшого розслідування інформації. Дію необхідно, по можливості, провести з найменшим проміжком часу з моменту передачі повідомлення до затримання винуватця. Порівняність умов може бути забезпечено таким чином. Так, під час проведення слідчих дій можуть бути створені умови, схожі до тих, в яких відбувалося кримінальне правопорушення. Нами встановлено, що з використанням засобів телефонного зв'язку вчиняється 87 % кримінальних правопорушень розглядуваної категорії. Відповідно, постає питання про доцільність підбору умов. Так, 30.12.2002 р. о 22 годині 02 хвилини гр. С. з використанням таксофону, розташованого біля супермаркету «Клас» на пр. Гагаріна, 178 м. Харкова, зателефонував до чергової частини ХМУ УМВС України у Харківській області та повідомив про замінування зазначеного магазину, достовірно знаючи про невідповідність даного повідомлення дійсності. У процесі проведення слідчого експерименту за участю підозрюваного слідчий зателефонував за номером 02 до чергової частини ХМУ ГУМВС України у Харківській області з таксофону, з використанням якого 30.12.2003 р. злочинець передавав повідомлення про загрозу безпеці та, назвавши себе, повідомив оператору, що проводиться відповідна слідча дія. Після цього слідчий передав слухавку підозрюваному, який промовив з тим же змістом фразу про загрозу безпеці. У подальшому ця, а також зафіксована 30.12.2002 р. фонограма були вилучені з чергової частини ХМУ УМВС України у Харківській області та направлені на експертне дослідження¹⁴⁸.

Однак не завжди можна отримати на місці якісну фонограму. Для цього необхідно провести перевірочний запис у тому місці, де буде здійснюватися вилучення порівняльного матеріалу, щоб упевнитися у належній якості апаратури та відсутності перешкод. При цьому перевірочний запис доцільно здійснювати декілька разів зі зміною певних умов (розташування стосовно руху транспорту, напрямку вітру, з використанням різних звукозаписуючих пристроїв та ін.). У подальшому при прослуховуванні пробних записів можна буде обрати фонограму з кращою якістю. Це відповідатиме необхідності дотримуватися тих умов, у

---

¹⁴⁷ Лускатов О. В. Теорія та практика розслідування нерозкритих злочинів минулих років : монографія / Лускатов О. В. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2008. – С. 115.

¹⁴⁸ Кримінальна справа № 63030003. – Архів Червонозаводського районного суду м. Харкова, 2003 р.

яких цей запис було зроблено, при отриманні зразків голосу підозрюваного. Об'єм порівняльного матеріалу залежить від якості та кількості індивідуальних ознак, конкретних висловлювань, виявлених у досліджуваному записі. Експерту також необхідно повідомляти походження фонограми, коли, з використанням якого обладнання проводився запис.

На вирішення ідентифікаційної експертизи експерту можуть бути поставлені питання: чи належать зафіксовані на фонограмі мова та голос особі (особам); які фрагменти мови яким особам належать; чи була виготовлена дана фонограма на представленому звукозаписуючому пристрої; чи відтворювалася фонограма на представленому апараті; чи був виконаний даний магнітний запис за певних (описаних у постанові про призначення експертизи) обставин¹⁴⁹.

У ході вивчення судово-слідчої практики з'ясовано, що слідчі жодного разу не призначали діагностичних фоноскопичних експертиз. Ці дані вказують на те, що слідчі недооцінюють можливості використання такого виду спеціальних знань у ході встановлення невідомого злочинця при розслідуванні. Однак ці дані можуть сприяти слідчому у визначенні напрямків розслідування.

Заслуговує на увагу й фактор своєчасного отримання результатів вказаної експертизи. Нами встановлено, що фоноскопичні експертизи призначалися у 20 %. Однак серед загальної кількості призначених експертиз у 18 % випадків вони проведені не були у зв'язку з великою завантаженістю. Про це було сповіщено слідчого довідкою НДЕКЦ, в якій містилася інформація про можливість проведення експертизи через чотири місяці. У зв'язку з цим провадження було направлено до суду без результатів фоноскопичної експертизи. Суд на підставі наявної у провадженні сукупності доказів виніс обвинувальний вирок¹⁵⁰.

Проведеним опитуванням працівників слідчих підрозділів встановлено, що як джерело, з якого найчастіше отримується інформація для висування версій щодо особистості злочинця та проведення подальших слідчих дій, у 33 % випадків визначено висновки фоноскопичної експертизи. Ці дані вказують, що слідчі часто призначають фоноскопичні експертизи. Доказове значення даних досліджень досить велике, оскільки вони визначають винуватця серед кола підозрюваних.

У випадку надходження повідомлення про загрозу громадській безпеці, виконаного у вигляді рукописного тексту, може виникнути потреба у проведенні почеркознавчої експертизи. Вагоме значення для якіс-

---

¹⁴⁹ Каткова Т. В. Судебные экспертизы : практич. пособие / Т. В. Каткова. – Х. : Ун-т внутр дел, 1997. – С. 16.

¹⁵⁰ Кримінальна справа № 65040716. – Архів Жовтневого районного суду м. Харкова, 2004 р.

ного та своєчасного проведення почеркознавчої експертизи має підготовка матеріалів для дослідження, збір та відбирання порівняльного матеріалу. У зв'язку із цим експерту необхідно надати:

- на вирішення ідентифікаційних завдань – оригінали рукопису документів, що досліджуються чи спірні, а також якісні порівняльні зразки почерку ймовірного виконавця; копії документа або фотознімки надаються експерту тільки у виняткових випадках;

- на вирішення класифікаційних і діагностичних завдань – тільки рукописи, що досліджуються¹⁵¹.

Судово-почеркознавча експертиза – одна з форм використання спеціальних знань у кримінальному процесі. Її ефективність серйозною мірою визначає ефективність кримінального судочинства.

Її предмет складають факти, що встановлюються на підставі спеціальних знань: визначення умов виконання різноманітних рукописних записів; статеві та вікові приналежності виконавця рукопису.

Об'єктами дослідження виступають тексти документів та їх частин; короткі записи, підписи, виконані у звичайних умовах, як пов'язані, так не пов'язані з навмисною зміною.

Задачі, що вирішуються судово-почеркознавчою експертизою, поділяються на три класи: діагностичні, класифікаційні та ідентифікаційні.

Діагностичні задачі – це встановлення факту впливу на виконання рукописів умов письма, не пов'язаних з навмисною зміною почерку (незвична поза, стан сп'яніння тощо) та пов'язаних із нею (зміна нахилу, зміна руки, копіювання тощо). Відомості про ймовірного виконавця, отримані слідчим шляхом вивчення документа та ознак письма, можуть стати підставою для визначення більш чи менш широкої групи осіб, з числа яких має бути виділений конкретний виконавець¹⁵². У подальшому може бути призначено експертизу.

При вирішенні діагностичних задач можуть бути поставлені питання: чи перебувала особа, яка виконала рукописний текст, у незвичайному стані; чи виконано рукописний текст навмисно зміненим почерком; чи виконано рукописний текст у незвичайних умовах під впливом сторонніх факторів (природних, штучних). Ці самі питання можуть бути поставлені й у зв'язку з вирішенням ідентифікаційних завдань.

Класифікаційні задачі пов'язані зі встановленням приналежності

---

¹⁵¹ Біб І. Б. Призначення судово-почеркознавчої експертизи та підготовка відповідних матеріалів / І. Б. Біб // Вісник Львівського ін-ту НАВСУ. – 2003. – № 1 (додаток). – С. 286–290.

¹⁵² Клименко Н. И. Предварительное исследование рукописных текстов органами расследования и судом для ограничения круга возможных исполнителей / Клименко Н. И. // Криминалистика и судебная экспертиза : республи. межвед. сб. науч. и науч.-метод. работ. – Вып. 6. – К., 1969. – С. 102.

почерку виконавцю, котрий входить у групу осіб певної статі і віку.

При вирішенні цих завдань ставляться такі запитання: особою якої статі виконано рукописний текст; до якої групи за віком належить виконавець рукописного тексту.

Вирішення діагностичних та класифікаційних завдань у першу чергу має на меті отримання загальних даних для звуження кола імовірних виконавців рукопису та організації розшуку злочинця. У випадку встановлення підозрюваного можливе вирішення ідентифікаційних завдань.

Ідентифікаційні – це задачі зі встановлення факту наявності або відсутності тотожності конкретного виконавця тексту, виконання його одним або декількома особами, а також визначення групової приналежності особи, котра виконала рукопис. Для вирішення цих завдань ставляться такі запитання: чи виконано рукописний текст (рукописні записи) певною особою; чи виконані декілька рукописних текстів (рукописних записів) однією особою.

Для проведення досліджень експерту надсилають якісні та у потрібній кількості зразки (вільні, умовно-вільні, експериментальні). Необхідно, щоб вільні зразки по змозі відповідали досліджуваному рукопису за змістом, призначенням, часом виконання, були оформлені тією самою мовою, однотипними знаряддями та матеріалами письма. Якщо досліджуваний текст виконаний зі зміною руки, якою зазвичай пишуть, або літерами друкованої форми, або в інших незвичних умовах, то від того, хто пише, вимагають виконати зразки відповідним чином. Одночасно надаються зразки, виконані у звичайний спосіб¹⁵³.

Відбирати експериментальні зразки почерку необхідно у два етапи. На першому етапі особа, почерк якої підлягає ідентифікації, виконує текст за тематикою, близькою до досліджуваного об'єкта, у звичайних умовах (сидячи за столом, із звичайним приладдям письма, при денному освітленні). На другому етапі зразки відбираються під диктовку тексту, аналогічного за змістом тому, що досліджується, або спеціально складеного тексту, який містить фрази, слова та цифри, узяті з рукописного тексту, що досліджується. На цьому етапі зразки відбираються в умовах, що максимально наближені до тих, в яких виконувався досліджуваний рукописний текст, тобто у тій самій позі (лежачи, стоячи та ін.), таким самим приладдям письма та на папері того самого виду (за розміром, лінуванням, характером поверхні тощо), що й документ, який досліджується. Якщо буде помічено, що той, хто пише, намагається змінити свій

---

¹⁵³ Криминалистические экспертизы, выполняемые в органах внутренних дел : учеб. пособие / под ред. В. Ф. Статкуса. – М. : ВНИИ МВД СССР, 1988. – С. 7.

почерк, темп диктовки слід прискорити¹⁵⁴. Як вільні, так і експериментальні зразки буквеного або цифрового письма бажано надавати не менш ніж на 15 аркушах. Чим коротший досліджуваний текст (запис), тим більшою є потреба у вільних зразках¹⁵⁵.

Отримані у ході проведення експертиз дані мають велике значення. Ідентифікаційна експертиза підтверджує або спростовує причетність конкретної особи до вчиненого кримінального правопорушення.

Проведеним опитуванням працівників слідчих підрозділів встановлено, що як джерело, з якого найчастіше отримується інформація для висування версій щодо особистості злочинця та проведення подальших слідчих дій, висновки почеркознавчої експертизи визначено у 20 % випадків.

Окрім почеркознавчої, за рукописним текстом може бути проведено й авторознавчу експертизу. Письмова мова в якості об'єкта криміналістичного дослідження характеризує смислову сторону листа, що формується під впливом таких факторів, як загальноосвітня та спеціальна підготовка, трудова та суспільна діяльність, соціальне середовище, психофізіологічні особливості особи. Тривалий процес формування письмової мови під впливом названих факторів призводить до того, що вона стає стійкою та індивідуальною¹⁵⁶.

Завдяки зв'язку усного мовлення з властивостями певної особи, її темпераментом, емоціями, освітою, національністю, регіоном проживання, соціальним станом, професією, мовними навичками тощо мовлення набуло криміналістичного значення ідентифікаційного та діагностичного об'єкта¹⁵⁷. Авторознавчою експертизою вирішуються ідентифікаційні завдання (щодо ототожнення особи автора тексту), а також неідентифікаційні завдання (діагностичні) про умови складання даного тексту, факт викривлення писемного мовлення тощо, класифікаційні завдання про місце формування мовленнєвих навичок, рідну мову,

---

¹⁵⁴ Науково-методичні рекомендації з питань підготовки матеріалів та призначення судових експертиз : затв. наказом Міністерства юстиції України 08.10.98 р.; 53/5 (у редакції наказу Міністерства юстиції України від 30.12.2004 р. № 144/5) // Офіційний вісник України. – 2005. – № 5. – С. 286.

¹⁵⁵ Науково-методичні рекомендації з питань підготовки матеріалів та призначення судових експертиз : затв. наказом Міністерства юстиції України 08.10.98 р.; 53/5 (у редакції наказу Міністерства юстиції України від 30.12.2004 р. № 144/5) // Офіційний вісник України. – 2005. – № 5. – С. 287.

¹⁵⁶ Белов В. Н. Криминалистическая экспертиза авторства текста : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 «Уголовный процесс ; криминалистика и судебная экспертиза ; оперативно-розыскная деятельность» / В. Н. Белов. – М., 1973. – С. 6.

¹⁵⁷ Бегов Д. Д. Сучасні технології в судовій акустиці (проблеми автоматизації досліджень) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 «Кримінальний процес і криміналістика ; судова експертиза» / Д. Д. Бегов. – К., 2003. – С. 2.

освіту автора документа. При цьому вирішення питань, поставлених перед авторознавчою експертизою, можливе, як правило, лише за наявності досить великого тексту (500 слів)¹⁵⁸.

Незважаючи на те, що повідомлення про загрозу безпеці передаються за допомогою листів дуже рідко, підкреслимо, що не слід недооцінювати даний вид експертиз в отриманні доказової інформації. Взагалі кількість даних експертиз є досить незначною, оскільки при передачі повідомлення про загрозу безпеці злочинці переважно не використовують рукописні тексти.

При огляді місця події, а також листа з повідомленням про загрозу громадській безпеці, можуть виявлятися сліди рук та інших частин тіла злочинця. Окрім того, слідчий, припускаючи, що на листі можуть знаходитися відбитки пальців рук злочинця, може направити аркуш до експертної установи для проведення досліджень Ці та інші дані можуть бути використані для визначення кола підозрюваних, напрямків пошуку підозрюваного у вчиненні кримінальних правопорушень розглядуваної категорії. Тобто відповідно до типової слідчої ситуації у кримінальному провадженні може бути отримана відповідна кількість інформації про подію та підозрюваних.

Сліди зубів, губ, нігтів, а також чола, носа, вух, ліктів, колін характеризуються високим ступенем індивідуальності. Аналіз їх розташування на місці події може бути використаний для встановлення статі, зросту, конституції людини та інших даних.

Якщо за місцем події залишаються сліди ніг людини у вигляді стежки слідів, є можливість визначити напрямок, звідки особа прийшла, або куди пішла. За сприятливих умов експертам вдається встановити такі важливі для розшуку злочинця ознаки особи, котра залишила сліди, як стать, зріст, професія¹⁵⁹. Окрім того, за наявності підозрюваного не виключена можливість проведення ідентифікації. У цьому випадку перед слідчим постає необхідність у проведенні дактилоскопічної експертизи. Головним завданням дактилоскопічної експертизи є ідентифікація особи за слідами рук, які залишені на місці події. На дактилоскопічну експертизу надсилаються: всі виявлені на місці події сліди пальців рук, долонь або підошви ніг, незалежно від того, повністю або частково в них відобразилися папілярні лінії; фотознімки слідів пальців рук або

---

¹⁵⁸ Науково-методичні рекомендації з питань підготовки матеріалів та призначення судових експертиз : затв. наказом Міністерства юстиції України 08.10.98 р.; 53/5 (у редакції наказу Міністерства юстиції України від 30.12.2004 р. № 144/5) // Офіційний вісник України. – 2005. – № 5. – С. 288.

¹⁵⁹ Хазиев Ш. Возможности судебно-трассологической экспертизы / Хазиев Ш. // Социалистическая законность. – 1991. – № 12 (686). – С. 36.

інших ділянок тіла (направляється разом з негативами); протокол огляду місця події, протокол допиту свідків (очевидців); зліпки, виготовлені з об'ємних слідів; зразки відтисків відповідних ділянок пальців, долонь або підошов ніг підозрюваних, потерпілих та інших осіб¹⁶⁰.

На вирішення дактилоскопічної експертизи можуть бути поставлені такі запитання: чи є на об'єкті сліди папілярних візерунків; чи придатні дані сліди для ототожнення особи, яка їх залишила; чи залишені дані сліди певною особою; чи залишені однією особою сліди рук, вилучені у різних місцях¹⁶¹. Речові докази, на яких знайдені сліди рук або є припущення про їх наявність, необхідно надсилати експерту якомога швидше. Сліди рук на предметах, що підлягають дослідженню, мають бути, по можливості, представлені в оригіналах. У випадках, коли на експертизу не може бути представлено предмет (або відповідну частину предмета) з відбитком, дослідження проводять за фотокопіями або дактилоскопічними плівками¹⁶². При відборі зразків необхідно враховувати умови слідоутворення та по можливості дублювати їх.

Заслуговує на увагу й дослідження речовини, котрою утворено слід, або залишені злочинцем інші виділення. Так, за потожировою речовиною сліду руки або слиною на недопалку цигарки можна встановити групу крові.

Дактилоскопічна експертиза є усталеною й доволі часто використовуваною при розслідуванні кримінальних проваджень. Не є винятком і кримінальні провадження, кваліфіковані за ст. 259 КК України.

Вивченням судово-слідчої практики встановлено, що серед їх загальної кількості було проведено 14 % дактилоскопічних експертиз. Проведеним опитуванням працівників слідчих підрозділів встановлено, що у 27 % випадків висновки дактилоскопічної експертизи визначено як джерело, з якого найчастіше отримується інформація для висування версій щодо особистості злочинця та проведення подальших слідчих дій. Тобто даний вид експертиз є доволі розповсюдженим і використовується при виявленні слідів злочинця. Відповідно, призначення даного виду досліджень у слідчих не викликає труднощів. За наявності виявлених у ході огляду слідів слідчими призначається дактилоскопічна експертиза як з ідентифікаційними, так і діагностичними завданнями.

Потреба у проведенні вибухотехнічної експертизи може виникнути

---

¹⁶⁰ Сидорик П. Н. Дактилоскопия и ее практическое использование в раскрытии и расследовании преступлений : лекция / Сидорик П. Н. – Мн. : МВШ МВД СССР, 1989. – С. 26.

¹⁶¹ Біленчук П. Д. Проведення судових експертиз : довідник / Біленчук П. Д., Курко М. Н., Стахівський С. М. – К., 1996. – С. 10.

¹⁶² Баканова Л. П. Дактилоскопические исследования / Л. П. Баканова. – Ташкент : ТВШ МВД СССР, 1980. – С. 33.

у випадку виявлення на об'єкті загрози макета вибухового пристрою. На дослідження направляється предмет у тому вигляді, в якому він був вилучений з місця події, але обов'язково у знешкодженому стані.

Перед експертом ставляться такі запитання: чи належить до вибухових пристроїв (боєприпасів) предмет, вилучений (указати у кого або де); чи придатний даний предмет до використання за цільовим призначенням – до вибуху; якщо не придатний, то з яких причин; чи є дана речовина вибуховою; якщо є, то якою саме; чи можуть бути використані для виготовлення вибухівки дані речовини; якщо так, то яких саме; чи є предмети, знайдені на місці події, частинами вибухового пристрою; чи містять ці матеріали дані, які вказують на характерні риси особистості виготовника вибухового пристрою (професійні навички, ступінь обізнаності з технологією виготовлення і використання вибухових пристроїв тощо)¹⁶³.

Нами з'ясовано, що вибухотехнічна експертиза проводилася за 4 % кримінальних проваджень. Проведеним опитуванням працівників слідчих підрозділів встановлено, що у 7 % випадків висновки вибухотехнічної експертизи використовувалися як джерело, з якого найчастіше отримується інформація для висування версій щодо особистості злочинця та проведення подальших слідчих дій. Дана кількість експертиз визначається перш за все кількістю кримінальних проваджень, вчинених з використаннями макетів вибухових пристроїв. Нами з'ясовано, що за всіма випадками виявлення макета вибухового пристрою призначалася вибухотехнічна експертиза.

Обставини, що встановлюються вибухотехнічною експертизою, мають цінну інформацію про подію. Від висновків даної експертизи іноді залежить і кваліфікація дій злочинця. Так, якщо вибуховий пристрій буде визнано придатним до вибуху, а наміри злочинця – такими, що були спрямовані на приведення його у дію, поставатиме питання про кваліфікацію його дій за іншими статтями КК України, наприклад, ст. 258 КК України (терористичний акт). Відповідно, обов'язковою умовою кваліфікації дій злочинця за ст. 259 КК України за наявності вибухового пристрою – визнання експертом його непридатності до проведення вибуху. Наведені дані визначають обов'язковий характер призначення даних експертиз.

За наявності у кримінальному провадженні даних, котрі дають підстави вважати, що підозрюваний під час вчинення суспільно небезпеч-

---

¹⁶³ Науково-методичні рекомендації з питань підготовки матеріалів та призначення судових експертиз : затв. наказом Міністерства юстиції України 08.10.98 р.; 53/5 (у редакції наказу Міністерства юстиції України від 30.12.2004 р. № 144/5) // Офіційний вісник України. – 2005. – № 5. – С. 288.

ного діяння був у неосудному стані або обмежено осудному стані, а також якщо він вчинив злочин в осудному стані, але після вчинення злочину захворів на душевну хворобу, котра позбавляє його можливості давати собі раду у своїх діях або керувати ними, слідчий для визначення психічного стану обвинуваченого призначає судово-психіатричну експертизу.

Судово-психіатрична експертиза призначається за наявності сумнівів у психічному здоров'ї підозрюваного. Приводами до виникнення сумнівів та призначення судово-психіатричної експертизи можуть бути: заяви підозрюваного або його родичів про те, що він знаходився на лікуванні у психіатричній лікарні або знаходився на обліку у лікаря-психіатра; відповіді на запитання слідчого з судово-психіатричного диспансеру або лікаря-психіатра про те, що відповідна особа перебуває на обліку або знаходилася на лікуванні; наявність відомостей про наявність в особи травми головного мозку; вказівка різних осіб на дивність поведінки підозрюваного або їх встановлення самим слідчим.

Вивченням судово-слідчої практики нами встановлено, що психіатричні експертизи призначалися у 14 % випадків. Проведеним опитуванням працівників слідчих підрозділів встановлено, що у 13 % випадків висновки психіатричної експертизи визначено як джерело, з якого найчастіше отримується інформація для висування версій щодо особистості злочинця та проведення подальших слідчих дій. У разі потреби слідчий може призначити судово-психологічну експертизу. При розслідуванні кримінальних проваджень, вчинених неповнолітніми, велике значення має встановлення специфічних особливостей, пов'язаних із психологічною характеристикою вікових груп неповнолітніх. Вона встановлює ті особливості психічної діяльності та такі їх прояви у поведінці особи, котрі мають юридичне значення та викликають певні правові наслідки.

Головним завданням психологічної експертизи є визначення у підекспертної особи: індивідуально-психологічних особливостей, рис характеру, провідних якостей особистості; мотивоутворювальних чинників психічного життя і поведінки; емоційних реакцій та станів; закономірностей перебігу психічних процесів, рівня їхнього розвитку та індивідуальних її властивостей.

Підставами для призначення судово-психологічної експертизи, як правило, слугують сумніви слідчого у розумових здібностях підозрюваного, обвинуваченого, свідка, потерпілого, котрі є психічно здоровими людьми, але мають індивідуальну психологічну характеристику, а також необхідність встановлення індивідуальних психічних особливостей конкретної особи, що впливають на сприйняття, запам'ятовування та ві-

дтворення ним обставин події¹⁶⁴.

На ймовірність відставання неповнолітнього у психічному розвитку можуть вказати такі обставини: дані про його педагогічну занедбаність, легковажне ставлення до своїх протиправних дій; значний розбіг між об'єктивним змістом поведінки неповнолітнього та вказаною метою; неадекватність оцінки самим неповнолітнім своїх протиправних дій, відсутність усвідомлення ним протиправності або суспільної небезпеки своєї поведінки (вчинку).

На вирішення судово-психологічної експертизи можуть бути поставлені запитання: чи є у неповнолітнього ознаки не пов'язаного з психічними захворюваннями (розладами) відставання у психічному розвитку або інших аномалій психічного розвитку, якщо так, то у чому вони виявляються; чи спроможна підекспертна особа, з урахуванням її вікових особливостей, емоційного стану, індивідуально-психологічних властивостей, рівня розумового розвитку та умов мікросоціального середовища (залежність, погроза, омана тощо) усвідомлювати реальний зміст власних дій та повною мірою свідомо керувати ними і передбачати їх наслідки; чи здатна підекспертна особа, з урахуванням рівня її розумового розвитку та індивідуально-психологічних особливостей, розуміти характер та фактичний зміст власних дій, керувати ними та передбачати їх наслідки?

Судово-психологічна експертиза призначається не тільки у справах про злочини неповнолітніх, але й за будь-якою кримінальною справою, при розслідуванні якої виникає необхідність у встановленні процесу сприйняття подій конкретною особою, тобто для вирішення питання про те, чи є сприйняття нормальним, загостреним, відстаючим від нормального, який вид пам'яті найбільше розвинений у даного індивіда, чи може він вірно сприймати оточуючу обстановку, запам'ятовувати та оцінювати фактичні обставини у ланцюгу подій та об'єктивно відтворювати їх¹⁶⁵.

Висновок експерта з'являється у справі в результаті цілеспрямованої діяльності слідчого, суду (судді), за їх дорученням. На відміну від інших джерел фактичних даних, він містить вихідне знання про обста-

---

¹⁶⁴ Митрохина З. И. О судебно-психологической экспертизе / Митрохина З. И. // Криминалистика и судебная экспертиза : республик. межвед. сб. науч. и науч.-метод. работ. – Вып. 11. – К., 1975. – С. 174.

¹⁶⁵ Митрохина З. И. О судебно-психологической экспертизе / Митрохина З. И. // Криминалистика и судебная экспертиза : республик. межвед. сб. науч. и науч.-метод. работ. – Вып. 11. – К., 1975. – С. 173.

вини, що цікавлять слідчого та суд¹⁶⁶.

Якщо підрахувати загальну кількість експертиз, то можемо побачити, що вони проводилися за більшістю кримінальних проваджень. Тобто без використання спеціальних знань здебільшого неможливе розслідування злочинів, кваліфікованих за ст. 259 КК України.

Звернемо увагу на час проведення експертизи. Строк проведення експертизи встановлюється залежно від складності дослідження, з урахуванням експертного навантаження фахівців, керівником експертної установи (або заступником керівника чи керівником структурного підрозділу) у таких межах: 10 днів – щодо матеріалів з невеликою кількістю об'єктів і нескладних за характером досліджень; 1 місяць – щодо матеріалів із середньою кількістю об'єктів або середніх за характером досліджень; 2 місяці – щодо матеріалів з великою кількістю об'єктів або складних за характером досліджень; більше 2 місяців – щодо матеріалів з особливо великою кількістю об'єктів або найскладніших за характером досліджень, при цьому термін виконання не повинен перевищувати 3 місяці. У виняткових випадках, якщо експертиза не може бути виконана у зазначені строки, більший строк встановлюється за письмовою домовленістю з органом чи особою, яка призначила експертизу, після попереднього вивчення експертом наданих матеріалів¹⁶⁷.

Як показує практика, при розслідуванні завідомо неправдивих повідомлень про загрозу громадській безпеці найчастіше призначаються фоноскопичні, дактилоскопічні, почеркознавчі експертизи. Наведені дані вказують на те, що криміналістичні експертизи є одним із важливих способів отримання доказів за кримінальними провадженнями розглядуваної категорії. Судові експертизи можуть призначатися як на початковому, так і на подальшому етапах розслідування. Вивченням судово-слідчої практики встановлено, що експертизи призначалися з моменту початку розслідування: протягом 5 діб – у 5 % випадків; протягом 5–15 діб – в 11 %; протягом місяця – у 23 %; понад місяць – у 5 %.

Наведені відомості вказують на те, що більшість експертиз призначається слідчими протягом місяця, тобто вони здебільшого нехтують необхідністю якомога скорішого призначення експертиз та направлення на дослідження відповідних матеріалів. У зв'язку із цим можуть втрачатися не тільки сліди, а й дорогоцінний час. Це, у свою чергу, призводить

---

¹⁶⁶ Митрохина З. И. О судебно-психологической экспертизе / Митрохина З. И. // Криминалистика и судебная экспертиза : республ. межвед. сб. науч. и науч.-метод. работ. – Вып. 11. – К., 1975. – С. 43.

¹⁶⁷ Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень : Наказ Міністерства юстиції № 61/10341 від 19.01.2005 р. // Офіційний вісник України. – 2005. – № 5. – С. 325.

до виникнення труднощів при з'ясуванні істини у провадженні.

Заслужують на увагу й об'єкти експертних досліджень, якими були: предмети, що є речовими доказами, – у 20 % випадків; документи, що були засобами вчинення кримінального правопорушення, – у 2 %; сліди, вилучені під час огляду місця події, – у 2 %.

При з'ясуванні доцільності призначення експертизи необхідно враховувати, що нерідко після отримання висновків експертизи підозрюваний визнає свою вину та дає правдиві свідчення. Про це також свідчать отримані відомості. Так, результати експертного дослідження дозволили: викрити злочинця у вчиненні конкретних діянь – у 9 %; одержати відомості про особливості вчинення кримінального правопорушення – у 4 % випадків. Наведені дані визначають важливість експертиз у викритті злочинців.

Проведене нами дослідження дає підстави дійти ряду висновків. Так, використання спеціальних знань забезпечує процес розслідування необхідними відомостями. Слідчі переважно призначають ідентифікаційні, оминаючи увагою діагностичні та класифікаційні експертизи. Однак діагностичні дослідження мають велике, а іноді й вирішальне значення. Особливо це актуально в тих випадках, коли злочинця не встановлено. Результати цих експертиз дозволяють визначити напрямки проведення розкриття та розслідування.

Важлива складова проведення експертних досліджень полягає у відібранні зразків. Особливого значення це набуває при призначенні фоновоскопічної експертизи. Зразки можна відбирати й у ході проведення слідчого експерименту з передачею відповідного повідомлення з використанням того самого способу передачі відомостей з відповідним змістом.

Обов'язковою умовою вірної кваліфікації дій злочинця за фактом виявлення предмета, схожого на вибуховий пристрій, є проведення вибухотехнічної експертизи. Відповідно, кримінальне правопорушення кваліфікуватиметься за ст. 259 КК України у тому випадку, коли пристрій буде визнано непридатним до проведення вибуху. Таким чином, саме експертні дослідження надають можливість з'ясувати важливі обставини провадження.

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що слідчий огляд має проводитися якомога швидше з моменту надходження повідомлення про загрозу та одночасно за місцем його передачі, а також об'єктом, якому вона адресована.

До проведення огляду слідчим мають залучатися відповідні спеціалісти, а саме співробітники: криміналістичної, кінологічної, вибухотехнічної служби Міністерства внутрішніх справ, Міністерства з надзви-

чайних ситуацій, аварійних служб газо-, електромереж та ін.

В якості свідків за кримінальними правопорушеннями розглядуваної категорії обов'язково допитуються: особи, яким стала відома інформація щодо підготовки, вчинення даного кримінального правопорушення; очевидці, які безпосередньо сприймали факт вчинення даного суспільно небезпечного діяння; особи, до яких надійшло повідомлення; особи, щодо місця мешкання, роботи, відпочинку яких було висунуто загрозу;

Залежно від типової слідчої ситуації, що склалася на початковому етапі розслідування, можуть бути допитані такі категорії осіб: працівники правоохоронних органів чи інші особи, які затримали злочинця або вживали заходів до його встановлення та захоплення; співробітники установ зв'язку, котрі сприяли встановленню абонентського номера, з якого надійшло повідомлення; працівники вибухотехнічної служби щодо характеристики виявленого макета вибухового пристрою, місця його розташування на об'єкті та ін.

При допиті підозрюваного доцільно використовувати тактичні прийоми: встановлення психологічного контакту, викладення події у вигляді вільної розповіді, постановка основних, додаткових, уточнюючих, нагадуючих, деталізуючих, контрольних запитань, прискорення та уповільнення темпу проведення допиту, створення поінформованості про обставини справи, проведення повторного допиту тощо.

При проведенні одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб між різними процесуальними суб'єктами необхідно застосовувати тактичні прийоми: створення напруження, пред'явлення предметів, документів, інших речових доказів, котрі спрямовані на усунення протиріч у показаннях цих осіб.

Пред'явлення для впізнання за голосом чи фонограмою, зовнішніми ознаками рекомендовано проводити окремо та у відповідній послідовності. Пред'явлення для впізнання особи за голосом доцільно проводити з використанням засобів телефонного зв'язку.

При розслідування кримінальних правопорушень розглядуваної категорії слідчому необхідно призначати відповідні експертизи: фоноскопічні, дактилоскопічні, авторознавчі, вибухотехнічні, психологічні, психіатричні, наркологічні, хімічні та інші. Залежно від типової слідчої ситуації, що склалася по справі, на вирішення експертизи доцільно ставити ідентифікаційні, діагностичні та класифікаційні завдання.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дає можливість дійти низки висновків.

Значущими для розслідування елементами криміналістичної характеристики завідомо неправдивих повідомлень про загрозу громадській безпеці є дані про способи, обстановку вчинення злочину та слідову картину, потерпілу сторону та особу злочинця, між якими існують кореляційні зв'язки.

Місце розташування та кількість слідів при вчиненні кримінального правопорушення, кваліфікованого за ст. 259 КК України, залежать насамперед від способу його вчинення, зокрема, інформація щодо порядку передачі загрози дозволяє з найменшими затратами сил та засобів виявити максимальну кількість відображень зловмисника. Завідомо неправдиве повідомлення про загрозу громадській безпеці здебільшого вчиняється способом, що має повну структуру (підготовка, вчинення та приховування).

В якості назви елемента криміналістичної характеристики досліджуваного виду злочину доцільно використовувати термін «потерпіла сторона», що вміщує у собі ознаки та характеризує юридичних і фізичних осіб, на яких рівною мірою може бути спрямовано посягання.

Умови обстановки вчинення кримінального правопорушення можуть бути сприятливими та несприятливими. Останні, відповідно, включають різне реагування з боку злочинця: коригування сукупності дій, здійснення їх без прилаштування до рівня сприятливості ситуації, його ігнорування взагалі.

Особу злочинця характеризує у першу чергу сукупність таких даних: стать, вік, освіта, род діяльності, місце мешкання, кримінальний досвід, мотив та мета дій тощо. Цей вагомий елемент структури криміналістичної характеристики впливає на зміст інших (способ, обстановка, потерпіла сторона, слідова картина), що зумовлює кореляційні зв'язки між ними.

Отримання інформації про подію, здійснюване правоохоронцями, має відбуватися за двома напрямками: місцем розташування об'єкта, щодо якого надійшла загроза безпеці; місцем, звідки повідомлення було передане.

У випадках, коли повідомлення про загрозу громадській безпеці отримане за телефоном, дії зі встановлення місця, звідки воно надійшло, та організація пошуку злочинця по гарячих слідах мають проводитися негайно та паралельно із заходами на місці, куди надійшло повідомлення.

Слідчий огляд за місцем розташування об'єкта, якому висловлено загрозу, та за місцем її передачі має проводитися незалежно від того, скільки часу пройшло з моменту отримання повідомлення.

До проведення огляду мають залучатися відповідні спеціалісти, а саме: співробітники криміналістичної, кінологічної, вибухотехнічної служби Міністерства внутрішніх справ, Міністерства з надзвичайних ситуацій, аварійних служб газо-, електромереж та ін.

Особливості допиту свідків зумовлені колом осіб, з якими проводиться слідча дія. Ними виступають: особа, якій стала відома інформація щодо підготовки, вчинення даного злочину; очевидці, які безпосередньо сприймали факт вчинення даного злочину; особа, до якої надійшло повідомлення; особи щодо місця мешкання, роботи, відпочинку яких було висунуто загрозу; працівники правоохоронних органів або інші особи, які затримали злочинця або вживали заходів щодо його встановлення та захоплення; співробітники установ зв'язку, котрі сприяли встановленню абонентського номера, з якого надійшло повідомлення; працівники вибухотехнічної служби та ін.

Великого доказового значення за кримінальними правопорушеннями розглядуваної категорії набуває пред'явлення для впізнання за голосом, однак слідчими недостатньо використовуються можливості даної слідчої дії у встановленні злочинця.

При розслідуванні завідомо неправдивих повідомлень про загрозу громадській безпеці необхідним та доцільним є проведення фоноскопичної, дактилоскопічної, психіатричної, наркологічної, почеркознавчої, вибухотехнічної та хімічної експертиз.

Результати проведеного дослідження, показують, що розглянуті нами аспекти, як і задачі удосконалення діяльності правоохоронних органів, залишаються актуальними та не можуть бути вирішені повністю у даній роботі. Але ми переконані, що наведені у роботі висновки та рекомендації сприятимуть правоохоронцям у попередженні та розслідуванні завідомо неправдивих повідомлень про загрозу громадській безпеці. Таким чином, вважаємо, що дана робота сприятиме покращенню криміногенної обстановки в Україні.

ДОДАТКИ

Додаток А

Результати анкетування 150 слідчих органів внутрішніх справ

1. Посада, яку Ви займаєте:

1. Начальник СВ	10 (7 %)
2. Ст. слідчий	60 (40 %)
3. Слідчий	80 (53 %)

2. Освіта:

1. Вища юридична	130 (86 %)
2. Незакінчена вища юридична	10 (7 %)
3. Середня юридична	10 (7 %)

3. Ваш стаж практичної роботи на даній посаді:

1. До 1 року	30 (20 %)
2. Від 1 до 3 років	30 (20 %)
3. Від 3 до 5 років	50 (34 %)
4. Від 5 до 10 років	20 (13 %)
5. Більше 10 років	20 (13 %)

5. Чи існує в органі, де Ви працюєте, спеціалізація окремих співробітників по розслідуванню завідомо неправдивих повідомлень про загрозу громадській безпеці?

1. Існує повна спеціалізація (окремий співробітник розслідує лише вказані злочини)	10 (7 %)
2. Існує часткова спеціалізація (окремий співробітник розслідує всі злочини зазначеної категорії, а також інші)	10 (7 %)
3. Не існує, але розслідування цих злочинів доручається лише старшим слідчим	30 (20 %)
4. Не існує (розслідування цих злочинів доручається будь-яким слідчим з урахуванням їх навантаження)	100(67 %)

6. Чи сформована в органі, де Ви працюєте, слідчо-оперативна група по розслідуванню завідомо неправдивих повідомлень про загрозу громадській безпеці?

1. Так, група сформована й діє постійно	10 (7 %)
2. Група формується лише для розслідування кожного такого злочину, який залишається нерозкритим	40 (26 %)
3. Формування такої групи не практикується	100 (67 %)

7. Чи розслідуєте (розслідували) Ви кримінальні справи, пов'язані з завідомо неправдивими повідомленнями про загрозу громадській безпеці?

1. Так, розслідую (розслідував) самостійно	140 (93 %)
2. Так, розслідую (розслідував) у складі слідчо-оперативної групи	10 (7 %)

8. Вкажіть причини (фактори), які впливали на те, що розслідувані Вами злочини залишалися нерозкритими:

Об'єктивного характеру:

1. Злочин вчинено за відсутності очевидців в умовах певного місця та часу (повідомлення надійшло: в листі поштою, з телефону-автомату ввечері або вночі і т.п.)	130 (87 %)
2. Знищення окремих слідів та доказів заінтересованими особами (протидія розслідуванню).	20 (13 %)

Суб'єктивного характеру:

3. Несвоєчасний виїзд на місце події	30 (20 %)
4. Невикористання науково-технічних засобів при проведенні слідчих дій (огляду місця події тощо)	30 (20 %)
5. Невикористання (недостатнє використання) спеціальних знань у процесі слідства	20 (13 %)
6. Незадовільне проведення оперативно-розшукових заходів при встановленні злочинця "по гарячих слідах"	60 (40 %)
7. Помилки в оцінці наявної інформації та доказів, внаслідок яких були висунуті та перевірялися хибні версії	10 (7 %)

9. Вкажіть, які з факторів, на Вашу думку, заважають (знижують ефективність) діяльності слідчого по справах про завідомо неправдиві повідомлення про загрозу громадській безпеці:

1. Слабка (недостатня) взаємодія зі співробітниками інших служб (оперативних, експертних тощо)	80 (53 %)
2. Недоліки в організації роботи слідчих (необхідне підкреслити):	
- відволікання від виконання безпосередніх обов'язків на різні заходи;	40 (24 %)
- погані умови праці (недостатня кількість приміщень, низький рівень оснащення комп'ютерною технікою тощо);	50 (28 %)
- недостатнє оснащення засобами криміналістичної техніки;	40 (24 %)
- відсутність чи недостатність транспортних засобів.	40 (24 %)
3. Недостатній рівень наукових розробок та рекомендацій щодо форм і методів роботи слідчого по справах цієї категорії	30 (20 %)
4. Відсутність навичок щодо (необхідне підкреслити):	
- аналізу матеріалів справи;	10 (25 %)
- планування заходів у роботі по справі;	20 (50 %)
- планування подальшого розслідування або формальне ставлення до нього.	10 (25 %)

5. Наявність протидії з боку: злочинця (його оточення), працівників правоохоронних органів, владних структур	10 (7 %)

10. Вкажіть, з якими ситуаціями, що склалися по справах про завідомо неправдиві повідомлення про загрозу громадській безпеці, Ви найчастіше зустрічаєтеся на момент їх

порушення.

1. Особа злочинця відома (встановлена) та злочинець затриманий під час вчинення злочину або безпосередньо після його вчинення	50 (33 %)
2. Особа злочинця відома, але вона зникла з місця вчинення злочину	30 (20 %)
3. Особа злочинця не встановлена, але є дані про неї	10 (7 %)
4. Не виявлено інформації про особу злочинця	60 (40 %)

11. Вкажіть, з яких джерел Ви найчастіше отримуєте інформацію для висунення версій щодо особистості злочинця та проведення подальших слідчих дій по зазначених справах:

1. Результати (акти) перевірок	30 (3 %)
2. Матеріали, документи, отримані по запитах	40 (4 %)
3. Інформація оперативного характеру від органу дізнання	60 (6 %)
4. Бесіди з потерпілою стороною та іншими особами, які мають відношення до події	80 (8 %)
5. Довідки організацій, установ, підприємств	30 (3 %)
6. Огляд місця події	70 (7 %)
7. Огляд предметів (речей, документів),	50 (5 %)
8. Обшуки за місцем мешкання (роботи, навчання) підозрюваного	40 (4 %)
9. Допити потерпілих (фізичних осіб), представників потерпілої сторони (юридичної особи)	70 (7 %)
10. Допити свідків	110 (11 %)
11. Допити підозрюваних	40 (4 %)
12. Проведення впізнання:	80 (8 %)
- живих осіб у натурі;	40 (50 %)
- за фонограмою;	10 (12 %)
- за фотографічними зображеннями.	30 (38 %)
13. Одночасні допити з участю підозрюваного	80 (8 %)
14. Висновки експертизи:	120 (12 %)
- почеркознавчої,	30 (26 %)
- фоноскопичної,	10 (8 %)
- балістичної,	10 (8 %)
- дактилоскопічної,	40 (34 %)
- вибухотехнічної	10 (8 %)
- хімічної,	10 (8 %)
- психіатричної.	10 (8 %)
15. Слідчий експеримент з участю підозрюваного	30 (3 %)
16. Слідчий експеримент з участю потерпілої сторони, свідків	30 (3 %)
17. Проведення освідування	10 (1 %)
18. Зняття інформації з каналів зв'язку	20 (2 %)

12. Вкажіть, які, на Вашу думку, заходи організаційного характеру можуть сприяти розкриттю даних злочинів:

1. Утворення при міськрайліноргані внутрішніх справ спеціалізованої слідчо-оперативної групи	40 (27 %)
2. Спеціалізація окремих слідчих на розслідуванні лише завідомо неправдивих повідомлень про загрозу громадській безпеці	60 (40 %)
3. Доручення розслідування справ про нерозкриті злочини лише старшим слідчим (слідчим з багатим досвідом роботи)	10 (6 %)
4. Дотримання поміркованих меж навантаження на слідчого	40 (27)

13. Які із вказаних слідчих дій найбільш ефективні, на Вашу думку, під час розслідування даних злочинів?

1. Огляд місця події, предметів	80 (11 %)
2. Освідування	40 (5 %)
3. Допит потерпілих та представників потерпілих	90 (12 %)
4. Допит підозрюваного	30 (4 %)
5. Допит свідка	120 (15 %)
6. Одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб	90 (12 %)
7. Зняття інформації з каналів зв'язку	30 (4 %)
8. Пред'явлення для впізнання	20 (3 %)
9. Слідчий експеримент	40 (5 %)
10. Експертизи	80 (11 %)
12. Обшуки	90 (12 %)

14. Вкажіть, які є способи відправлення завідомо неправдивих повідомлень про загрозу громадській безпеці:

1. Повідомлення надійшло до одержувача:	
- за телефоном (міським, мобільним),	90 (82 %)
- поштою,	20 (18 %)
2. Повідомлення за телефоном безпосередньо до об'єкта загрози:	
- міськрайліноргани	10 (5 %)
- залізничний вокзал	30 (16 %)
- морвокзал (річпорт)	10 (5 %)
- підприємства, організації	10 (5 %)
середні (школи, ліцеї)	50 (27 %)

Б) приватні:

- фірми	20 (11 %)
- підприємства	20 (11 %)
- об'єкти нерухомості (будинки, квартири, дачі)	10 (5 %)
- особи	10 (5 %)

В) розважальні заклади:

- театри	10 (5 %)
- ігрові зали	10 (5 %)

15. Вкажіть час надходження повідомлення про загрозу

громадській безпеці:

1. Вранці (з 6 до 10 години)	10 (7 %)
2. Вдень (з 10 до 18 години)	60 (40 %)
3. Ввечері (з 18 до 22 години)	60 (40 %)
4. Вночі (з 22 до 6 години)	20 (13 %)

16. Вкажіть місце вчинення злочину, відповідно до адміністративно-територіального поділу України:

1. Обласний центр	80 (53 %)
2. Місто	70 (47 %)

16. Вкажіть дані про осіб, що вчиняють завідомо неправдиві повідомлення про загрозу громадській безпеці:

1. Стать:	
А. чоловіча	140(93 %)
Б. жіноча	10 (7 %)
2. Вік злочинця:	
А. до 14 років,	50 (26 %)
Б. 16–18 років,	50 (26 %)
В. 18–25 років,	50 (26 %)
Г. 25–35 років,	30 (17 %)
Д. 35–45 років.	10 (5 %)

17. Вкажіть сліди, які були залишені злочинцем по зазначеному злочину:

1. Аудіозапис телефонного повідомлення злочинця, зробленого технічними засобами в міськрайліноргані, АТС, про загрозу громадській безпеці	60 (40 %)
2. Відбитки рук (рукавичок) на телефоні-автоматі (в телефонній будці), з якого було зроблено зазначене повідомлення	50 (33 %)
3. Рукописний (печатний) аркуш, що надійшов поштою (факсом, електронною поштою), в якому містилося повідомлення про загрозу громадській безпеці	30 (20 %)

18. Які, на Вашу думку, форми організації взаємодії слідчого з органом дізнання найбільш ефективні для розкриття злочинів?

1. Спільне вивчення, аналіз матеріалів та планування роботи по справі	110 (31 %)
2. Виконання доручень слідчого про виконання оперативно-розшукових та слідчих дій	80 (23 %)
3. Систематичний взаємний обмін інформацією про хід роботи по справі	40 (12 %)
4. Допомога співробітника органу дізнання слідчому при виконанні слідчих та розшукових (непроцесуальних) дій	50 (14 %)
5. Спільна робота слідчого та співробітника органу дізнання в оперативно-слідчій групі	70 (20 %)

19. Які із вказаних в п.18 форм організації взаємодії слідчо-

го з органом дізнання застосовуються у Вашій роботі при розслідуванні завідомо неправдивих повідомлень про загрозу громадській безпеці?

18.1.	110(32%)
18.2.	80 (23 %)
18.3.	40 (11 %)
18.4.	50 (14 %)
18.5.	70 (20 %)

20. Вкажіть, які експертизи проводилися по кримінальній справі про загрозу громадській безпеці?

1) почеркознавча	70 (41 %)
2) акустична	20 (12 %)
3) фоноскопична	20 (12 %)
4) балістична	10 (6 %)
5) технічна експертиза документів	10 (6 %)
6) дактилоскопічна	30 (17 %)
9) вибухотехнічна	10 (6 %)

**Результати анкетування 168
оперативних працівників органів внутрішніх справ**

1. Посада, яку Ви займаєте:

1. Начальник відділення	4 (3 %)
2. Заступник начальника відділення	10 (8 %)
3. Ст. оперуповноважений	20 (25 %)
4. Оперуповноважений	86 (69 %)

2. Освіта:

1. Вища юридична	53 (42 %)
2. Незакінчена вища юридична	14 (11 %)
3. Середня юридична	16 (13 %)
4. Вища неюридична	42 (34 %)

3. Ваш стаж практичної роботи на даній посаді:

1. До 1 року	23 (18 %)
2. Від 1 до 3 років	26 (21 %)
3. Від 3 до 5 років	20 (16 %)
4. Від 5 до 10 років	30 (24 %)
5. Більше 10 років	26 (21 %)

4. Чи існує в органі, де Ви працюєте, спеціалізація окремих співробітників по розслідуванню завідомо неправдивих повідомлень про загрозу громадській безпеці?

1. Існує часткова спеціалізація (окремий співробітник працює по зазначених злочинах, а також інших)	24 (14 %)
2. Не існує, але робота по цих злочинах доручається лише старшим оперуповноваженим	32 (19 %)
3. Не існує, але по цьому злочину працює саме той співробітник, який виїжджав на огляд місця події або оперативно супроводжував розслідування вже з початкового етапу	44(26 %)
4. Не існує (робота по зазначених злочинах доручається будь-яким працівникам з урахуванням їх навантаження)	68(41 %)

5. Чи сформована в органі, де Ви працюєте слідчо-оперативна група по розслідуванню завідомо неправдивих повідомлень про загрозу громадській безпеці в т.ч. і нерозкритих?

1. Так, група сформована й діє постійно	20 (12 %)
2. Група формується лише при накопиченні великої кількості злочинів у тому числі й нерозкритих	12 (7 %)
2. Група формується лише для розслідування окремого злочину	56 (33 %)
3. Формування такої групи не практикується	80 (48 %)

6. Чи займалися Ви розкриттям завідомо неправдивих повідомлень про загрозу громадській безпеці?

1. Так, працював над розкриттям самостійно	56 (34 %)
2. Так, розкривав у складі слідчо-оперативної групи	112 (66 %)
- 7. Вкажіть причини (фактори), які впливали на те, що розслідувані Вами злочини залишалися нерозкритими:**

Об'єктивного характеру:

1. Злочин вчинено при відсутності очевидців в умовах певного місця та часу (повідомлення надійшло: в листі поштою, з телефону-автомату ввечері або вночі і т.п.)	132 (36 %)
2. Діяння вчинено досвідченим злочинцем, який застосував певні заходи (ретельна підготовка, кваліфіковані та швидкі дії в процесі вчинення, маскування чи знищення слідів та взагалі участі у злочині тощо).	8 (2 %)
3. Знищення окремих слідів та доказів заінтересованими особами (протидія розслідуванню).	28 (7 %)

Суб'єктивного характеру:

4. Несвоєчасний виїзд на місце події	60(17 %)
5. Поверхневий огляд місця події	28 (7 %)
6. Невикористання науково-технічних засобів при проведенні слідчих дій (огляду місця події тощо)	40 (11 %)
7. Невикористання (недостатнє використання) спеціальних знань	28 (7 %)
8. Несвоєчасне заведення оперативно-розшукової справи	8 (2 %)
9. Незадовільне проведення оперативно-розшукових заходів при встановленні злочинця “по гарячих слідах”	8 (2 %)
10. Передчасне прийняття рішення про відмову у порушенні кримінальної справи, яке після його відміни призводить до втрати часу.	12 (3 %)
11. Відсутність планування та системи в організації розслідування на початковому етапі (відсутність узгодженого плану слідчих дій та оперативно-розшукових заходів тощо)	4 (1 %)
12. Помилки в оцінці наявної інформації та доказів, внаслідок яких були висунені та перевірялися хибні версії	8 (2 %)
13. Завчасне зупинення кримінальної справи	12 (3 %)

8. Вкажіть, які з факторів, на Вашу думку, заважають (знижують ефективність) діяльності слідчого по справах про завідомо неправдиві повідомлення про загрозу громадській безпеці :

1. Слабка (недостатня) взаємодія між співробітниками різних служб	10 (11 %)
2. Недоліки в організації роботи працівників ОВС:	55 (63 %)
- відволікання від виконання безпосередніх обов'язків на різні заходи;	13 (24 %)
- погані умови праці (недостатня кількість приміщень, низький рівень оснащення комп'ютерною технікою тощо);	10 (18 %)

- недостатнє оснащення засобами криміналістичної та спеціальної техніки;	15 (27 %)
- відсутність чи недостатність транспортних засобів.	17 (31 %)
3. Недостатній рівень наукових розробок та рекомендацій щодо форм і методів роботи по справах зазначеної категорії	17 (19 %)
4. Відсутність навичок щодо:	
- аналізу матеріалів справи;	1 (25 %)
- планування заходів у роботі по справі;	2 (50 %)
- планування подальшого розслідування або формальне ставлення до нього	1 (25 %)
5. Низькі оперативні можливості на території обслуговування (лінії роботи).	1 (1 %)
6. Наявність протидії з боку: злочинця (його оточення), працівників правоохоронних органів, владних структур.	1 (1 %)
9. Вкажіть заходи з метою встановлення винної особи, які виконуються при роботі по злочину:	
1. Запити у відповідні установи (організації) з метою уточнення окремих фактів, отримання довідок	21 (11 %)
2. Опитування представника потерпілої сторони (свідків, запідозрених) з метою отримання додаткової інформації	29 (16 %)
3. Звертання по допомогу до громадськості через засоби масової інформації	11 (6 %)
4. Застосування особистого розшуку:	80 (42 %)
А. Організація візуального спостереження	12 (15 %)
Б. Систематична перевірка осіб, які становлять оперативний інтерес	19 (24 %)
В. Проведення оперативної установки	18 (23 %)
Г. Відвідування та оперативний огляд приміщень тощо	6 (7 %)
Д. Проведення розвідувальних опитувань	15 (19 %)
Е. Витребування та вивчення матеріалів, документів, що містять необхідні дані	10 (12 %)
5. Проведення оперативно-технічних заходів	18 (10 %)
7. Отримання оперативної інформації від негласного апарату	20 (11 %)
8. Застосування обліків (оперативних, криміналістичних тощо) та автоматизованих інформаційно-пошукових систем	7 (4 %)
10. Вкажіть, які із вказаних у пункті 10 заходів, на Вашу думку, дають найбільший ефект та суттєво сприяють розкриттю вказаної категорії злочинів?	
9.1	14 (9 %)
9.2	21 (14 %)
9.4:	
9.4. А	17 (11 %)
9.4. Б	17 (11 %)
9.4. В	16 (10 %)

9.4. Г	8 (5 %)
9.4. Д	11 (7 %)
9.4. Е	6 (4 %)
9.5.	19 (12 %)
9.6.	3 (2 %)
9.7.	17 (11 %)
9.8.	6 (4 %)

11. Вкажіть джерела, з яких Ви найчастіше отримуєте інформацію для висунення версій щодо особистості людини, яка вчинила завідомо неправдиве повідомлення про загрозу громадській безпеці:

1. Матеріали кримінальної справи після їх аналізу.	15 (11 %)
2. Матеріали інших кримінальних справ (у тому числі архівних) зазначеного злочину, способи вчинення яких схожі з розслідуваним	11 (8 %)
3. Матеріали оперативно-розшукових справ	18 (13 %)
4. Витребувані від установ (організацій) матеріали, документи, довідки.	5 (4 %)
5. Додаткові пояснення представників потерпілої сторони та інших осіб, які стосуються події.	10 (8 %)
6. Повідомлення від громадян.	10 (8 %)
7. Повідомлення від негласного апарату.	21 (16 %)
8. Довідка (рапорт) про результати проведення оперативно-розшукових заходів (особистого пошуку, оперативного огляду тощо).	6(5 %)
9. Обліки та автоматизовані інформаційно-пошукові системи.	8 (6 %)
10. Результати оперативно-технічних заходів.	19 (14 %)
11. Виписки або копії поштових відправлень з місць позбавлення волі.	2 (2 %)
12. Явки з провинною від осіб, що заявляють про вчинення ними злочину.	4 (3 %)
13. Повідомлення від працівників установ по виконанню покарань щодо інформації про факти та осіб, які становлять оперативний інтерес.	3 (2 %)

12. Вкажіть, з якими ситуаціями, що склалися по справах про завідомо неправдиві повідомлення про загрозу громадській безпеці, Ви найчастіше зустрічаєтеся на момент їх порушення:

1. Особа злочинця відома (встановлена) та злочинець затриманий під час вчинення злочину, або безпосередньо після його вчинення.	9 (21 %)
2. Особа злочинця відома, але вона зникла з місця злочину.	7 (16 %)
2. Особа злочинця не встановлена, але є дані про неї.	10 (23 %)
3. Не виявлено інформації про особу злочинця.	17 (40 %)

13. Вкажіть, які є способи відправлення завідомо неправдивих повідомлень про загрозу громадській безпеці:

1. повідомлення про загрозу іншому об'єкту надійшло: - за телефоном (міським, мобільним):	
а) до підрозділу МВС;	35 (33%)
б) до підрозділу МНС;	4 (4 %)
- поштою до МВС	6 (6 %)
- електронною поштою, до МВС	1 (1 %)
2. повідомлення за телефоном безпосередньо до об'єкта загрози:	
а) державні установи:	
- підрозділи МВС	11 (10 %)
- підрозділи МНС	2 (2 %)
- залізничний вокзал	2 (2 %)
- підприємства (організації)	3 (3 %)
- лікувальні заклади	1 (1 %)
- навчальні заклади:	18 (17 %)
. вищі	3 (3 %)
. середні (школи, ліцеї)	15 (14 %)
б) приватні:	
- об'єкти нерухомості (будинки, квартири, дачі)	1 (1 %)
- особи	1 (1 %)
в) розважальні заклади:	
- театри	4 (4 %)
- ігрові зали	16 (15 %)

14. Вкажіть час надходження повідомлення про загрозу громадській безпеці:

1. Вранці (з 6 до 10 години);	7 (17 %)
2. Вдень (з 10 до 18 години);	24 (57 %)
3. Ввечері (з 18 до 22 години);	7 (17 %)
4. Вночі (з 22 до 6 години).	4 (9 %)

15. Вкажіть місце вчинення злочину відповідно до адміністративно-територіального поділу України:

1. Обласний центр	6 (14 %)
2. Районний центр	2 (5 %)
3. Місто	34 (81 %)

16. Вкажіть дані про осіб, що вчиняють завідомо неправдиві повідомлення про загрозу громадській безпеці:

1. стать:	
а) чоловіча;	37 (88 %)
б) жіноча;	5 (12 %)
2. Вік злочинця:	
а) до 14 років;	9(21%)
б) 16–18 років;	15 (36 %)

в) 18–25 років;	13 (31%)
г) 25–35 років;	4 (10 %)
д) 35–45 років.	1 (2 %)

17. Вкажіть сліди, які були залишені злочинцем по зазначеному злочину:

1. Аудіозапис телефонного повідомлення злочинця, зробленого технічними засобами в міськрайліноргані, АТС, про загрозу громадській безпеці.	23 (44 %)
2. Відбитки рук (рукавичок) на телефоні-автоматі (в телефонній будці), з якого було зроблено зазначене повідомлення.	9 (18 %)
3. Відбитки підшов взуття біля телефону-автомату (в телефонній будці), з якого було зроблено повідомлення.	7 (13 %)
4. Недопалки цигарок біля телефону-автомату (в телефонній будці), з якого було зроблено зазначене повідомлення.	7 (13 %)
5. Одорологічні (запахові) сліди зі слухавки телефону-автомату.	1 (2 %)
6. Відеозапис підозрюваного, зроблений камерами спостереження, що знаходяться в безпосередній близькості від телефону-автомату, з якого було зроблено вказане повідомлення.	2 (4 %)
7. Рукописний (печатний) аркуш, що надійшов поштою (факсом, електронною поштою), в якому містилося повідомлення про загрозу громадській безпеці.	3 (6 %)

19. Вкажіть, які, на Вашу думку, заходи організаційного характеру можуть сприяти розкриттю злочинів:

1. Утворення при міськрайліноргані внутрішніх справ спеціалізованої слідчо-оперативної групи.	16 (31 %)
2. Спеціалізація окремих співробітників на розкритті лише завідомо неправдивих повідомлень про загрозу громадській безпеці.	16 (31 %)
3. Доручення роботи по вказаних злочинах лише старшим оперуповноваженим (з багатим досвідом роботи).	10 (20 %)
4. Дотримання поміркованих меж навантаження на співробітника.	9 (18%)

18. Які, на Вашу думку, форми організації взаємодії слідчого з органом дізнання найбільш ефективні для розкриття злочинів:

1. Спільне вивчення, аналіз матеріалів та планування роботи по справі.	27 (34 %)
2. Виконання доручень слідчого про виконання оперативно-розшукових та слідчих дій.	9 (11 %)
3. Систематичний взаємний обмін інформацією про хід роботи	17 (21 %)

по справі.

4. Допомога співробітника органу дізнання слідчому при виконанні слідчих та розшукових (непроцесуальних) дій.	8 (10 %)
5. Спільна робота слідчого та співробітника органу дізнання в оперативно-слідчій групі.	16 (20 %)
6. Ознайомлення слідчого з матеріалами оперативно-розшукової справи, які не розкривають негласні джерела їх одержання.	3 (4 %)

19. Які із вказаних у п.18 форм організації взаємодії слідчого з органом дізнання застосовуються у Вашій роботі при розслідуванні завідомо неправдивих повідомлень про загрозу громадській безпеці:

18.1.	19 (29 %)
18.2.	11 (17 %)
18.3.	16 (24 %)
18.4.	8 (12 %)
18.5.	11 (17 %)
18.6.	1 (1 %)

Результати вивчення кримінальних справ (кримінальних проваджень)

Всього вивчено 168 кримінальних справ (кримінальних проваджень). Із них за областями:

Дніпропетровська	46
Донецька	46
Запорізька	36
Харківська	25
АР Крим	15
Кримінальна справа порушена:	
1) прокурором	3 (2 %)
2) слідчим прокуратури	3 (2 %)
3) слідчим ОВС	126 (85 %)
4) дізнавачем	18 (9 %)
Запобіжний захід, обраний до підозрюваних:	
1) підписка про невиїзд	129 (77 %)
2) взяття під варту	27 (16 %)
3) не обирався	12 (7 %)
4. Термін розслідування:	
1) не продовжувався	162 (96 %)
2) продовжувався:	
а - від 4 до 5 місяців	6 (4 %)
Особливості розслідування	
1. Вид ситуації	
1.1. На початковому етапі розслідування	
1. Злочинець відомий, його затримано під час протиправного діяння або відразу після його вчинення. У матеріалах справи є докази, документи та інші засоби вчинення злочину, що ним використовувалися.	90 (44 %)
2. Злочинець відомий, але він зник.	30 (14 %)
3. Злочинець невідомий, але в первинних матеріалах є окремі дані про зовнішній вигляд, манеру поведінки, його прикмети	48 (23 %)
2. Проводилися слідчі дії:	
2.1. Огляд місця події:	
1) проводився;	132 (79 %)
2) перевірка об'єкта вибухотехнічною службою проводилася;	132 (79 %)
3) участь у огляді:	
а) МНС	54 (32 %)
б) служби газового господарства.	3 (2 %)
2.2. Допит потерпілого (представника потерпілої сторони), свідків проводився:	

1) у день порушення кримінальної справи;	6 (7 %)
2) до 5 днів;	24 (30 %)
3) протягом місяця;	27 (39 %)
4) більш ніж через місяць.	24 (30 %)
5) ніхто не допитувався і не визнавався потерпілим;	102 (61 %)
6) визнавався потерпілим, але не допитувався;	15 (9 %)
7) визнавався потерпілим та допитувався.	51(30 %)

2.3. допит свідків та потерпілого (представника потерпілої сторони) був спрямований на з'ясування:

1) події злочину, обставин вчинення злочину, характеру дій злочинців,	168 (100%)
2) причин та умов, що сприяли вчиненню злочину,	90 (54 %)
3) відомостей про минулі взаємини з підозрюваним (обвинуваченим),	21 (13 %)
4) інше.	

2.4. Обшуки:

1) проводилися	3 (2 %)
----------------	---------

У ході обшуку вилучено:

Обшук проводився:

1) за місцем мешкання підозрюваного (обвинуваченого),	3 (1 %)
---	---------

2.5. Допит підозрюваних проводився:

1) відразу ж після затримання,	84 (50 %)
2) після закінчення 3 діб після затримання,	84 (50 %)
3) 1 раз;	15 (9 %)
4) більше одного разу;	162 (91 %)

3.6. Допит підозрюваних був спрямований на:

1) з'ясування події, обставин повідомлення, характер дії кожного співучасника,	168 (100%)
2) виявлення співучасників злочину,	30 (18 %)
3) з'ясування даних, що мають тактичне значення,	168 (100 %)
4) з'ясування причин та умов, що сприяли вчиненню злочину,	156 (93 %)

2.7. Вилучення документів (предметів):

1) роздруківки вхідної, вихідної інформації телефонів;	90 (54 %)
2) аудіокасети, диски з чергової частини ОВС, МНС, до яких було здійснено повідомлення;	51 (30 %)
3) відеокасети з записом спостереження за об'єктом якому погрожувалося;	3 (2 %)
4) мобільний телефон;	48 (29 %)
5) предмети, що видавалися за вибухові;	9 (5 %)
6) чіп-карти до таксофонів;	3 (2 %)
7) сім-карти операторів мобільного зв'язку.	6 (4 %)

2.8. Одночасний допит раніше допитаних осіб проводився:

1) один раз;	36 (21 %)
2) два і більше рази;	36 (21 %)

3) сприяв усуненню протиріч у свідченнях;	15 (9 %)
4) одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб був необхідним, але не проводився.	3 (2 %)

2.9. Учасниками одночасного допиту раніше допитаних осіб були:

1) співучасники;	15 (5 %)
2) підозрюваний та свідок.	63 (38 %)

Під час допитів та одночасних допитів раніше допитаних осіб пред'являлися:

1) речові докази,	3 (2 %)
2) фотознімки, схеми, плани, креслення,	
3) текст роздруковки переговорів з черговою частиною певного ОВС до якого злочинцем передавалося повідомлення,	3 (2 %)
4) нічого не пред'являлося.	162 (96 %)

2.10. Пред'явлення для упізнання:

1) підозрюваних за голосом	3 (2 %)
2) пред'явлена на упізнання особа не була впізнана	3 (100 %)

2.11. Призначення експертиз

2.11.1. Види експертиз:

1) фоноскопична	27 (30 %)
2) дактилоскопічна	24 (27 %)
3) вибухотехнічна	3 (3 %)
4) психіатрична	24 (27 %)
5) хімічна	3 (3 %)
6) наркологічна	9 (10 %)

2.11.2. Експертиза проводилася в термін:

1) протягом 5 діб після ПКС;	9 (12 %)
2) протягом 5–15 діб;	18 (24 %)
3) протягом місяця;	39 (52 %)
4) більше місяця;	9 (12 %)
5) призначалася, але не проведена через завантаженість НДЕКЦ. ...	6 (8 %)

2.11.3. Результати експертного дослідження дозволили:

1) викрити злочинця у вчиненні конкретних діянь,	15 (9 %)
2) одержати відомості про особливості вчинення злочину,	6 (4 %)

2.11.4. Об'єкти експертного дослідження:

1) предмети, що є речовими доказами,	33 (20 %)
2) документи, що були засобами вчинення злочину,	3 (2 %)
3) сліди з огляду місця події.	3 (2 %)

2.12. Слідчий експеримент проводився. 21 (13 %)

Криміналістична характеристика

1. Спосіб вчинення завідомо неправдивих повідомлень про загрозу:

Повідомлення про загрозу здійснено:

а) телефоном:

- мобільним; 64 (32 %)
- СМС повідомленням; 6 (4 %)
- таксофоном (телефон-автомат); 45 (27 %)
- міським (домашнім); 48 (29 %)

б) особисто. 15 (9 %)

Повідомлення про загрозу надійшло безпосередньо до об'єкта, котрому вона висловлювалася (адресувалася)

- 1) МВС 3 (5 %)
- 2) цивільної особи 54 (95 %)

Повідомлення про загрозу іншому об'єкту надійшло до:

- МВС; 90 (81 %)
- СБУ; 6 (5 %)
- МНС; 3 (3 %)
- цивільної особи. 12 (11 %)

Це ж повідомлення здійснено повторно (продубльовано): 24 (14 %)

1) з використанням того самого способу до того самого підрозділу (особи): 12 (39 %)

- МВС 3 (13 %)
- МНС 3 (13 %)
- СНШМД 3 (13 %)

2) з використанням іншого способу до того самого підрозділу (особи): 15 (61 %)

- МВС 15 (61 %)

2. Підготовка до вчинення завідомо неправдивих повідомлень про загрозу містила наступні дії: 45 (27 %)

1) розробка плану злочину, 12 (27 %)

2) відшукування, пристосування і підготовка знарядь злочину, 9 (20 %)

3) підбір співучасників, 3 (7 %)

4) розподіл ролей між співучасниками, 6 (13 %)

5) вибір об'єкта посягання, 12 (27 %)

б) написання тексту повідомлення 3 (6 %)

3. Способи приховування: 147 (88 %)

1) повідомлення за допомогою:

- телефону;
- таксофону; 39 (28 %)
- зі зміненим тембром голосу, 9 (6 %)
- інтонацією, 3 (2 %)
- силою голосу, 3 (2 %)
- коротким проміжком повідомлення, 27 (18 %)

- повторно з іншого таксофону,	15 (10 %)
- чужого домашнього, робочого (у відсутності власника),	9 (6 %)
- з подальшим видаленням з телефону сім-карти,	21 (14 %)
- з подальшим видаленням та знищенням сім-карти,	6 (4 %)
- відключенням телефону на певний проміжок часу,	12 (8 %)
- видаленням зі списку реєстрації запису факту здійснення дзвінка.	3 (2 %)

4. Дані про обстановку і місце вчинення завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці.

4.1. Місце вчинення злочину (місце знаходження злочинця):

1) державні установи:

- аеропорт;	3 (2 %)
- заклади торгівлі	6 (4 %)
- університет	6 (4 %)
- інститут	3 (2 %)
- академія	3 (2 %)
- технікум	3 (2 %)
- училище	12 (7 %)
- середні школи	6 (4 %)
- дитячий будинок	3 (2 %)

2) приватні об'єкти:

- фірми;	6 (4 %)
- квартири (будинки);	60 (35 %)
- на вулиці	57 (35 %)

4.2. Місце вчинення, відповідно до адміністративно-територіального поділу України:

1) обласний центр;	102(61 %)
2) районний центр;	27 (16 %)
3) місто;	36 (21)
4) сільська місцевість	3 (2 %)

4.3. Розташування особи щодо об'єкта погрози:

1) на його території;	54 (32 %)
2) у безпосередній близькості;	24 (14 %)
2) в одному місті (населеному пункті);	81 (48 %)
4) у іншому місті (населеному пункті)	6 (4 %)
5) іншій області.	3 (2 %)

4.4. На момент вчинення знаходився за місцем:

1) мешкання:	
- своїм;	57 (34 %)
- іншої особи;	15 (9 %)
2) роботи;	9 (5 %)
3) навчання;	27 (16 %)
4) відпочинку;	18 (11 %)
5) не виявлено зв'язку з місцем перебування.	42 (25 %)

4.5. Приналежність до об'єкта, якому виноситься погроза:

1) учень (студент) того самого навчального закладу;	42 (25 %)
2) працівник того самого підприємства, установи, організації;	12 (7 %)
3) намагався працевлаштуватися у це підприємство (установу, організацію);	9 (5 %)
4) мешканець того самого будинку	6 (4 %)
5) не виявлено приналежності до об'єкта погроз	99 (59 %)

4.6. Час вчинення кримінального правопорушення:

1) вранці з 6 до 10 години;	21 (13 %)
2) вдень з 10 до 18 години;	87 (51 %)
3) ввечері з 18 до 22 години;	39 (23 %)
4) вночі з 22 до 6 години;	21 (13 %)
5) будні дні;	129 (77 %)
6) у вихідні дні;	39 (23 %)
7) влітку;	30 (18 %)
8) взимку;	33 (20 %)
9) навесні;	48 (28 %)
10) восени.	57 (34 %)

5. Дані про осіб, що вчиняють завідомо неправдиві повідомлення про загрозу безпеці:

5.1. Стать:

1) чоловіча;	144 (86 %)
2) жіноча.	24 (14 %)

5.2. Вік:

1) до 14 років;	3 (2 %)
2) 14–16 років	12 (7 %)
3) 16–18 років;	33 (20 %)
4) 18–25 років;	42 (25 %)
5) 25–35 років;	27 (16 %)
6) 35–45 років;	27 (16 %)
7) понад 45 років.	24 (14 %)

5.3. Освіта:

1) неповна середня;	57 (34 %)
2) середня;	48 (29 %)
3) середня спеціальна;	30 (17 %)
4) вища.	27 (16 %)

5.5. Рід занять:

- працює;	45 (27 %)
- не працює;	66 (39 %)
- учень (студент).	57 (34 %)

5.6. Територіальна належність:

- місцевий;	169 (95 %)
- іншої області (регіону).	9 (5 %)

Наявність судимості	6 (4 %)
у тому числі за ст. 259 КК України	–
5.7. Чи є на обліку у лікаря:	
- психіатра,	12 (7 %)
- нарколога	6 (4 %)
6. Кримінальне правопорушення вчинено у стані сп'яніння	
- алкогольного	81 (48 %)
7. Кримінальне правопорушення вчинено:	
1) однією особою	156 (93 %)
2) групою осіб за попередньою домовленістю (їх кількість)...	9 (5 %)
3) організованою групою (кількість учасників)	3 (2 %)
8. Мотив вчиненого злочину:	
1) хуліганство;	111 (66%)
2) помста;	42 (25 %)
3) корисливий.	15 (9 %)
9. Дані про потерпілу сторону:	
9.7. Характер діяльності установи:	
1) транспортні:	
- аеропорт;	3 (2 %)
- залізничний вокзал;	3 (2 %)
- метро;	3 (2 %)
2) освітні:	
- університет	6 (4 %)
- інститут	3 (2 %)
- технікум	3 (2 %)
- училище	9 (5 %)
- середня школа.	45(26 %)
3) державна служба:	
- органи влади: державні адміністрації	9 (5 %)
- правоохоронні органи: МВС	9 (5 %)
4) розважальні заклади:	
- театри;	3 (2 %)
- ігрові зали;	3 (2 %)
- ресторани (кафе)	3 (2 %)
5) підприємства торгівлі:	
- магазини;	6 (3 %)
- супермаркети	24 (14 %)
- ринки;	3 (2 %)
- аптеки;	3 (2 %)
6) виробничі підприємства:	
- завод;	9 (5 %)
- цех	3 (2 %)
7) об'єкти нерухомості:	
- будинки;	3 (2 %)

- квартири;	9 (5 %)
8) об'єкти життєзабезпечення:	
Лікувальні заклади:	
- лікарні	3 (2 %)

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агафонов В. В. Криминалистика : пособие для сдачи экзамена / В. В. Агафонов, А. Г. Филиппов. – 5-е изд., испр. – М. : Юрайт-Издат, 2006. – 224 с.
2. Азарченкова Е. И. Возможности диагностики личностных характеристик человека по фонограммам речи / Е. И. Азарченкова // Возможности судебной видеофонографической экспертизы : сб. науч. трудов. – М. : Изд-во ВНИИСЭ, 1989. – 167 с.
3. Андреев И. С. Курс криминалистики / Андреев И. С., Грамович Г. И., Порубов Н. И. ; под ред. Н. И. Порубова. – Мн. : Высш. шк., 2000. – 335 с.
4. Анциферов В. П. К вопросу структуре криминалистических характеристик преступлений / В. П. Анциферов // Вопросы совершенствования криминалистической методики : сб. науч. трудов. – Волгоград, 1991. – 135 с.
5. Баканова Л. П. Дактилоскопические исследования / Л. П. Баканова. – Ташкент : ТВШ МВД СССР, 1980. – 53 с.
6. Баканова Л. П. Понятие и сущность осмотра места происшествия и получаемой информации / Л. П. Баканова // Вопросы криминалистической тактики : сб. науч. трудов. – Ташкент, 1978. – 100 с.
7. Бахин В. П. Анализ криминальных взрывов (по материалам Автономной Республики Крым) / В.П. Бахин, М.А. Михайлов. – Симферополь, 1999. – 44 с.
8. Белкин Р. С. Криминалистика : проблемы, тенденции, перспективы. От теории – к практике / Р. С. Белкин. – М. : Юрид. лит., 1988. – 304 с.
9. Белкин Р. С. Криминалистическая энциклопедия / Р. С. Белкин. – 2-е изд., доп. – М. : Мегатрон XXI, 2000. – 334 с.
10. Белкин Р. С. Криминалистика: проблемы сегодняшнего дня. Злободневные вопросы российской криминалистики / Р. С. Белкин. – М. : Изд-во НОРМА, 2001. – 240 с.
11. Белкин Р. С. Курс криминалистики : учеб. пособие для вузов / Р. С. Белкин. – 3-е изд., доп. – М. : Юнити-Дана, Закон и право, 2001. – 837 с.
12. Белов В. Н. Криминалистическая экспертиза авторства текста : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Уголовный процесс ; криминалистика и судебная экспертиза ; оперативно-розыскная деятельность» / В. Н. Белов. – М., 1973. – 16 с.
13. Берназ В. Д. Інтеграція досягнень сучасної науки в слідчу діяльність триває / В. Д. Берназ // Південноукраїнський часопис. – Одеса, 2008. – № 4. – 298 с.
14. Бегов Д. Д. Сучасні технології в судовій акустиці (проблеми автоматизації досліджень) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес і криміналістика; судова експер-

тиза» / Д. Д. Бегов. – К., 2003. – 18 с.

15. Біб І. Б. Призначення судово-почеркової експертизи та підготовка відповідних матеріалів / І. Б. Біб // Вісник Львівського ін.-ту НАВСУ. – 2003. – № 1 (додаток). – С. 286–290.

16. Біленчук П. Д. Проведення судових експертиз : довідник / Біленчук П. Д., Курко М. Н., Стахівський С. М. – К., 1996. – 52 с.

17. Бутько Н. И. Разведывательный опрос : лекция / Н. И. Бутько. – Мн. : МВШ МВД СССР, 1988. – 26 с.

18. Васильев А. Н. Понятие и предмет методики расследования отдельных видов преступлений. Проблемы методики расследования отдельных видов преступлений / А. Н. Васильев. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1978. – 72 с.

19. Васильев А. Н. Предмет, система и теоретические основы криминалистики / А. Н. Васильев, Н. П. Яблоков. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1984. – 144 с.

20. Весельський В. К. Сучасні проблеми допиту (процесуальні, організаційні і тактичні аспекти) : монографія / В. К. Весельський. – К. : НВТ „Правник” – НАВСУ, 1999. – 126 с.

21. Волкова И. К. Некоторые вопросы участия специалиста в следственном осмотре места происшествия / И. К. Волкова // Криминалистика и судебная экспертиза : республик. межвед. сб. науч. и науч.-метод. работ. – Вып. 1. – К., 1964. – 300 с.

22. Волобуєв А. Ф. Загальні положення криміналістичної методики : лекція / А. Ф. Волобуєв. – Х. : Ун-т внутр. справ, 1996. – 36 с.

23. Волобуєв А. Ф. Проблеми методики розслідування розкрадань майна у сфері підприємництва / А. Ф. Волобуєв. – Х. : Ун-т внутр. справ, 2000. – 336 с.

24. Гавло В. К. Обстановка преступления как структурный компонент криминалистической характеристики преступления / В. К. Гавло // Проблемы совершенствования тактики и методики расследования преступлений : сб. науч. трудов. – Иркутск : Иркут. гос. ун-т им. А.А. Жданова, 1980. – 139 с.

25. Гаврилин Ю. В. Использование контроля и записи телефонных и иных переговоров в раскрытии и расследовании преступлений : учеб. пособие / Ю. В. Гаврилин, Е. С. Дубоносов. – М. : ЮИ МВД РФ, Книжный мир, 2003. – 70 с.

26. Герасимов И. Ф. Криминалистические характеристики преступлений в структуре частных методик / Герасимов И. Ф. // Криминалистические характеристики в методике расследования преступлений : межвуз. сб. науч. трудов. – Вып. 69. – Иркутск, 1978.

27. Глотов О. М. Осмотр документов следователем : учеб. пособие / Глотов О. М. – Л., 1983. – 4 с., ил.

28. Гросс Г. Руководство для судебных следователей как система криминалистики / Гросс Г. – [Новое изд., перепеч. с изд. 1908 г.]. – М. : ЛексЭст, 2002. – 1088 с.

29. Домбровський Р. Г. Следи преступлення и інформація / Домб-

ровський Р. Г. // Известия вузов. Сер. «Правоведение». – 1988. – № 3. – 120 с.

30. Драпкин Л. Я. Понятие и структура способа совершения преступления / Драпкин Л. Я., Уткин М. С. // Проблемы борьбы с преступностью : Труды Омской высшей школы милиции МВД СССР и Иркутского гос. ун-та им. А.А. Жданова. – Омск, 1978. – 174 с.

31. Ємельянов В. П. Определение понятия терроризма / Ємельянов В. П. // Бюлетень з обміну досвідом : наук.-практ. видання МВС України. – 2003. – № 146/147. – 72 с.

32. Журавель В. А. Окрема криміналістична методика розслідування злочинів : форма, структура, зміст / Журавель В. А. // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики : зб. наук. праць / ред. кол. : М. Л. Цимбал, В. Ю. Шепітько, Л. М. Головченко та ін. – Х. : Право, 2007. – Вип. 7. – 476 с.

33. Зотов Б. Л. Идентификация в криминалистике : лекция / Зотов Б. Л. – М. : Полиграфист, 1973. – 28 с.

34. Зуйков Г. Г. Криминалистическое понятие способа совершения преступления. Поиск преступников по признакам способов совершения преступлений : учеб. пособие / Зуйков Г. Г. – М., 1970. – 191 с.

35. Ищенко Е. П. Пути интенсификации первоначального этапа расследования преступлений / Ищенко Е. П. // Проблемы интенсификации деятельности по расследованию преступлений : межвуз. сб. науч. трудов. – Свердловск : Уральский рабочий, 1987. – 146 с.

36. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень : наказ Міністерства юстиції № 61/10341 від 19.01.2005 р. // Офіційний вісник України. – 2005. – № 5. – 371 с.

37. Калюжний Р. Використання модельних норм Конвенції Ради Європи «Про кіберзлочинність» (2001 р.) та Додаткового протоколу до неї (2003 р.) у нормотворчому процесі в Україні : практичні проблеми реалізації / Калюжний Р., Розенфельд Н. // Право України. – 2007. – № 9. – 136 с.

38. Карагодин В. Н. Разработка и использование программ допроса / В. Н. Карагодин // Теоретические и практические проблемы программирования процесса расследования преступлений : межвуз. сб. науч. трудов. – Свердловск, 1989. – 136 с.

39. Каткова Т. В. Судебные экспертизы : практич. пособие / Т. В. Каткова. – Х. : Ун-т внутр. дел, 1997. – 102 с.

40. Клим А. М. Криминалистическая методика расследования злоупотребления властью или служебными полномочиями / Клим А. М. ; под ред. В. Ф. Ермоловича. – Минск, 2000. – 82 с.

41. Клименко Н. И. Предварительное исследование рукописных текстов органами расследования и судом для ограничения круга возможных исполнителей / Клименко Н. И. // Криминалистика и судебная экспертиза : респуб. межвед. сб. науч. и науч.-метод. работ. – Вып. 6. – К., 1969. – 416 с.

42. Колдин В. Я. Информационные структуры в криминалистике / Колдин В. Я., Полевой Н. С. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1985. – 134 с.

43. Колесниченко А. Н. Криминалистическая характеристика преступлений / Колесниченко А. Н., Коновалова В. Е. – Х. : Юрид. ин-т, 1985. – 92 с.
44. Коломацкий В. Г. Учение о криминалистическом анализе / Коломацкий В. Г. // Вестник криминалистики / отв. ред. А. Г. Филиппов. – Вып. 1 (29). – М. : Спарк, 2009. – 180 с.
45. Комарков В. С. Тактика предъявления вещественных доказательств на допросе и психологические особенности восприятия наглядно-образной информации / Комарков В. С. // Криминалистика и судебная экспертиза. – Вып. 11. – К. : НИИСЭ, 1975. – 460 с.
46. Коновалова В. Е. Допрос : тактика и психология / Коновалова В. Е. – Х. : Консум, 1999. – 157 с.
47. Копылов И. А. Следственные ситуации в методике расследования отдельных видов преступлений / И. А. Копылов // Вопросы совершенствования криминалистических методик : сб. науч. трудов МВД СССР. – Волгоград : Высшая след. шк., 1981. – 135 с.
48. Коршунова О. Н. Новые возможности исследования и использования материалов звукозаписи в процессе расследования / Коршунова О. Н. // Актуальные проблемы государства и права : сб. науч. трудов Одесского гос. ун-та им. И.И. Мечникова. – Одесса, 1996. – 320 с.
49. Криминалистика / под ред Р. С. Белкина, Г. Г. Зуйкова. – М., Юрид. лит., 1968. – 696 с.
50. Криминалистика : учеб. для вузов / Аверьянова Т.В., Белкин Р.С., Корухов Ю.Г., Россинская Е.Р. ; под ред. Р.С. Белкина. – М. : Изд-во Норма, 2000. – 990 с.
51. Криминалистика : учебник / под ред. И. Ф. Пантелеева, Н. А. Селиванова. – М. : Юрид. лит., 1988. – 672 с.
52. Криминалистика : учебник / под ред. А. Г. Филиппова и А. Ф. Волынского. – М., 1998. – 282 с.
53. Криминалистика : учебник для вузов / отв. ред. Н. П. Яблоков. – М. : Изд-во БЕК, 1997. – 704 с.
54. Криминалистические экспертизы, выполняемые в органах внутренних дел : учеб. пособие / под ред. В.Ф. Статкуса. – М. : ВНИИ МВД СССР, 1988. – 64 с.
55. Криміналістика : підручник / П. Д. Біленчук, В. К. Лисиченко, Н. І. Клименко та ін. ; за ред. П. Д. Біленчука. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Атіка, 2001. – 544 с. : іл.
56. Кримінальна справа № 01003. – Архів Кіровського районного суду м. Дніпропетровська, 2003 р.
57. Кримінальна справа № 1-565/2. – Архів Ворошиловського райсуду м. Донецька, 2002 р.
58. Кримінальна справа № 175-1. – Архів Бабушкінського районного суду м. Дніпропетровська, 2006 р.
59. Кримінальна справа № 292000429. – Архів Амур-

Нижньодніпровського районного суду м. Дніпропетровська, 2000 р.

60. Кримінальна справа № 51052144. – Архів Держинського районного суду м. Кривого Рогу Дніпропетровської області, 2003 р.

61. Кримінальна справа № 59070054. – Архів Фрунзенського районного суду м. Харкова, 2007 р.

62. Кримінальна справа № 63030003. – Архів Червонозаводського районного суду м. Харкова, 2003 р.

63. Кримінальна справа № 64030252. – Архів Ленінського райсуду м. Харкова, 2003 р.

64. Кримінальна справа № 65040716. – Архів Жовтневого районного суду м. Харкова, 2004 р.

65. Кримінальна справа № 6504769. – Архів Кіровського районного суду м. Дніпропетровська, 2004 р.

66. Крылов И. Ф. Криминалистическое учение о следах / Крылов И. Ф. – Л. : Изд-во Ленинград. ун-та, 1976. – 200 с.

67. Кузнецов П. С. Некоторые вопросы изучения личности преступника при осмотре места происшествия / Кузнецов П. С. // Проблемы изучения личности участников уголовного судопроизводства : межвуз. сб. науч. трудов. – Свердловск : УрГУ, 1980. – 150 с.

68. Кузьмічов В. С. Криміналістика : навч. посібник / Кузьмічов В. С., Прокопенко Г. І. ; за заг. ред. В. Г. Гончаренка та Є. М. Моїсєєва. – К. : Юрінком-Інтер, 2001. – 368 с.

69. Лисиченко В. К. Содержание и функции следственного (судебного) осмотра документов / Лисиченко В. К. // Криминалистика и судебная экспертиза. – Вып. 11. – К. : НИИСЭ, 1975. – 460 с.

70. Ложкевич А. А. Подготовка и назначение фоноскопической экспертизы : метод. письмо № 47 / Ложкевич А. А., Снетков В. А., Чиванов В. А., Шаршунский В. Л. – М., 1981. – 24 с.

71. Ложкевич А. А. Звукозапись и фоноскопическая экспертиза на предварительном следствии: учеб. пособие / Ложкевич А. А., Макаров А. М., Шаршунский В. Л. – М.: ВНИИ МВД СССР, 1984. – 84 с.

72. Лукьянчиков Е. Д. Тактические приемы реализации информации, полученной в результате осуществления оперативно-розыскных мероприятий / Лукьянчиков Е. Д. // Актуальные вопросы получения, оценки и использования информации в оперативно-розыскной деятельности органов внутренних дел : межвуз. сб. науч. трудов. – К. : НИиРИО КВШ МВД СССР им. Ф.Э. Держинского, 1986. – 196 с.

73. Лускатов О. В. Організаційно-тактичні особливості допиту після відновлення слідства у справі про нерозкритий злочин / Лускатов О. В. // Науковий вісник Дніпроп. держ. ун-ту внутр. справ : зб. наук. праць. – 2007. – № 1 (32). – 360 с.

74. Лускатов О. В. Теорія та практика розслідування нерозкритих злочинів минулих років : монографія / Лускатов О. В. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2008. – 192 с.

75. Макаренко Е. И. Особенности расследования квартирных краж, совершаемых группой лиц : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 / Макаренко Евгений Иванович. – М., 1984.

76. Макаренко Є. І. Експертизи на досудовому слідстві : навч. посібник / Макаренко Є. І., Негодченко О. В., Тертишник В. М. – Дніпропетровськ : Дніпроп. юрид. ін-т МВС України, 2001. – 204 с.

77. Матвеев В. А. К вопросу о методике исследования способов совершения преступлений / Матвеев В. А., Великорядный П. Г. // Вопросы совершенствования криминалистической методики : сб. науч. трудов высшей следственной школы МВД СССР. – Волгоград, 1981.–135 с.

78. Мисливий В. А. Оглядові дії на місці дорожньо-транспортної пригоди / Мисливий В. А. // Науковий вісник Дніпроп. держ. ун-ту внутр. справ : зб. наук. праць. – 2007. – № 2 (33). – 360 с.

79. Митрохина З. И. Использование знаний психологии при производстве допроса : учеб. пособие / Митрохина З. И. – К. : УМК ВО, 1990. – 52 с.

80. Митрохина З. И. О судебно-психологической экспертизе / Митрохина З. И. // Криминалистика и судебная экспертиза : респуб. межвед. сб. науч. и науч.-метод. работ. – Вып. 11. – К., 1975. –460 с.

81. Науково-методичні рекомендації з питань підготовки матеріалів та призначення судових експертиз : затв. наказом Міністерства юстиції України 08.10.98 р.; 53/5 (у редакції наказу Міністерства юстиції України від 30.12.2004 р. № 144/5) // Офіційний вісник України. – 2005. – № 5.

82. Образцов В. А. Выявление и изобличение преступника / Образцов В. А. – М. : Юрист, 1997. – 336 с.

83. Образцов В. А. Криминалистическая характеристика личности преступника и ее связи с потерпевшим и другими структурными элементами события преступления / Образцов В. А. // Криминалистическая виктимология (вопросы теории и практики) : сб. науч. трудов. – Иркутск : Иркутский гос. ун-т им. А.А. Жданова, 1980. – 159 с.

84. Одерій О. В. Особливості тактики допиту свідків і потерпілих під час розслідування кримінальних справ про порушення правил техніки безпеки у вугільній промисловості / Одерій О. В. // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. – 2008. – № 3. – 320 с.

85. Організація і тактика документування підрозділами ДСБЕЗ злочинів у комп'ютерних мережах та мережах електрозв'язку : матер. Всеукр. наук.-практ. Конф. (м. Донецьк, 04 грудня 2009 р.). – Донецьк : ДЮІ ЛДУВС, 2009. – 245 с.

86. Пантелеев И. Ф. Элементы криминалистической характеристики преступлений. Методология криминалистики : учеб. пособие по курсу «Основы криминалистики» / Пантелеев И. Ф. – М. : НИИмаш, 1982. – 88 с.

87. Пиріг І. В. Залучення спеціаліста під час проведення допиту / Пиріг І. В. // Науковий вісник Дніпроп. держ. ун-ту внутр. справ : зб. наук. праць. – 2008. – № 2 (38). – 404 с.

88. Расследование преступлений повышенной опасности : пособие для следователя / под ред. Селиванова Н. А., Дворкина А. И. – М. : Лига Разум, 1999. – 446 с.

89. Ребгун Э. К. О криминалистическом исследовании фонограмм в целях идентификации человека по голосу / Ребгун Э. К. // Экспертная техника. Фоноскопические экспертные исследования. – Вып. 84. – М. : ВНИИСЭ, 1985.

90. Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному вигляді) : підручник / Салтевський М. В. – К. : Кондор, 2005. – 588 с.

91. Самошина З. Г. Криминалистическое отождествление человека по признакам внешности : лекция для студентов юрид. вузов / Самошина З. Г. – М. : Изд-во МГУ, 1963. – 40 с.

92. Седова Т. А. Значение криминалистической характеристики преступлений для разработки программ расследования / Седова Т. А. // Теоретические и практические проблемы программирования процесса расследования преступлений: межвуз. сб. науч. трудов. – Свердловск : Темплан, 1989. – 136 с.

93. Селиванов Н. А. О методологии криминалистической техники / Селиванов Н. А. // Криминалистика и судебная экспертиза. – Вып № 6. – К. : Ред.-издат. отдел МВД УССР, 1969. – 416 с.

94. Сидорик П. Н. Дактилоскопия и ее практическое использование в раскрытии и расследовании преступлений : лекция / Сидорик П. Н. – Мн. : МВШ МВД СССР, 1989. – 35 с.

95. Советская криминалистика : учебник / под ред. Р. С. Белкина. – М. : Юрид. лит., 1979. – 464 с.

96. Стахівський С. М. Теорія і практика кримінально-процесуального доказування : монографія / Стахівський С. М. – К., 2005. – 272 с.

97. Танасевич В. Г. Методика расследования и криминалистическая классификация преступлений // Танасевич В. Г., Образцов В. А. // Криминалистические характеристики в методике расследования преступлений : межвуз. сб. науч. трудов. – Вып. 69. – Свердловск : УрГУ, 1978. – 156 с.

98. Танасевич В. Г. Типовая структура методики раскрытия и расследования отдельных групп преступлений (частной методики) / Танасевич В. Г. // Советская криминалистика : теоретические проблемы. – М. : Юрид. лит., 1978. – 192 с.

99. Тіщенко В. В. Корисливо-насильницькі злочини : криміналістичний аналіз : монографія / Тіщенко В. В. – Одеса : Юрид. літ., 2002. – 360 с.

100. Федоров Ю. Д. Пространственно-временные характеристики и место происшествия / Федоров Ю. Д. // Криминалистические проблемы пространственно-временных факторов в расследовании преступлений. – Иркутск : Изд-во Иркут. ун-та, 1983. – 160 с.

101. Филиппов А. Г. О понятии и содержании криминалистической характеристики преступлений / Филиппов А. Г. // Вопросы совершенствования методики расследования преступлений : сб. науч. трудов Ташкентской высшей школы МВД СССР. – Ташкент, 1984. – С. 12.

102. Хазиев Ш. Возможности судебно-трассологической экспертизы / Хазиев Ш. // Социалистическая законность. – 1991. – № 12 (686). – С. 80.

103. Хлюпин Н. И. К проблеме эффективности следственных действий и оперативно-розыскных мер в методике расследования преступлений / Хлюпин Н. И. // Вопросы повышения эффективности правосудия по уголовным делам : межвуз. сб. Калининградского гос. ун-та. – Вып. 8. – Калининград, 1980.

104. Чаплинський К. О. Тактика пред'явлення для впізнання при розслідуванні злочинів проти життя, здоров'я, волі та статевої недоторканності особи : навч.-практ. посібник / Чаплинський К. О. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2007. – 92 с.

105. Чаплинський К. О. Тактика проведення окремих слідчих дій : монографія / Чаплинський К. О. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2006. – 308 с., іл.

106. Чурилов С. Н. Криминалистическая методика : история и современность / Чурилов С. Н. – М. : Маркетинг, 2002. – 370 с.

107. Шевцов Г. М. Потерпевший – юридическое лицо как структурный элемент криминалистической характеристики преступлений / Шевцов Г. М. Криминалистическая виктимология (вопросы теории и практики) : сб. науч. трудов. – Иркутск : Иркут. гос. ун-т им. А.А. Жданова, 1980. – 159 с.

108. Шепитько В. Ю. Криминалистика : курс лекций. – 2-е изд., перераб. и доп. / Шепитько В. Ю. – Х. : ООО «Одиссей», 2005. – 368 с.

109. Шеремет А. П. Криміналістика : навч. посібник / Шеремет А. П. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 472 с.

110. Эксархопуло А. А. Криминалистика в схемах и иллюстрациях : учеб. пособие / Эксархопуло А. А. – СПб. : Юрид. Центр-Пресс, 2002. – 450 с.

111. Яблоков Н. П. Криминалистическая методика расследования / Яблоков Н. П. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1985. – 98 с.

112. Яблоков Н. П. Обстановка совершения преступления как элемент его криминалистической характеристики / Яблоков Н. П. // Криминалистическая характеристика преступлений : сб. науч. трудов. – М., 1984. – 106 с.

113. Яблоков Н. П. Теоретические, методологические и науковедческие основы криминалистики. Криминалистика в вопросах и ответах : учеб. пособие / Яблоков Н. П. – М. : Юристъ, 2000. – 224 с.

114. Янковий М. О. Особливості тактики допиту обвинувачених (підозрюваних) з використанням фактора раптовості / Янковий М. О. // Криміналістичний вісник : наук.-практ. зб. / редкол. : Є. М. Моїсеєв (голов ред.) та ін. – К. : Вид. Дім «Ін Юре», 2008. – № 1 (9). – 200 с.